

Izazovi i mogućnosti razvoja prostora Grada Donjeg Miholjca s naglaskom na demografski aspekt

Ivandija, Doroteja

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Science / Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:217:448015>

Rights / Prava: [In copyright](#)/Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-20**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Faculty of Science - University of Zagreb](#)

Doroteja Ivandija

**Izazovi i mogućnosti razvoja prostora Grada Donjeg Miholjca s naglaskom
na demografski aspekt**

Diplomski rad

Zagreb, 2019.

Doroteja Ivandija

**Izazovi i mogućnosti razvoja prostora Grada Donjeg Miholjca s naglaskom
na demografski aspekt**

Diplomski rad
predan na ocjenu Geografskom odsjeku
Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
radi stjecanja akademskog zvanja
magistre geografije

Zagreb, 2019.

Ovaj je diplomski rad izrađen u sklopu diplomskog sveučilišnog studija *Geografija*; smjer: *istraživački (Prostorno planiranje i regionalni razvoj)* na Geografskom odsjeku Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, pod vodstvom doc. dr. sc. Petre Radeljak Kaufmann.

Sveučilište u Zagrebu
Prirodoslovno-matematički fakultet
Geografski odsjek

Diplomski rad

Izazovi i mogućnosti razvoja prostora Grada Donjeg Miholjca s naglaskom na demografski aspekt

Doroteja Ivandija

Izvadak: Grad Donji Miholjac smješten je u sjeverozapadnom dijelu Osječko-baranjske županije, a teritorijalno obuhvaća sedam naselja. Ovaj prostor suočava se s mnogim razvojnim izazovima koji su istraženi u ovom radu. Cilj rada je uočavanje prostornih potencijala i razvojnih mogućnosti koje su ključne za pokretanje demografskog i gospodarskog rasta prostora. U radu se pokušalo ustanoviti izazove i razvojne mogućnosti proizašle iz demografske analize, funkcionalne analize i provedenog anketnog istraživanja kojim su ispitanici stavovi stanovništva. Kako bi se dobila cjelovita slika stavova građana provedeni su intervjui sa djelatnicima u različitim sektorima. Istraživanjem je utvrđeno stagniranje razvoja Grada zbog slabih gospodarskih prilika i negativnih demografskih trendova. Metodom scenarija razrađeno je nekoliko mogućih smjerova razvoja Grada.

73 stranica, 21 grafičkih priloga, 12 tablica, 43 bibliografskih referenci; izvornik na hrvatskom jeziku

Ključne riječi: Grad Donji Miholjac, stanovništvo, demografska obilježja, mogućnosti razvoja, razvojni izazovi, gospodarski rast/pad

Voditelj: doc. dr. sc. Petra Radeljak Kaufmann

Povjerenstvo: doc. dr. sc. Petra Radeljak Kaufmann
izv. prof. dr. sc. Aleksandar Lukić
doc. dr. sc. Ivan Zupanc

Tema prihvaćena: 10. 1. 2019.

Rad prihvaćen: 13. 6. 2019.

Rad je pohranjen u Središnjoj geografskoj knjižnici Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Marulićev trg 19, Zagreb, Hrvatska.

BASIC DOCUMENTATION CARD

University of Zagreb
Faculty of Science
Department of Geography

Master Thesis

The challenges and opportunities for development in the Town of Donji Miholjac, with a focus on demographic aspects
Doroteja Ivandija

Abstract: The Town of Donji Miholjac is located in the north-western part of Osijek-Baranja County and includes territories of seven settlements that administratively belong to the Town. This area faces many development challenges, which are explored in this thesis. The aim of the thesis is to recognize spatial potentials and development opportunities in order to initiate demographic and economic growth of space. This thesis defines challenges and development possibilities on the basis of demographic analysis, functional analysis and a questionnaire survey which examined the attitudes of the population regarding developmental problems. In order to obtain a complete picture of citizen attitudes, interviews were conducted with employees in different sectors in the Town. The research has identified stagnation in the Town's development due to weak economic conditions and negative demographic trends. Using scenario method, several possible directions for development of the Town were explored.

73 pages, 21 figures, 12 tables, 43 references; original in Croatian

Keywords: The Town of Donji Miholjac, population, demographic features, development opportunities, challenges, development possibilities, economic growth/fall

Supervisor: Petra Radeljak Kaufmann, PhD, Assistant Professor

Reviewers: Petra Radeljak Kaufmann, PhD, Assistant Professor
Aleksandar Lukić, PhD, Associate Professor
Ivan Zupanc PhD, Assistant Professor

Thesis title accepted: 10/01/2019

Thesis accepted: 13/06/2019

Thesis deposited in Central Geographic Library, Faculty of Science, University of Zagreb, Marulićev trg 19, Zagreb, Croatia.

Sadržaj

1.	Uvod.....	1
1.1.	Predmet, ciljevi rada i hipoteze.....	2
1.2.	Pregled dosadašnjih istraživanja i literature	2
2.	Metodologija istraživanja.....	3
2.1.	Metodološka objašnjenja	4
3.	Teorijski okvir	5
3.1.	Izazovi i mogućnosti razvoja u kontekstu lokalnog i regionalnog razvoja	5
3.2.	Važnost tematike demografskih procesa.....	8
4.	Osnovna geografska obilježja Grada Donjeg Miholjca	9
4.1.	Geografski položaj i smještaj.....	9
4.2.	Prirodnogeografska obilježja	10
4.3.	Historijskogeografski razvoj.....	13
5.	Analiza demografskih obilježja prostora	15
5.1.	Broj i razmještaj stanovnika.....	15
5.2.	Kretanje stanovništva	17
5.2.1.	Opće ili ukupno kretanje stanovništva	17
5.2.2.	Prirodno kretanje	19
5.2.3.	Prostorna pokretljivost.....	21
5.2.4.	Tipovi općeg kretanja stanovništva.....	26
5.3.	Sastav stanovništva prema dobi i spolu	28
5.4.	Društveno-gospodarski sastav stanovništva	31
5.4.1.	Sastav stanovništva prema ekonomskoj aktivnosti i gospodarskoj djelatnosti...31	
5.4.2.	Sastav stanovništva prema obrazovanju	33
6.	Funkcionalna opremljenost i razvijenost infrastrukture	34
6.1.	Naselja prema opremljenosti centralnim funkcijama.....	34
6.2.	Infrastruktura.....	37

6.3. Struktura gospodarstva	39
7. Rezultati istraživanja: izazovi i potencijali u prostoru.....	41
7.1. Uzorak	41
7.2. Analiza anketnih pitanja	42
8. Ciljevi razvoja, razvojne mogućnosti i mjere.....	55
9. Usporedba s PP-om i regionalnim planovima	62
10. Rasprava.....	66
11. Zaključak.....	67
12. Popis literature i izvora	69
13. Prilozi.....	VII

1. Uvod

Donji Miholjac je sa svojih sedam naselja smješten u ravnici sjeverozapadne Slavonije. Povoljan geoprometni položaj, na samo 3 kilometra od granice s Republikom Mađarskom, i prirodne osobitosti, kao što su blizina rijeke Drave i guste šume, davale su povoljne uvjete za život na području Donjeg Miholjca od kamenog doba do danas. Iako se ovaj mali Grad nikad nije mogao razviti u veliko središte zbog gravitacijskog utjecaja većih gradova Osijeka i Našica, dolaskom obrtništva u 19. stoljeću ipak jača svoj položaj gospodarskog, obrtničkog, kulturnog i administrativnog središta.

Gospodarski razvoj Grada danas stagnira, a istovremeno dolazi do demografskog pustošenja u razmjerima koji do sada nisu zabilježeni. Postavlja se pitanje je li Donji Miholjac već doživio svoj vrhunac razvoja i još veće pitanje – što će se u budućnosti dogoditi s ovim Gradom? U Republici Hrvatskoj upravo ovakva sudbina pogađa većinu malih gradova, pri čemu najveći problem predstavlja pad broja stanovnika, a uz to visoka razina nezaposlenosti i opće nezadovoljstvo preostalog stanovništva kompletnom, nezavidnom situacijom u kojoj se mali gradovi nalaze. Potrebne promjene se ne naziru, sredstava je malo i teško su dostupna, stanovništvo je sve starije, mladi odseljavaju, preostala radna snaga je nekvalificirana, a glavne gradske funkcije se gase što stvara neku vrstu "začaranog kruga" iz kojeg je jako teško izaći. Donji Miholjac samo je jedan u nizu takvih gradova s istim uzorkom problema razvoja, dok je interes države slab. Značajnu ulogu u razvoju gradskog prostora nosi gradska uprava čija je zadaća poticati razvoj kroz niz mjera i projekata, educirati stanovništvo o povlačenju sredstava iz europskih fondova i približiti mogućnosti razvoja preostalom stanovništvu kako bi se pokrenuo gospodarski rast i razvoj prijeko potreban ovom prostoru.

Trenutno je kompletna razvojna slika Grada loša i nema puno pozitivnih pomaka te je istraženo i utvrđeno koji su to izazovi koji koče razvoj, a s druge strane koji su to razvojni potencijali Donjeg Miholjca u koje treba ulagati i na kojima bi se trebao temeljiti budući razvoj. Pomno su istraženi gospodarski i demografski aspekti koji utječu na takvo stanje, a ispitivanjem stavova građana utvrđeno je koji su ključni problemi razvoja, kao i na čemu treba raditi kako bi se podiglo opće zadovoljstvo kvalitetom života u ovom Gradu.

1.1. Predmet, ciljevi rada i hipoteze

Predmet istraživanja ovog rada je prostor Grada Donjeg Miholjca, odnosno izazovi koji priječe razvoj ovog prostora te mogućnosti razvoja s obzirom na razvojne potencijale.

Osnovni cilj rada je na temelju analize obilježja prostora Grada Donjeg Miholjca uočiti prostorne potencijale i razvojne mogućnosti te potom definirati mjere koje su neophodne za početak razvoja čitavog gradskog prostora. Zadaci rada sastoje se od demografske, funkcionalne i gospodarske analize prostora, istraživanja stavova građana putem anketa i intervjua te sastavljanja potencijalnih scenarija budućeg razvoja na temelju prikupljenih podataka. Na osnovi poznavanja prostora istraživanja te prethodnih istraživanja postavljene su sljedeće hipoteze, koje će naposljetku biti potvrđene ili odbačene:

H1: Budući da više od polovice površine Grada Donjeg Miholjca otpada na obradivo poljoprivredno zemljište, revitalizacija i modernizacija poljoprivrede imaju primarnu važnost.

H2: Demografski problemi su osnovni pokretač destabilizacijskih procesa na području Grada.

H3: Odlazak mlade radne snage u inozemstvo predstavlja izazov koji koči razvoj.

H4: Valorizacija povoljnog geoprometnog položaja jedan je od ključnih faktora za uključivanje u suvremene razvojne tokove.

H5: Poticanje daljnjeg razvoja tehnološkog parka i poduzetničkog inkubatora ključni su pokretači gospodarstva i privlačan faktor mladima za ostanak.

1.2. Pregled dosadašnjih istraživanja i literature

S obzirom na prostor istraživanja, nije za čuditi da ne postoji velik broj znanstvenih radova i literature koji se bave ovom tematikom. Zbog toga se pojavila potreba za istraživanjem velikog broja izvora kako bi se našao manji dio koji se dotiče ove teme ili ju obrađuje.

Opće informacije o prostoru Grada dao je Ham u knjizi *Upoznajte Donji Miholjac* (1997). Osnovna fizičko i društvenogeografska obilježja šireg prostora predstavljena su u knjizi Damira Magaša pod nazivom *Geografija Hrvatske* (2013). Fizičkogeografska obilježja šireg prostora nazvanog *Slavonska Podravina*, pritom prvenstveno reljef, obrađena su u starijim djelima poput *Geografija SR Hrvatske-Istočna Hrvatska* (1975) autora Crkvenčića. Osnovna klimatološka obilježja opisana su u knjizi *Klimatologija za geografe* (Šegota i Filipčić, 1996). Pojedini dijelovi o historijskogeografskom razvoju ističu se u radu *Donji Miholjac kroz stoljeća* (Maroslavac, 2007), te u fotomonografiji *Donji Miholjac* (Vidaković i Wershansky, 2008). Suvremenih demografskih radova nema od 2008. godine, kada su Brandić, Grdiša-Asin i Čipin u okviru istraživačkog projekta pod naslovom *Početak demografske tranzicije u Hrvatskoj* na

temelju matičnih knjiga napisali rad *Stanovništvo Donjeg Miholjca (1870-1880): predtranzicijsko doba*, koje se bavi raznim obilježjima stanovništva. Budući da se posebno istražuje demografski aspekt, korištena je i literatura koja obrađuje demografska obilježja Republike Hrvatske, poput knjige *Demogeografija: stanovništvo u prostornim odnosima i procesima* (Nejašmić, 2005), te dostupni podaci na stranicama Državnog zavoda za statistiku. Za potrebe ovog diplomskog rada od velike je važnosti aktualna prostorno-planerska dokumentacija. Za potrebe istraživanja detaljno su proučeni Prostorni plan uređenja Grada Donjeg Miholjca, Urbanistički plan uređenja naselja Donji Miholjac i pojedini dokumenti o Osječko-baranjskoj županiji, kao i Lokalna razvojna strategija Grada Donjeg Miholjca, Strategija razvoja turizma te Izvješće o stanju u prostoru.

2. Metodologija istraživanja

Raznim analitičkim metodama prikupljanja, usporedbe, obrade i kompilacije proučena je dostupna literatura za obradu općih teorijskih okvira pri definiranju izazova i mogućnosti razvoja u kontekstu lokalnog i regionalnog razvoja te važnosti tematike demografskih procesa. Prilikom obrade statističkih podataka koji se odnose na stanovništvo i gospodarstvo korištene su statističke, demografske i grafičke analitičke metode kako bi se uočile prostorne strukture i trendovi, a podaci su naposljetku prikazani u MS Excel-u. Kvantitativna analiza nekih elemenata prostora važna je jer može dati realni uvid u stanje prostora. Metodod deskripcije opisana su opća obilježja prostora, a metodod kompilacije dobiven je uvid u stanje prostora dostupan iz internetskih i pisanih izvora. Kroz proučavanje prostorno planerske dokumentacije i lokalne razvojne strategije uočeni su pristupi u strateškim i prostorno-planskim dokumentima te njihovim razvojnim usmjerenjima. Priložene karte izrađene su pomoću ArcGis-a. Nadalje, korištene metode istraživanja u radu su anketa, intervju i metoda scenarija.

Kako bi se potvrdile pretpostavke o problemima i razvojnim trendovima Grada, te utvrdio željeni pristup problemu i vizija razvoja kod lokalnog stanovništva ispitani su stavovi građana anonimnim anketnim upitnikom. Anketnim ispitivanjem obuhvaćeno je stanovništvo na području Donjeg Miholjca starije od 18 godina koje ima stalno prebivalište na području Grada. Ispitivanje je provedeno u razdoblju od 17. travnja do 24. travnja 2019. godine putem interneta, odnosno Google obrasca, te je anketni upitnik podijeljen na društvenoj stranici Facebooku. Upitnik se sastojao od 16 pitanja zatvorenog ili otvorenog tipa, pri čemu su na pitanja zatvorenog tipa ispitanici odgovarali ocjenama od 1 do 5, odnosno u nekoliko pitanja korištena je Likertova skala. Pitanjima zatvorenog tipa u nastavku dobivene su osnovne

informacije o stanovništvu, a potom su izrazili svoja mišljenja i viziju razvoja Grada. Uzorak je neprobabilistički prigodni uzorak, što znači da počiva na prosudbama istraživača i potrebama istraživanja (Milas, 2005). Potrebno je napomenuti da nije poznata vjerojatnost odabira osobe u uzorak pa se ne može tvrditi da je on reprezentativan za cijelu populaciju ovoga Grada, no uopćavanje rezultata ankete nije ni imperativ, budući da je važnije ispitivanje stavova građana. Rezultati anketnog istraživanja su statistički obrađeni i prikazani u nastavku rada.

Metoda intervjuiranja provedena je s djelatnicima u javnom, privatnom i civilnom sektoru u Gradu Donjem Miholjcu, a to su: gradonačelnik; pročelnica Upravnog odjela za komunalne, gospodarske, društvene djelatnosti i stručne poslove; viši stručni suradnik za prostorno uređenje i graditeljstvo; direktor Poduzetničke zone; profesorica u srednjoj školi; predsjednik športsko-ribolovnog saveza Osječko-baranjske županije. Polustrukturiranim tipom intervjua pokušala se dobiti kompletnija slika o stanju u Gradu, ali iz perspektive onih koji su u mogućnosti kreirati budućnost Donjeg Miholjca i koji imaju utjecaj na smjer razvoja. Intervjuiranje je provedeno u razdoblju od 17. travnja do 24. travnja 2019. godine u Gradu Donjem Miholjcu.

Metoda scenarija našla je primjenu u različitim oblicima planiranja od polovice 20. st. (Radeljak Kaufmann, 2017). Prepoznavanjem glavnih faktora razvoja u prvom dijelu rada i proučavanjem njihova utjecaja na prostor opisani su potencijalni smjerovi budućeg razvoja kroz razmatranje uzročno-posljedičnih veza. Prostorni okvir istraživanja je prostor Grada Donjeg Miholjca, a vremenski okvir je do 20 godina. Po tipologiji scenariji koji su predstavljani u nastavku rada su eksplorativni, budući da se temelje na analizi postojećeg stanja i trendova te ispitivanju mogućih smjerova razvoja u budućnosti (Radeljak Kaufmann, 2016), no u praksi se često pojedini tipovi scenarija preklapaju. Ključni faktori, trendovi i procesi koji u određenoj mjeri utječu na razvoj prostora, demografski, ekonomski, institucionalni i drugi detaljno su obrađeni u središnjem dijelu rada prije izrade scenarija. Na temelju svih podataka prikupljenih istraživanjem u radu opisani su mogući pravci razvoja Grada Donjeg Miholjca u budućnosti. Korištenjem ove metode želi se dodatno istaknuti povezanost različitih aspekata razvoja i međuovisnost čimbenika koji djeluju u prostoru.

Odrastanje i osobno iskustvo (autorice) u prostoru istraživanja doprinose shvaćanju značajki prostora te boljem razumijevanju odnosa i procesa.

2.1. Metodološka objašnjenja

Kroz povijest su se koristile različite metode popisivanja stanovništva, zbog čega treba pripaziti pri usporedbi podataka. *Podaci Popisa stanovništva 2011. nisu neposredno usporedivi*

s podacima Popisa stanovništva 2001., kao ni s podacima prijašnjih popisa jer se statistička definicija ukupnog stanovništva primijenjena u posljednjem popisu razlikuje od onih koje su primijenjene u prijašnjim popisima (DZS, 2016; 8). Podaci šest popisa stanovništva provedenih nakon Drugog svjetskog rata, tj. popisa 1948., 1953., 1961., 1971., 1981. i 1991., odnose se na stalno stanovništvo, tj. na osobe s prebivalištem u Republici Hrvatskoj bez obzira na to jesu li u vrijeme popisa bile prisutne u prebivalištu ili ne i bez obzira na duljinu odsutnosti iz prebivališta (DZS, 2016; 8).

Za popis stanovništva 1991. godine korištena je *de iure* metoda, odnosno koncept "stalnog stanovništva" kao i u prethodnim popisima, dok su se Popisi 2001. i 2011. godine provodili po *de facto* konceptu, odnosno konceptu "prisutnog stanovništva". U Popisu stanovništva 2001. prvi se put pri definiranju ukupnog stanovništva primjenjuje koncept "uobičajenog mjesta stanovanja" i uvodi se razdoblje od jedne godine i dulje kao osnovni kriterij za uključivanje ili isključivanje osobe iz ukupnog stanovništva (DZS, 2016; 8). U Popisu 2011. koristi se isti koncept, ali se uvodi dodatni kriterij za uključivanje ili isključivanje osobe iz ukupnog stanovništva: namjera odsutnosti/prisutnosti. Taj kriterij nije se koristio u Popisu 2001. godine, što znači da podaci nisu neposredno usporedivi (DZS, 2016).

Osim toga, treba napomenuti da je Grad Donji Miholjac nastao iz stare općine Donji Miholjac koja je postojala do Popisa stanovništva iz 1991. godine, te se prostirala na površini od 471 km² (DZS, 2016). Zbog toga su podaci o prirodnom kretanju stanovništva posebno obrađivani izdvajanjem podataka samo o naseljima koja danas čine Grad Donji Miholjac, budući da je općina obuhvaćala dosta drugih naselja te bi prikaz prirodnog kretanja bio nerealan ako bi se uzeli podaci o cijeloj bivšoj općini.

Naselje Golinci je 1981. smanjeno izdvajanjem dijela naselja u samostalno naselje Magadenovac, za koje sadrži dio podataka u 1971. godini (DZS, 2016). Podgajci Podravski su do 1890. upisivani pod imenom Podgajci, a Sveti Đurađ do 1981. pod imenom Đurađ (DZS, 2016).

3. Teorijski okvir

3.1. Izazovi i mogućnosti razvoja u kontekstu lokalnog i regionalnog razvoja

Republika Hrvatska iznimno je bogata raznolikošću regija u pogledu prirodnih, geografskih, društvenih, gospodarskih i drugih obilježja. Unatoč prirodnim bogatstvima i prednostima, razvojne mogućnosti nisu jednake u svim dijelovima Republike Hrvatske.

Definiranje regionalne razvojne politike ključno je kako bi se potaknuo održivi razvoj svih dijelova Republike Hrvatske (Tolušić, 2011).

Regionalni razvoj nije isto što i regionalizacija, tj. teritorijalna struktura jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave u Republici Hrvatskoj. Regionalnim razvojem pokreće se dugoročni proces unaprjeđenja održivog gospodarskog i društvenog razvoja nekog područja (Strategija regionalnog razvoja RH, 2017). Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije državno je tijelo nadležno za provedbu politike regionalnog razvoja (Strategija regionalnog razvoja RH, 2017). Zakonom o regionalnom razvoju Republike Hrvatske iz 2014. utvrđeno da je *cilj politike regionalnog razvoja pridonijeti društveno-gospodarskom razvoju Republike Hrvatske, u skladu s načelima održivog razvoja, stvaranjem uvjeta koji će svim dijelovima zemlje omogućavati jačanje konkurentnosti i realizaciju vlastitih razvojnih potencijala. Strategija regionalnog razvoja Republike Hrvatske predstavlja temeljni planski dokument politike regionalnoga razvoja kojim se utvrđuju ciljevi i prioriteti regionalnog razvoja Republike Hrvatske te način njihova postizanja, područja s razvojnim posebnostima i međusobni odnos te aktivnosti tijela državne uprave i drugih sudionika regionalnog razvoja* (Zakon o regionalnom razvoju Republike Hrvatske, 2014).

Republika Hrvatska, po pokazateljima iz 2016. godine, ima ukupno 428 općina, 128 gradova te 20 županija, kojima treba pridodati Grad Zagreb koji ima istodobno status Grada i Županije (Lozina, 2018). Osnovu teritorijalno-administrativne podjele u Europskoj uniji čine tzv. NUTS regije (Nomenklatura prostornih jedinica za statistiku), što je hijerarhijski sustav za identifikaciju i klasifikaciju prostornih jedinica za potrebe službene statistike u zemljama članicama Europske unije (Čupović, 2016). Primarni razlog postojanja tih jedinica su statističke potrebe, pa se ne moraju nužno poklapati sa službenim administrativno-teritorijalnim jedinicama, no iznimno su važne s obzirom na infrastrukturu i mogućnost korištenja sredstava iz različitih fondova Europske unije. Prema tome, Republika Hrvatska podijeljena je na razinama NUTS 1 (cijela Hrvatska), NUTS 2 (Kontinentalna i Jadranska Hrvatska), te NUTS 3 (županije). Prema pokazateljima, uočljivo je da RH ima izrazito velik broj što dovodi do velike usitnjenosti i fragmentiranosti. Republiku Hrvatsku treba drugačije teritorijalno organizirati u odnosu na trenutnu podjelu kako bi jedinice lokalne samouprave imale više prilika da budu pokretači i organizatori lokalnoga razvoja i života, uz veće ovlasti i više novca (Čupović, 2016). Problemi u realizaciji velikih zadataka, kao što je lokalni i regionalni razvoj proizlaze zbog manjka novčanih sredstava.

Smatra se da se tijekom povijesnog razvoja razvilo i promijenilo nekoliko temeljnih zadataka lokalne samouprave (Koprić, 2010). Lokalna samouprava je politički instrument u

rukama lokalnog stanovništva i osigurava demokratski politički kanal utjecaja na javno upravljanje, no ona je i okvir za obavljanje javnih poslova, od onih puke administrativne naravi (vođenje službenih evidencija, izdavanje potvrda i uvjerenja, i sl.) do onih u okviru socijalne države (socijalna pomoć ugroženim skupinama, predškolski odgoj, knjižnice i muzeji, i sl.) (Koprić, 2010). Danas su upravne jedinice prinuđene tražiti nove načine za poboljšanje ekonomskih prilika i ublažavanje problema (Koprić, 2010).

Sadašnji sustav NUTS se na nižim razinama dopunjuje dvjema dodatnim razinama statističkih regija: LAU 1 i 2 tj. Lokalne statističke jedinice koje služe za izračun prostornih tipologija (Institut za razvoj i međunarodne odnose, 2019). Razina jedinica lokalne samouprave u Republici Hrvatskoj potpuno je obuhvaćena sustavom prostornog uređenja, ali ne i sustavom upravljanja regionalnim razvojem. Metodologija i postupak izrade razvojnih programa gradova i općina ne postoje, tako da se već desetak godina po gradovima i općinama izrađuju međusobno neusporedivi razvojni dokumenti različite kvalitete i upotrebljivosti. Nedostaje usklađena metodologija izrade razvojnih programa gradova i općina koja bi se oslanjala na prostorne planove uređenja općina i gradova (PPUO i PPUG) i generalne urbanističke planove (GUP) (Strategija regionalnog razvoja RH, 2017). Povezivanje prostornog uređenja i upravljanja regionalnim razvojem otežano je zbog neusklađenosti sustava upravljanja na različitim upravnim razinama. Politike prostornog razvoja i regionalnog razvoja ne trebaju biti samo kompatibilne nego i komplementarne (Strategija regionalnog razvoja RH, 2017).

Indeks razvijenosti je složeni pokazatelj koji se računa periodički, svake tri godine, na razini jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave kako bi se pratio stupanj njihove razvijenosti. *Razvrstavanje odnosno kategoriziranje svih teritorijalnih jedinica prema razvijenosti temelji se na suvremenom shvaćanju regionalne politike koja, premda koncentrirana na najmanje razvijena područja, potiče razvoj cjelokupnog državnog teritorija* (Indeks razvijenosti, n.d.). Indeks razvijenosti računa se kao prilagođeni prosjek standardiziranih vrijednosti više društveno-gospodarskih pokazatelja:

1. prosječni dohodak po stanovniku
2. prosječni izvorni prihodi po stanovniku
3. prosječna stopa nezaposlenosti
4. opće kretanje stanovništva
5. stupanj obrazovanosti stanovništva (tercijarno obrazovanje)
6. indeks starenja (Indeks razvijenosti, n.d.).

Prema indeksu razvijenosti jedinice područne (regionalne) samouprave razvrstavaju se u 4 skupine s obzirom na to da je kao prosječna vrijednost određeno 100%, a jedinice lokalne

samouprave razvrstavaju se u 8 skupina (Indeks razvijenosti, n.d.). Status potpomognutih područja imaju sva područja ispod prosjeka razvijenosti Republike Hrvatske odnosno ispod 100%. Prema posljednjem izračunu, Osječko-baranjska županija pripada u II. skupinu jedinica područne (regionalne) samouprave koje se prema vrijednosti indeksa nalaze u prvoj polovini ispodprosječno rangiranih jedinica, odnosno potpomognuto je područje. U IV. skupini među najrazvijenijim jedinicama našle su se Dubrovačko-neretvanska županija, Grad Zagreb, Istarska županija, Primorsko-goranska županija i Zagrebačka županija (Indeks razvijenosti, n.d.). Donji Miholjac spada u IV. skupinu jedinica lokalne samouprave koje se prema vrijednosti indeksa nalaze u prvoj četvrtini ispodprosječno rangiranih jedinica lokalne samouprave.

Lokalni razvoj pod vodstvom zajednice (CLLD - Community-led Local Development) u Hrvatskoj se provodi u ruralnim i ribarskim područjima iz sredstava Programa ruralnog razvoja i Operativnog programa za pomorstvo i ribarstvo (Regionalni razvoj, n.d.). Provedba se temelji na uspostavi Lokalne akcijske grupe (LAG-ova) na području od 10 000 do 150 000 stanovnika, koja je obvezna izraditi lokalnu razvojnu strategiju, te usmjerava i prati provedbu strategije uključujući korištenje sredstava potpore. Lokalni razvoj pod vodstvom zajednice razvijen je na načelima LEADER-a (Liaison Entre Actions de Développement de l'Économie Rurale) (Regionalni razvoj, 2019). Stvaranje lokalnih partnerstva započinje povezivanjem lokalnih dionika iz javnog, privatnog i civilnog sektora. U Hrvatskoj postoji 56 LAG-ova. Donji Miholjac dio je LAG-a Karašica koji obuhvaća 17 jedinica lokalne samouprave na površini od 1 601 km² (Regionalni razvoj, n.d.). Lokalni razvoj potaknut je osnivanjem lokalnih razvojnih agencija osnovanih s ciljem suradnje i poticanja razvoja na lokalnoj razini (NN, 2014). Dugoročno lokalna razvojna agencija teži ostvarenju održivog razvoja, jačanju financijskih i ljudskih kapaciteta, a uz to i priprema dokumentaciju za korištenje strukturnih fondova.

3.2. Važnost tematike demografskih procesa

Prema Nejašmiću (2005) *stanovništvo je skup osoba koje žive i rade na nekom dijelu Zemljine površine, ... a demografski resursi važan su dio ukupnog razvoja*. Stanovništvo sa svojim osnovnim obilježjima ima ulogu oblikovanja prostorne realnosti i društvenog života (Nejašmić, 2005). Trenutni demografski procesi rezultat su dugogodišnjih prethodnih kretanja, ali su i temelj budućih promjena. Stanovništvo, osim što je element društvenog i kulturnog života, je bez sumnje presudna odrednica društveno-ekonomskog razvoja. *Stanovništvo daje krajnji smisao gospodarskim procesima, jer je svrha i cilj gospodarskog razvoja upravo blagostanje pripadnika lokalne zajednice u kojoj se taj razvoj ostvaruje* (Strategija razvoja općine Bol, 2014). Ono je izvor radne snage i odrednica gospodarskih i ukupnih razvojnih

trendova; razmatranja o gospodarskom razvoju ne mogu se odvojiti od stanovništva kao njihova bitnog okvira. Razvoj sekundarnog i tercijarnog sektora djelatnosti zahtijeva određenu koncentraciju radne snage, a takva obilježja imaju gradovi koji postaju nositelji gospodarskog razvoja (Nejašmić, 2005). To ujedno znači i drugačiji tip naseljenosti prostora, a posljedica je depopulacija sela koja se nalaze izvan razvojnih tokova što dovodi do pogoršanja strukture stanovništva i ono samo postaje ograničavajući faktor za razvoj (Nejašmić, 2005). Suvremeni proces urbanizacije potiče neujednačenost regionalnog razvoja što je dovelo do sve većeg jaza između razvoja sela i gradova, ali i mogućnosti stanovništva za ostvarivanje što veće kvalitete života (Nejašmić, 2005).

Stanovništvo Republike Hrvatske posljednjih 20-ak godina karakteriziraju pretežito negativni demografski trendovi i procesi. Negativna prirodna promjena, smanjenje broja stanovnika i demografsko starenje samo su neki od demografskih procesa koji su postali realnost u većem dijelu države, a rezultat su utjecaja brojnih faktora koji su kroz povijest djelovali u prostoru. Naslijeđena disperzna struktura naselja, prijelaz s poljoprivredne na industrijsku proizvodnju koji se možda dogodio prerano i prebrzo, nerazvijena mreža regionalnih i subregionalnih centara, te brojna emigracija mladih iz ruralnih područja u urbano-industrijska središta glavni su čimbenici nepovoljne demografske slike. Prevtljiva društveno-politička zbivanja kao i rat samo su intenzivirali i ubrzali navedene procese (Wertheimer-Baletić, 2004; Šterc i Komušanac, 2011). Prema Akrapu, *zbog sve intenzivnijih nepovoljnih demografskih trendova u 1990-im godinama znatno je porasla zabrinutost vlada u većini europskih zemalja* (2005). Demografski procesi su dugoročni i sa sobom nose dugoročne posljedice u svim područjima ljudske djelatnosti: u zdravstvu, školstvu, ekonomiji, socijalnoj infrastrukturi, sferi financija i fondova za mirovinsko osiguranje, itd. (Akrap, 2005). Upravo zbog tih posljedica važno je proučavati sadašnje demografske trendove kako bi se pokušalo ustanoviti buduće trendove u prostoru.

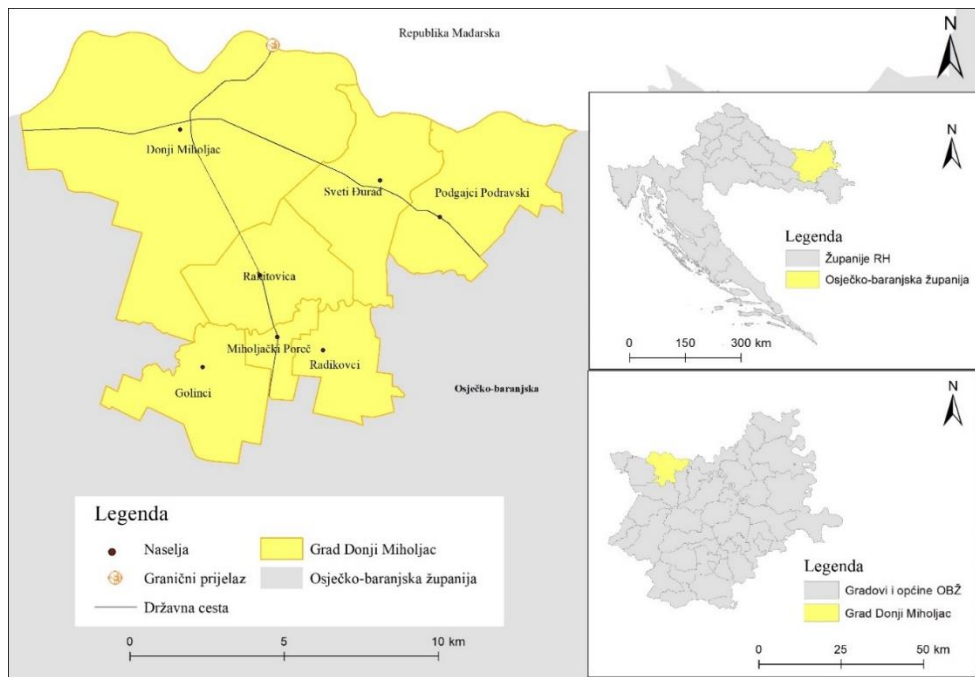
4. Osnovna geografska obilježja Grada Donjeg Miholjca

4.1. Geografski položaj i smještaj

Donji Miholjac smješten je u sjeveroistočnom dijelu Republike Hrvatske, odnosno sjeverozapadnom dijelu Osječko-baranjske županije, uz državnu granicu s Republikom Mađarskom. Granica prati rijeku Dravu koja predstavlja glavnu prirodnu okosnicu gradskog prostora čija je blizina inicirala prvotnu naseljenost (Ham, 1997). Cjelokupno gradsko područje

obuhvaća prostor od rijeke Drave i njezinih pritoka i rukavaca na sjeveru preko ribnjaka Donjeg Miholjca, prema južnom ravničarskom dijelu, gdje je prostor Grada presječen tokom rijeke Karašice. Grad Donji Miholjac graniči na istoku sa Gradom Belišćem, na jugu s općinama Marijanci, Magadenovac i Viljevo te na sjeveru s Republikom Mađarskom.

Položaj Donjeg Miholjca oduvijek je pružao vrlo povoljne uvjete življenja. Osim iskorištavanja šumskih i poljoprivrednih površina, jedna od glavnih posljedica ovakvog položaja u prostoru je valorizacija rijeke Drave odnosno mogućnost korištenja u hidroenergetske svrhe, izgradnje sustava za natapanje poljoprivrednih površina, te mogućnost razvoja turizma (Ham, 1997.).

Sl. 1. Geografski položaj i smještaj Grada Donjeg Miholjca
Izvor: Statistički registar prostornih jedinica Hrvatske, DGU, 2005

4.2. Prirodnogeografska obilježja

U reljefnom smislu teritorij Donjeg Miholjca predstavlja tipičnu akumulacijsku nizinu. Visina terena kreće se od 93 m nadmorske visine do 103 m nadmorske visine (Crkvenčić, 1974). Na području Grada razlikuju se tri tipa reljefa, a to su terasna nizina Drave, polj rijeke Drave te fluvijalno-močvarna nizina uz Karašicu (PPUG Donjeg Miholjca, 2005).

Terasna nizina predstavlja bivšu akumulacijsku ravan rijeke Drave (Ham, 1997). Danas je blago nagnuta nizvodno, od sjeverozapada prema jugoistoku i od sjevera prema jugu. Također, terasna nizina na dodiru je s poljem rijeke Drave s morfološki izraženim strmcima (Ham, 1997).

Poloj rijeke Drave je akumulacijsko-erozijskim procesima oblikovana naplavna ravan, nastala tijekom holocena (PPUG Donjeg Miholjca, 2005). Moguće je izdvojiti viši i niži nivo naplavne ravni koje čine poloj. Viši dio čine meandri i prostori plavljeni samo za najvišeg vodostaja rijeke Drave, dok niži dio predstavljaju udubljenja nastala erozijskim djelovanjem Drave, odnosno mrtvaje i rukavci (Ham, 1997). Fluvijalno-močvarna područja su potolinski prostori nastali mlađim tektonskim spuštanjem terena tijekom holocena, a uz poloj Drave to je najniži i najvlažniji prostor (PPUG Donjeg Miholjca, 2005).

U suvremeno doba akumulacijski i destruktivni procesi su najaktivniji na položju rijeke Drave, te je zbog njihovog nagiba utjecaj padalinske vode i snježnice vrlo izražen. Zbog toga ova linija ujedno predstavlja svojevrsnu sjevernu granicu širenja Grada.

Po svojim geološkim osobinama, prostor Grada pripada najvećim dijelom razdobljima holocena i pleistocena (Ham, 1997). Dio je Dravske potoline koja predstavlja izduženu sinklinalu koja se pruža u smjeru SZ - JI, uz pojavu sekundarne rasjedne linije koja se proteže u istom smjeru uz tok rijeke Drave (Ham, 1997). Les i njemu slične naslage pokrivaju veći dio područja Grada. Debljina lesa kreće se od 8 do 20 metara, a dominiraju naslage eolskog podrijetla. Fluvijalne naslage u položju rijeke Drave nalaze se ispod lesnih i sadrže pijeske, ilovaču i pjeskovitu ilovaču te gline, dok se grublji materijal nalazi na većim dubinama (Ham, 1997). Organogeno-močvarni sedimenti predstavljeni su tresetom, glinama i muljem, te raspadnutim biljnim ostacima, a pojavljuju se u kombinaciji s fluvijalnim sedimentima (Ham, 1997). Eolski pijesci su akumulacije sjeverozapadnih vjetrova, odnosno vjetrom pretaloženi dravski pijesci (Ham, 1997). Vodonosni slojevi temelj su vodoopskrbe Donjeg Miholjca koji svojim kemijskim sastavom zadovoljavaju kriterije vodoopskrbe.

U okviru pedološkog vrednovanja, prostor Grada posjeduje izuzetnu pedološku kvalitetu, s vrlo malo tla koja nisu obradiva. Na području položja Drave nalaze se najvrjednija tla za poljoprivrednu obradu, posebice povrtnih kultura (PPUG Donjeg Miholjca, 2005). Tla koja se nalaze na području terasne nizine vrlo su vrijedna lesivirana tla na praporu i pijesku povoljna za oranice (Ham, 1997). Najmanju kvalitetu imaju tla na području močvarne nizine, te je obrada na njima omogućena odvodnjom.

Područje Grada Donjeg Miholjca pripada slivnom području Drave i Dunava. Najznačajniji vodotok je rijeka Drava, na krajnjem sjeveru, prema Republici Mađarskoj. Uz granicu Grada tok joj je dug 22,40 km, što je ukupno 21,64 % duljine toka Drave na području Osječko-baranjske županije (PPUG Donjeg Miholjca, 2005). Obilježava je velik broj meandara, a kvartarne šljunčano-pješčane naslage značajan su gospodarski potencijal. Na području Grada rijeka Drava nema ni jednu pritoku, no obiluje riječnim otocima - adama. Drava je rijeka s

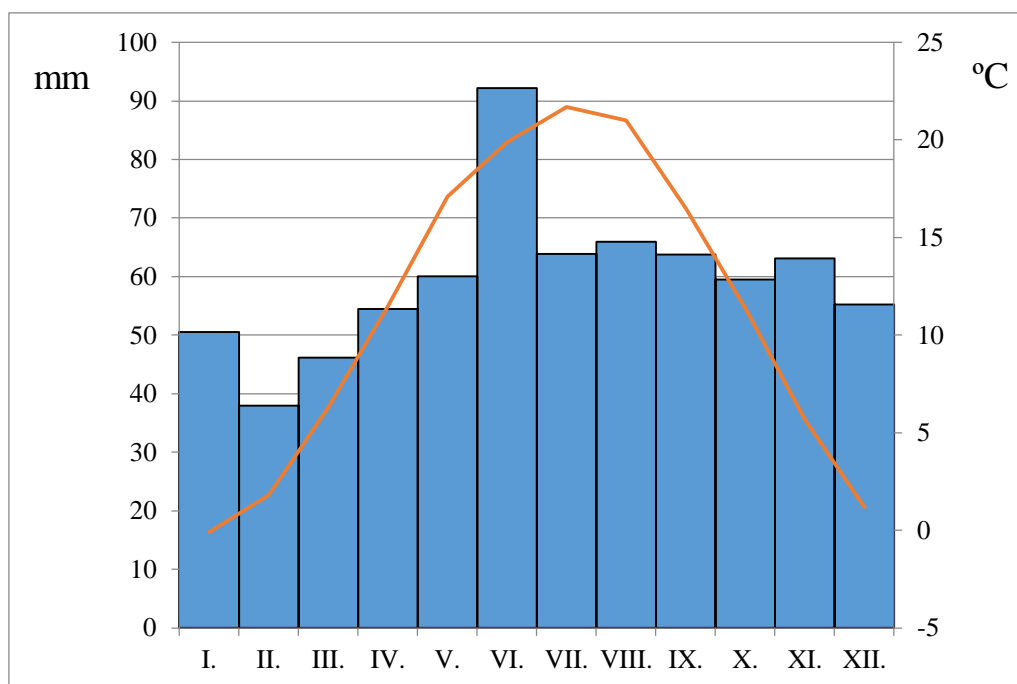
velikom količinom vode, a ima pluvijalno-glacijalni vodni režim, te je jedina hrvatska rijeka s visokim vodostajem ljeti. Vodostaj na rijeci Dravi u Donjem Miholjcu mjeri se od 1980. godine (Ham, 1997). Drava se izlijeva iz korita pri vodostaju od 350 do 400 cm, te plavi naplavnu ravan (PPUG Donjeg Miholjca, 2005). Mnogo je problema uz izgradnju hidroenergetskih objekata na Dravi u Donjem Miholjcu, od nedostatka kapitala do međugranične suglasnosti. Također, iskoristivost rijeke u poljoprivredi nije dovoljna, iako bi pridonijela povećanju proizvodnje. Rijeka Karašica desni je pritok Drave i drugi značajniji vodotok u duljini od oko 13 km.

Osim rijeke Drave, kao površinskog toka, veliki značaj imaju mrtvaja Stara Drava i ribnjaci. Stara Drava, koja se nalazi SZ od naselja Donji Miholjac, nekadašnji je meandar, a danas mrtvaja rijeke Drave, koji se opskrbljuje vodom pri vodostaju većem od 350 cm (Ham, 1997). Danas taj prostor pripada športsko-rekreacijskoj zoni u čijoj su blizini smješteni ugostiteljski objekti i vikendice. Koristi se za športski ribolov i rekreaciju, pa tako ima funkciju gradskog izletišta.

Ribnjak Donji Miholjac izgrađen je 1960. godine na površini od 1000 ha (Ham, 1997). Smješten je na većem dijelu poloja Drave sjeverno, SZ i SI od samog naselja. Proizvodnja ribe je svedena na minimum zbog problema vezanih za cjelokupno slatkovodno ribnjačarstvo kontinentalne Hrvatske.

Prostor Grada Donjeg Miholjca, po svojim klimatskim obilježjima, pripada umjereno kontinentalnoj klimi, koja se s obzirom na prostorni položaj javlja u pojasu umjerenih geografskih širina (Šegota i Filipčić, 1996). Prema Köppenovoj klasifikaciji, ta klima označava se klimatskom formulom Cfwbx, što je oznaka za umjereno toplu, kišnu klimu, gdje su promjene vremena česte i intenzivne (Šegota i Filipčić, 1996).

Osnovne karakteristike ovog tipa klime su srednje mjesečne temperature više od 10°C, tijekom više od četiri mjeseca godišnje. Srednja temperatura najtoplijeg mjeseca iznosi ispod 22°C, dok srednja temperatura najhladnijeg mjeseca iznosi između -3°C i +18°C (Šegota i Filipčić, 1996). Karakteristični su slabi vjetrovi sa promjenjivim smjerovima (Ham, 1997). Prosječna godišnja količina oborina iznosi između 700 i 800 mm, pri čemu ih je više u toplom dijelu godine, a ne postoje izrazito suha razdoblja (PPUG Donjeg Miholjca, 2005). Velik značaj ima raspored oborina u vegetacijskom razdoblju koji je optimalan za područje Grada Donjeg Miholjca i iznosi 437,2 mm (PPUG Donjeg Miholjca, 2005).

Sl. 2. Klimadijagram za klimatološku postaju Donji Miholjac za razdoblje 1981. – 2010. godine
Izvor: DHMZ

Klima Grada u ovisnosti je od njegovog položaja, blizine rijeke Drave, nezaštićenosti s obzirom na planine, kao i od drugih čimbenika koji utječu na formiranje klime. Osnovna osobina je prostorna homogenost klimatskih prilika, što je posljedica reljefnih obilježja.

4.3. Historijskogeografski razvoj

Povoljna prirodnogeografska osnova prostora (blizina rijeke Drave, široko plavljeno područje, guste šume, pješčane dine i lesne terase) davala je uvjete za život ljudi u ovom kraju od prapovijesti do danas, o čemu govore brojni arheološki nalazi. Najznačajnija nalazišta su: Janjevci – Borik, iz neolitika, Brdača - srednjovjekovno naselje, Staro groblje - srednjovjekovna gradina, Rudina Maroslavci – ostaci neolita, mlađeg kamenog doba (Vidaković i Wershansky, 2008).

Prvi zabilježeni tragovi naseljavanja Donjeg Miholjca prije Rimljana su tragovi plemena Andiezetesa (Vidaković i Wershansky, 2008). U rimsko doba ovim prostorom prolazi rimska podravska magistrala uz koju se grade brojne vojne postaje i naselja. Magistrala je povezivala Aquileile, grad u sjevernoj Italiji i Singidunum (Beograd) u dužini od 368 rimskih milja, odnosno 544 km (Vidaković i Wershansky, 2008). Na Ptolomejevoj karti s početka 2. stoljeća nalazi se Mariniana, danas Donji Miholjac, a spominju se Serene – Sveti Đurađ te Verreia – Podravski Podgajci (Vidaković i Wershansky, 2008). Dva stoljeća kasnije, na Peutingerovoj tabli iz 340. godine spominje se Marinianis, tj. Donji Miholjac (Maroslavac, 2007). To su u

prvo vrijeme bile vojne postaje oko kojih se kasnije razvijaju naselja i dolazi do jače gospodarske valorizacije kraja i promjene prirodnog krajobraza (Vidaković i Wershansky, 2008).

U odnosu na tehnološka i prometno-gospodarska dostignuća antičke civilizacije, rani srednji vijek predstavlja razdoblje razmjernog nazadovanja. Burno razdoblje seoba naroda zbrisalo je tragove rimske civilizacije i ostavilo opustošenu zemlju, a Slaveni koji se naseljavaju od 6. stoljeća provode prostornu reorganizaciju (Vidaković i Wershansky, 2008). Najvažniji oblici naseobina postaju gradišta – primitivna zemljana utvrđenja često podignuta na prapovijesnoj osnovi. Donjem Miholjcu ime je dala crkva sagrađena u 11. stoljeću posvećena sv. Mihaelu. Pismeno svjedočanstvo o Donjem Miholjcu daje listina sa Sabora u Albaregiji iz 1057. godine, koja govori o gradnji crkve "na čast sv. Mihaela" (Maroslavac, 2007). Oko crkve postupno se razvilo današnje naselje Donji Miholjac.

Turci su ovo područje zauzeli prodirući u Slavoniju 1536. godine (Vidaković i Wershansky, 2008). Pripojen Valpovačkom kotaru, naselili su samo Miholjac u kojem su osnovali posebno vojvodstvo zbog jakog prometa prema Pečuhu i Šiklošu (Maroslavac, 2007). Pod turskom vlašću bitno se mijenja etnički i vjerski sastav stanovništva, ali i način života. Sjedište osmanske uprave nalazilo se u Svetom Đurđu, a u D. Miholjcu su tada od kršćanskog stanovništva obitavali su kalvini. Crkva je bila pretvorena u osmatračnicu (*u opisu se navodi da je imala visoke zidove i toranj i bila opasana dubokim opkopom*) (Vidaković i Wershansky, 2008). Domaće stanovništvo organizirano je živjelo u više "satelitskih" naselja: Maroslavci, Osuvak, Janjevci, Đurđanci, Veselovci, Farkaševci i dr. (Maroslavac, 2007). Krajem 17. stoljeća Miholjac je desetak godina bio posve pust (Maroslavac, 2007). Kad je prošlo to vrijeme počeli su se doseljavati Hrvati iz okolnih sela. Mirom u Srijemskim Karlovcima 1699. godine dovršeno je oslobađanje Slavonije od turske vlasti te privremenu upravu preuzima carska komora i carska vojska u Beču (Centar za poduzetništvo, 2018).

Od 31. prosinca 1721. godine povijest Donjeg Miholjca vezana je uz valpovački posjed i barune Hilleprand von Prandau (Centar za poduzetništvo, 2018). Barun Prandau dobiva na dar Valpovačko vlastelinstvo skupa sa četrdesetak naselja, među kojima je bio Donji Miholjac u kojem je bilo i sjedište jednoga od pet okružja valpovačkog imanja. Današnja župa sv. Mihaela Arkandela u D. Miholjcu ponovno je uspostavljena naredne godine, 1722., i od te godine vode se župne matice (Maroslavac, 2007). Miholjačko je okružje 1786. godine obuhvaćalo naselja: Donji Miholjac, Bočkinci, Čađavica, Golinci, Kapelna, Moslavina, Podgajci, Poreč, Rakitovica, Sv.Đurađ i Viljevo (Maroslavac, 2007). Značajnu ulogu u prometu robe i proizvodnji odigrali su miholjački sajmovi koji su dobiveni 1808. godine, a potvrđeni 1822.

godine čime je Miholjac stekao naziv trgovište (Maroslavac, 2007). Valpovačko-miholjački posjed je ostao cjelovit do 1831. godine kada je došlo do diobe posjeda (Centar za poduzetništvo, 2018). Miholjački vlastelinski posjed je nakon 1848. godine prvo prošao znatne krize i probleme jer se morao preustrojiti na novi način kapitalističke proizvodnje u vlastitoj režiji (Program ukupnog razvoja Grada Donjeg Miholjca 2010. – 2014., 2010). Dolaskom grofa Mailatha u Donji Miholjac i njegovim intenziviranjem razvoja gospodarstva kako na svojim posjedima tako i na području čitavog grada dolazi do ubrzanog razvoja gospodarstva, poljoprivrede i prehrambene industrije (Program ukupnog razvoja Grada Donjeg Miholjca 2010. – 2014., 2010).

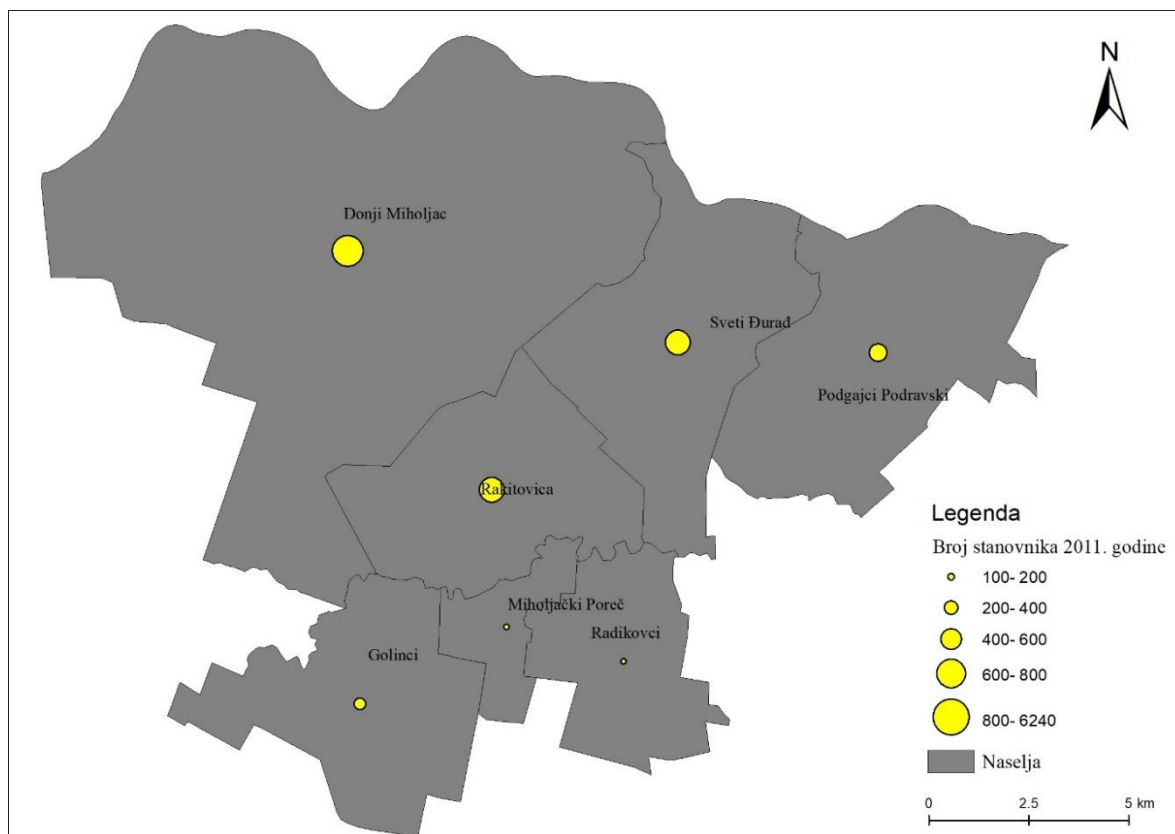
U Gradu se nalaze dva dvorca; prvi je izgrađen 1818. godine i dograđen 1900. godine, a drugi 1905.-1914. prema projektu budimpeštanskog arhitekta Istvana Mollera (Centar za poduzetništvo, 2018). Izgradnjom dvorca podignut je i velik perivoj, a i dio vrtlarije Prandau je iz Valpova preseljen u D. Miholjac zbog povoljnije i blaže klime (Maroslavac, 2007). Izgradnja mosta na rijeci Dravi 1906. – 1908. godine imala je veliko značenje za razvoj gospodarske i obrtničke djelatnosti na području Grada odnosno značila je dolazak brojnih majstora s područja Italije, ali i iz svih zemalja koje je obuhvaćala tadašnja carevina Austro-Ugarska (Program ukupnog razvoja Grada Donjeg Miholjca 2010. – 2014., 2010). Posljednji vlastelini napuštaju dvorac u Donjem Miholjcu 1923. godine (Centar za poduzetništvo, 2018). U proljeće 1929. promijenjeni su nazivi ulica u D. Miholjcu, Prandauova ulica u ulicu Stjepana Radića, a Mailathova u Basaričekovu ulicu (Maroslavac, 2007). Sve do 1972. godine i otkrića nafte na ovim prostorima, Donji Miholjac je stagnirao na svim područjima društvenog i ekonomskog života (Maroslavac, 2007).

5. Analiza demografskih obilježja prostora

5.1. Broj i razmještaj stanovnika

Prema Popisu stanovništva iz 2011. godine na prostoru Osječko-baranjske županije živjelo je 305 032 stanovnika što je činilo 7,1 % ukupnog stanovništva Republike Hrvatske i svrstavalo OBŽ na treće mjesto po broju stanovnika među županijama. U odnosu na Popis stanovnika iz 2001. nastavlja se negativan trend, odnosno pad broja stanovnika, u ovom području kao i prirodni pad i negativan migracijski saldo, a koji traje još od 1991. godine kada se broj stanovnika uslijed ratnih zbivanja značajno smanjio (gotovo za 10%) (Master plan razvoja turizma OBŽ, 2017). U 7 naselja na području Grada Donjeg Miholjca, prema Popisu

stanovništva 2011. godine, živio je ukupno 9491 stanovnik. U samom gradu Donjem Miholjcu živjelo je 66 % stanovništva, odnosno 6240 stanovnika, dok je ostalih 34 % stanovništva raspoređeno po okolnim naseljima, od kojih ni jedno nije brojalo više od 1000 stanovnika. Od prvog popisa 1857. godine pa do popisa 2001. godine broj stanovnika se povećao, dok se posljednjih desetljeća smanjuje. Negativno kretanje stanovništva vezano je uz sve lošije uvjete života uz sve veću nezaposlenost i loše gospodarske prilike, te se mnogi zbog boljih uvjeta, te veće koncentracije poslova, sele u veće lokalne i regionalne centre.

Sl. 3. Naselja Grada Donjeg Miholjca prema broju stanovnika 2011. godine

Izvor: Statistički registar prostornih jedinica Hrvatske, DGU, 2005.; Popis stanovništva, kućanstva i stanova u RH 2011. godine: Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2013

Površina Grada Donjeg Miholjca iznosi 134,63 km² (Popis stanovništva, 2013), a sa ukupno 9491 stanovnikom gustoća naseljenosti na području Grada iznosi 61,62 st/km² (Lokalna razvojna strategija, 2016). Prosjek Osječko-baranjske županije je 73,41 stan./km², a prosjek Republike Hrvatske, prema podacima DZS-a za 2018. godinu, iznosi 72,9 stan./km² (Statistički ljetopis, 2018), što znači da Donji Miholjac ima manju gustoću naseljenosti od prosjeka županije i države. Prigradska naselja imaju čak u pola manju gustoću naseljenosti u odnosu na županiju i državu, no oblikom su to ušorena sela koja prate prometnicu, zbog čega je gustoća stanovnika zapravo sadržana u manjem prostoru, a puno prostora odnosi se na poljoprivredu,

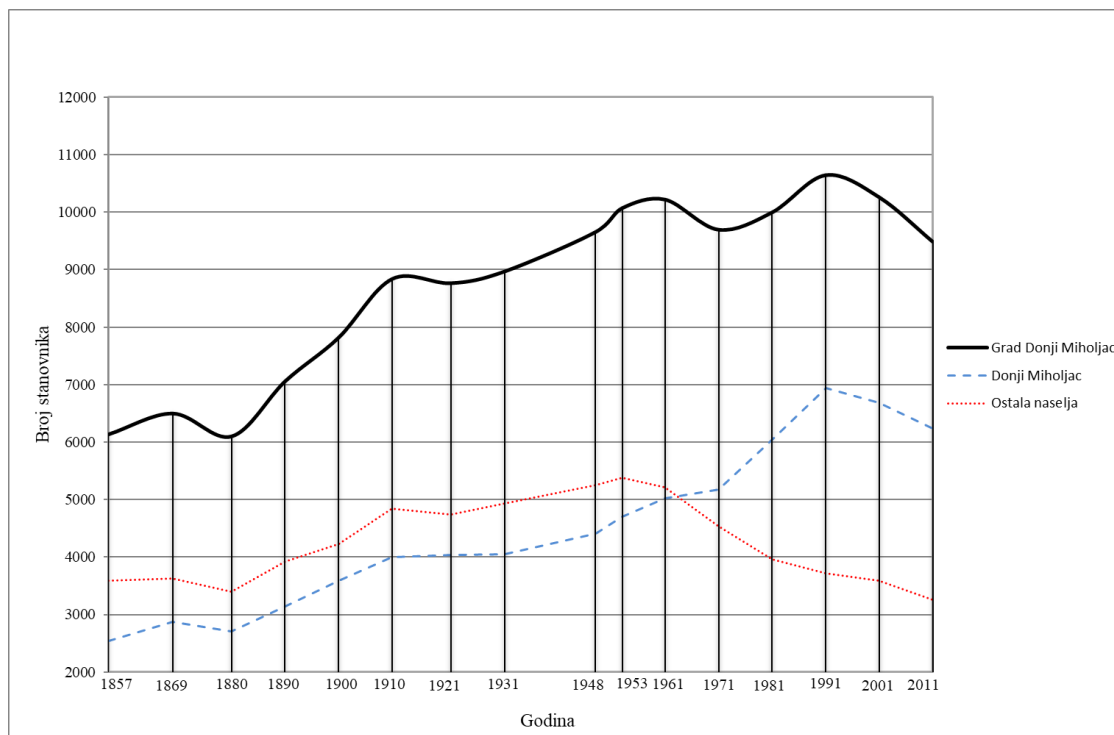
šume i ravnice koje su nenaseљene. Drugim riječima, prostor Grada je neravnomjerno naseљen. Najmanju gustoću naseљenosti ima naseљje Golinci sa 32,33 stan./km².

5.2. Kretanje stanovništva

Broj stanovnika nekog prostora u određenom se razdoblju mijenja pod utjecajem različitih razvojnih trendova. Demografska obilježja prostora rezultat su međuovisnosti čimbenika poput nataliteta, mortaliteta, migracijskih kretanja (Nejašmić, 2005) i upravo su ti elementi analizirani u nastavku rada.

5.2.1. Opće ili ukupno kretanje stanovništva

Ukupno kretanje stanovništva rezultat je prirodnog kretanja i konačne migracije, a utvrđuje se na temelju popisa stanovništva (Nejašmić, 2005). Porast stanovništva uglavnom ovisi o prirodnom kretanju. Ukupno kretanje stanovništva Grada Donjeg Miholjca može se pratiti od prvog suvremenog popisa stanovništva 1857. godine do posljednjeg popisa 2011. godine (Sl. 5.). Od prvog popisa broja stanovnika 1857. godine pa do popisa 2011. broj stanovnika na području Grada Donjeg Miholjca povećao se sa 6136 na 9491 osoba, odnosno za 3355 osoba ili 155 %. Najviše je povećan broj stanovnika grada Donjeg Miholjca, za 3695 stanovnika ili 245 % te naseљja Rakitovica, za 246 stanovnika ili 140 %. Sva ostala naseљja bilježe kontinuirano smanjenje broja stanovnika. Pad broja stanovnika naročito je izražen u naseљju Radikovci, s 512 stanovnika 1869. godine na 292 stanovnika 2011. godine. U posljednjem popisnom razdoblju evidentiran je značajniji pad broja stanovnika, te se u deset godina broj stanovnika smanjio za 774 osoba, odnosno za oko 7,5 %. Pad broja stanovnika koji je evidentan na cijelom gradskom području prisutan je u svim naseљjima uključujući Donji Miholjac u kojemu se broj stanovnika u zadnjih deset godina smanjio za 440 osoba, odnosno u zadnjih dvadeset godina za čak 695 osoba.

Sl. 4. Ukupno (opće) kretanje stanovništva Grada Donjeg Miholjca 1857. – 2011. godine
Izvor: Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857. – 2001., Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2005.; Popis stanovništva, kućanstava i stanova u Republici Hrvatskoj 2011.: stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2013.

Tab. 1. Ukupno ili opće kretanje Grada Donjeg Miholjca od 1857. do 2011. godine

Popisne godine	Broj stanovnika	Bazni indeks	Lančani indeks	Međupopisna promjena	Prosječna godišnja promjena	Stopa godišnje promjene (u %)
	P	Ib	Il	D	R	r
1857.	6136	64,7	-	-	-	-
1869.	6499	68,5	105,9	363	30	5,92
1880.	6101	64,3	93,9	-398	-36	-6,12
1890.	7060	74,4	115,7	959	96	15,72
1900.	7821	82,4	110,8	761	76	10,78
1910.	8843	93,2	113,1	1022	102	13,07
1921.	8769	92,4	99,2	-74	-7	-0,84
1931.	8973	94,5	102,3	204	20	2,33
1948.	9660	101,8	107,7	687	40	7,66
1953.	10077	106,2	104,3	417	83	4,32
1961.	10225	107,7	101,5	148	19	1,47
1971.	9700	102,2	94,9	-525	-53	-5,13
1981.	10003	105,4	103,1	303	30	3,12
1991.	10650	112,2	106,5	647	65	6,47
2001.	10265	108,2	96,4	-385	-39	-3,62
2011.	9491	100,0	92,5	-774	-77	-7,54

Izvor: Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857. – 2001., Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2005.; Popis stanovništva, kućanstava i stanova u Republici Hrvatskoj 2011.: stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2013.

Kao što je ranije napomenuto, 80-ih godina u Gradu počinje razvoj industrije, što se odražava povećanjem broja stanovnika. Razni vanjski faktori utječu na ukupno kretanje stanovništva, a jedan od takvih događaja koji se odvijao u Republici Hrvatskoj je Domovinski rat. Prostor Grada Donjeg Miholjca je u odnosu na druga područja Slavonije "bolje prošao" jer se nalazi u pograničnom području. Ipak, kao i u drugim područjima Republike Hrvatske broj stanovnika se od 1991. godine počeo smanjivati (Tab. 1.). Iako raspoloživi podaci zbog razlike u metodologiji nisu u potpunosti neposredno usporedivi, uzimajući u obzir objavljene podatke Državnog zavoda za statistiku, procjena ukupnog broja stanovnika Grada Donjeg Miholjca ukazuje da se kontinuirani pad broja stanovnika nakon popisa 2011. godine i dalje nastavlja (Tab. 2.). Negativan trend posljedica je između ostalog i stagnacije u gospodarskom razvoju i drugih čimbenika u prostoru.

Tab. 2. Kretanje broja stanovnika Grada Donjeg Miholjca od Popisa 2011. do 2016

Godina	Prirodni prirast	Razlika doseljeni / odseljeni	Ukupno	Procjena broja stanovnika
2012.	-39	-46	-85	9352
2013.	-21	-43	-64	9288
2014.	-40	-62	-102	9186
2015.	-35	-97	-132	9054
2016.	-21	-123	-144	8910

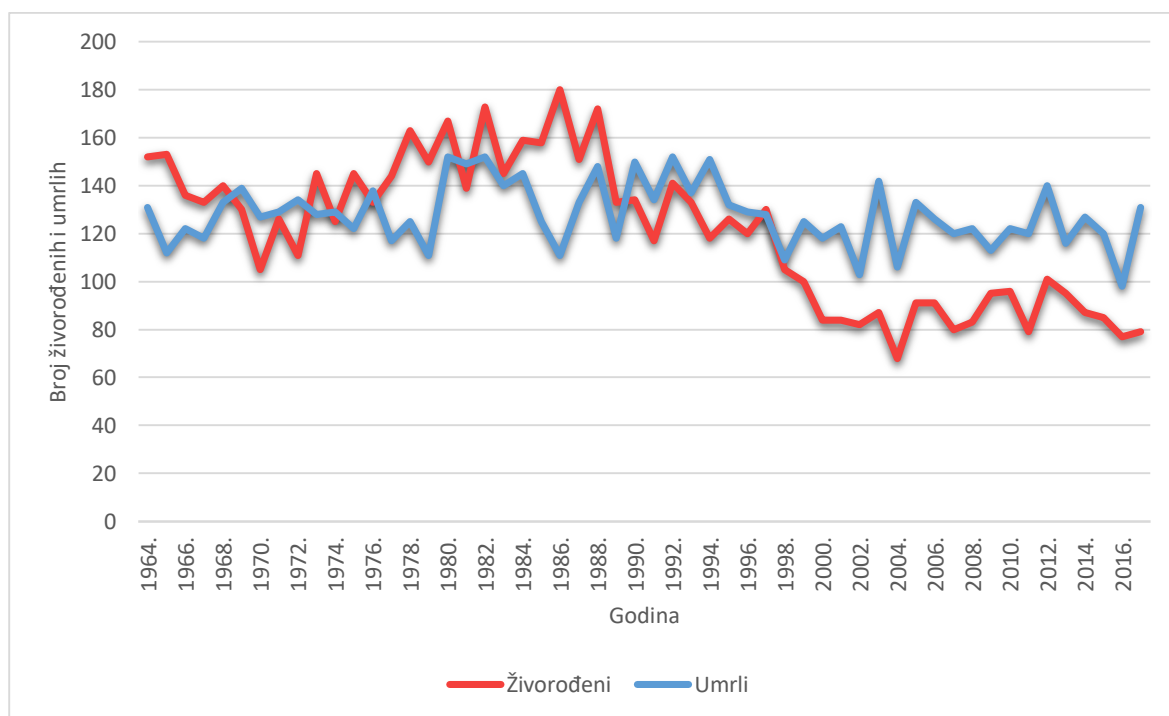
Izvor: Priopćenja i statistička izvješća, Vitalna statistika, DZS, www.dzs.hr, n.d.

5.2.2. Prirodno kretanje

Prirodno kretanje ili prirodna promjena razlika je između broja živorođenih i umrlih. Iz podataka o rodности i smrtnosti računa se prirodna promjena koja može biti pozitivna (prirodni rast), negativna (prirodni pad, prirodna depopulacija) ili nulta (stagnacija). Osnovne sastavnice prirodnog kretanja oblikuju biološki, društveno-gospodarski, kulturni, psihološki i drugi čimbenici (Wertheimer Baletić, 1999; Nejašmić, 2005).

Nakon 70-ih, više je elemenata koji su utjecali kako na opće, tako i na prirodno kretanje stanovništva Grada Donjeg Miholjca. Demografski gubici u već spomenutom Domovinskom ratu te prostorni preraspored stanovništva (ruralni egzodus), kao i posljedice interakcije suvremenih procesa industrijalizacije, deagrarizacije i urbanizacije s naslijeđenim nepovoljnim

populacijskim i naseljskim značajkama utjecali su u velikoj mjeri na negativan predznak prirodnog prirasta (Jukić i Turk, 2010). Prirodna depopulacija dodatno je potaknuta slabom ekonomskom razvijenošću, emigracijom i relativnom prometnom izoliranošću (Jukić i Turk, 2010). Prirodno kretanje stanovništva Grada Donjeg Miholjca od 1964. do 2016. godine (Sl.6.) jasno prikazuje negativnu promjenu tj. prirodno smanjenje stanovništva. Najveći je broj živorođenih zabilježen 1986. godine (180), a najmanji 2004. godine (68), dok je maksimalan broj umrlih bio 1980. godine (152), a minimalan 2016. godine (98). Od 1964. do 1969. broj živorođenih konstantno je bio veći od broja umrlih, a potom je sve do 1973. godine prirodna promjena Grada Donjeg Miholjca bila negativna. U razdoblju od 1973. do 1989. prirodna promjena bila je negativna samo 1974., 1976. i 1981. godine. Od 1990. do 2017. godine prirodnu promjenu konstantno obilježava negativan trend, izuzev 1997. godine kada je bila pozitivna i iznosila apsolutno 2.

Sl. 5 Sastavnice prirodnog kretanja stanovništva Grada Donjeg Miholjca 1964. – 2016. Izvor: Vitalna statistika (rođeni i umrli) u razdoblju 1964. – 2015., podaci za pojedine godine, naseljski tablogrami, Državni zavod za statistiku, DZS, Zagreb, n.d.

Stopa nataliteta (broj živorođenih na 1000 stanovnika) od 2013. do 2016. godine, uzimajući u obzir podatke iz Tab.2. iznosila je 9,0 ‰, što prema tipu nataliteta pripada niskoj stopi nataliteta (do 15 ‰). Vitalni indeks je dobar pokazatelj smjera reprodukcije stanovništva. Ako je veći od 100 stanovništvo se povećava prirodnom promjenom, ako je jednak 100 došlo je do prirodne stagnacije, a ako je manji od 100 to znači da se broj stanovnika smanjuje

prirodnom promjenom. U 2014. na 100 umrlih u Hrvatskoj je bilo 78 živorođenih (Jurić i dr., 2015). Na prostoru Grada vitalni indeks u promatranim godinama (Tab.3.) je manji od 100, što također potvrđuje depopulaciju prostora. Od 2010. do 2017. godine zabilježeno je prosječno 120 umrlih osoba godišnje. Stopa mortaliteta (umrli na 1000 stanovnika) u razmatranom razdoblju iznosila je prosječno 12,1 ‰. Negativna prirodna promjena naročito je izražena u 2017. godini kada je iznosila -52 osobe, odnosno vitalni indeks (živorođeni na 100 umrlih) bio je 60,3. Grad Donji Miholjac prema svim pokazateljima pripada posttranzicijskoj etapi demografskog razvoja čije su karakteristike opadajuća reprodukcija, ukupna depopulacija i starenje stanovništva (Wertheimer-Baletić, 2004). Prema Tab.3., u razdoblju od 2001 godine do 2017. godine više je brakova bilo sklopljeno, nego što je bilo razvedenih. Od 2015. godine raste broj razvedenih brakova.

Tab. 3 Prirodno kretanje stanovništva u odabranim godinama u Gradu Donjem Miholjcu

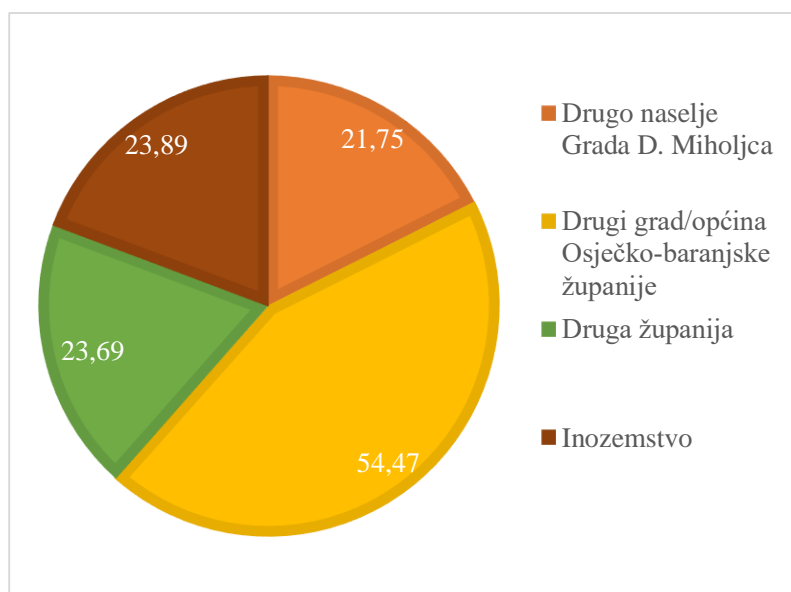
Godina	Živo- rođeni	Umrli	Prirodna promjena	Brakovi		Vitalni indeks (živorođeni na 100 umrlih)
				sklopljeni	razvedeni	
2001.	84	123	-39	53	19	68,3
2005.	91	133	-42	51	13	68,4
2010.	96	113	-18	55	13	84,1
2011.	79	120	-41	59	15	65,8
2013.	95	116	-21	50	6	81,9
2014.	87	127	-40	54	12	68,5
2015.	85	120	-35	41	18	70,8
2016.	77	98	-21	74	20	78,6
2017.	79	131	-52	39	23	60,3

Izvor: Izvješće o stanju u prostoru, 2018

5.2.3. Prostorna pokretljivost

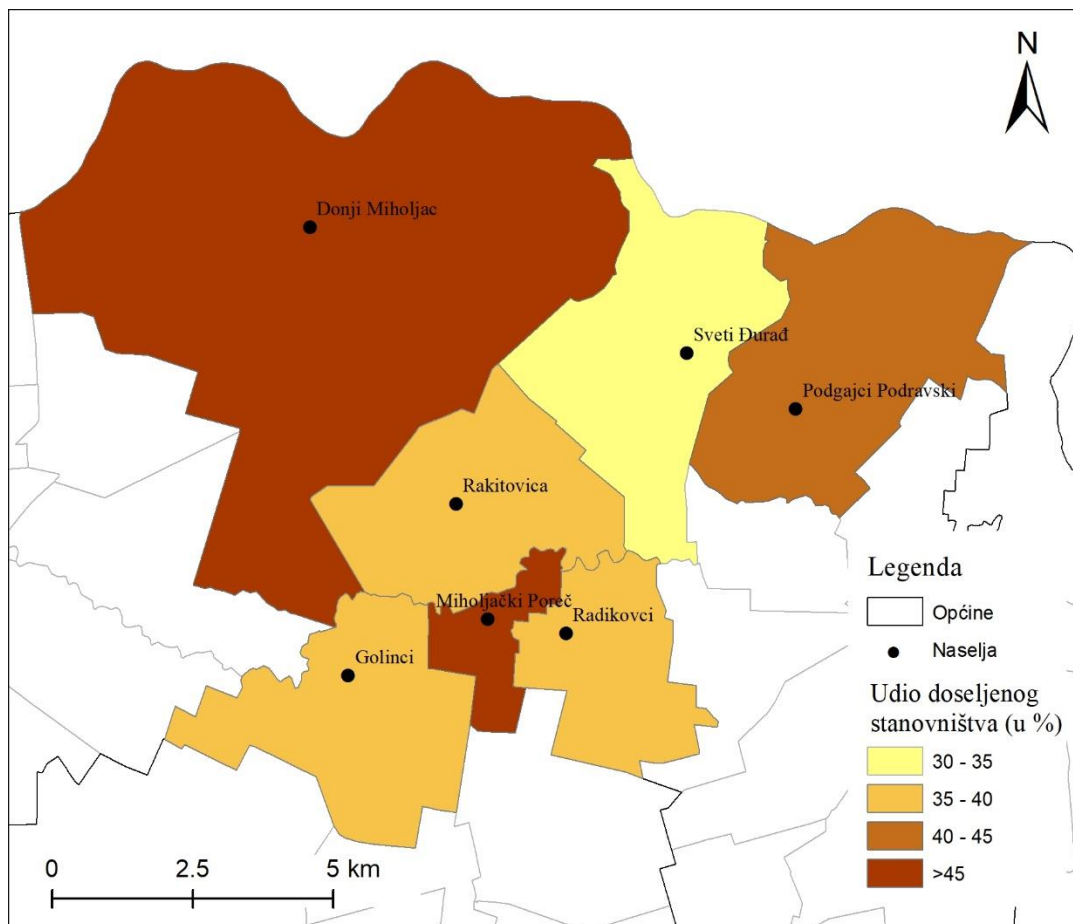
Prostorna pokretljivost druga je sastavnica koja čini opće kretanje stanovnika. Pod prostornom pokretljivošću podrazumijevaju se sve vrste teritorijalne mobilnosti stanovništva u određenom vremenu i prostoru. Migracija uključuje promjenu mjesta stalnog boravka, a cirkulacija razumijeva različite oblike pokretljivosti, uglavnom kratkotrajne, učestale ili ciklične, kojima je zajedničko obilježje izostanak bilo kakve namjere za stalnom ili

dugotrajnom promjenom boravišta (Nejašmić, 2005). Prema Popisu stanovništva 2011. godine na području Grada Donjeg Miholjca bilo je ukupno 4403 doseljenih (46,39 % ukupnog broja stanovnika), od čega je 80,71 % doseljenih s područja Republike Hrvatske (3554 stanovnika), a 19,28 % iz inozemstva (849 stanovnika). Najveći udio inozemnih imigranata čine doseljenici iz Njemačke (34 %), stanovnici Bosne i Hercegovine (28 %) te Srbi (21 %). Za velik udio Nijemaca zaslužan je dio ljudi koji migrira na rad u Njemačku, a zatim se vrte zajedno s obitelji. Prema prethodnom mjestu boravka, u ukupnom broju doseljenih (Sl. 6.), najviše je doseljenih iz drugih gradova ili općina iste županije, i to 54,47 %. Nakon toga slijede doseljeni iz druge županije (23,69 %), iz drugih naselja samog Grada Donjeg Miholjca (21,75 %).

Sl. 6. Doseljeni na područje Grada Donjeg Miholjca (u %) prema mjestu prethodnog boravka 2011. godine

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova u Republici Hrvatskoj 2011. godine: stanovništvo prema migracijskim obilježjima i spolu po gradovima/općinama, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2013

Sl. 7. Udio doseljenih u ukupnom stanovništvu po naseljima Grada Donjeg Miholjca 2011. godine

Izvor: Statistički registar prostornih jedinica Hrvatske, DGU, 2005.; Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2011. godine: migracijska obilježja stanovništva po naseljima, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2013

Udio doseljenih u ukupnom stanovništvu prikazan na Sl.8. iznenađujuće je velik za naselje Miholjački Poreč, no može se objasniti činjenicom da je to naselje s jako malim brojem stanovnika, pa i nekoliko doseljenih može značajno utjecati na podatke. Iako je naselje Podgajci Podravski brojnije, udio se može objasniti istom činjenicom.

U Republici Hrvatskoj ne postoji registar stanovništva u kojem se, između ostalog, prate i podaci o prostornoj pokretljivosti. Iz tog razloga često se koriste podaci vitalne statistike iz kojih se može izračunati migracijski saldo čime se dobiva podatak ima li na određenom području više doseljenih ili iseljenih, no ne i broj migranata (Nejašmić, 2005). Prema Tab.4. trend migracijskog salda je negativan od 2004. godine do 2017. Već dugi niz godina cijela Slavonija obilježena je velikom emigracijom stanovništva, posebice u Irsku i Njemačku.

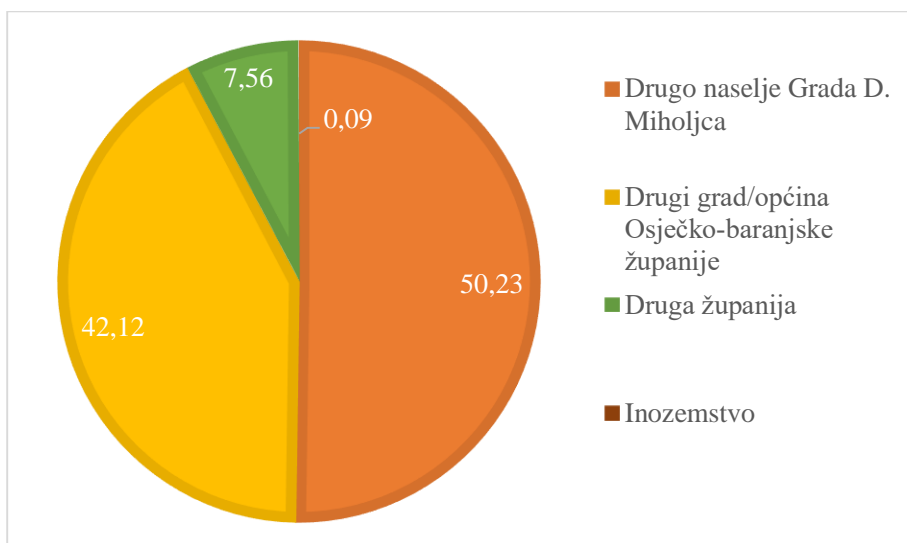
Tab. 4. Migracijsko saldo Grada Donjeg Miholjca 2001.-2017. godine

Godina	Doseljeni	Odseljeni	Migracijski saldo
2001.	168	170	-2
2002.	127	124	3
2003.	159	157	2
2004.	115	187	-72
2005.	120	132	-12
2008.	129	193	-64
2010.	102	149	-47
2011.	115	135	-20
2012.	106	152	-46
2013.	124	167	-43
2014.	150	212	-62
2015.	96	193	-97
2016.	124	247	-123
2017.	105	273	-168

Izvor: Migracija stanovništva Republike Hrvatske 2001.-2017., Priopćenje 7.1.2., Zagreb, www.dzs.hr, n.d.

Cirkulacija je najvažniji oblik suvremenog kretanja stanovništva. Iako nema izravnih demografskih učinaka, bitna je značajka suvremenog načina života te je pokazatelj funkcije rada (Nejašmić, 2005). Prema Popisu stanovništva, godine 2011. u naseljima Grada Donjeg Miholjca dnevnih migranata bilo je 1510, od čega je 1111 osoba zaposlena (73,6 %), 342 je učenika (22,7 %) i 57 studenata (3,8 %). Na području Grada Donjeg Miholjca nalaze se dvije osnovne škole i tri područne škole u koje djeca dnevno putuju. Studenti uglavnom studiraju u Osijeku, Zagrebu ili udaljenijim središtima, gdje su stalno naseljeni pa ne sudjeluju u cirkulacijama u velikoj mjeri, a oni koji sudjeluju, studij pohađaju u Virovitici ili Osijeku. Od 1111 aktivnih osoba koje dnevno cirkuliraju na rad, najveći udio od gotovo 50,23 % (558) radi u drugom naselju istoga Grada. Prema Popisu stanovništva 2001. godine udjeli aktivnog stanovništva koje cirkulira i obavlja zanimanje bili su slični 2011. godini (Sl. 8.) na razini Grada. Čak 48,2 % stanovnika dnevno je na rad cirkuliralo u drugo naselje Grada Donjeg Miholjca, 48 % u drugi grad ili općinu u Osječko-baranjskoj županiji, a 3,8 % u drugu županiju. Za dnevnu cirkulaciju je vrlo važna efikasna prometna infrastruktura, kako u gradu, tako i

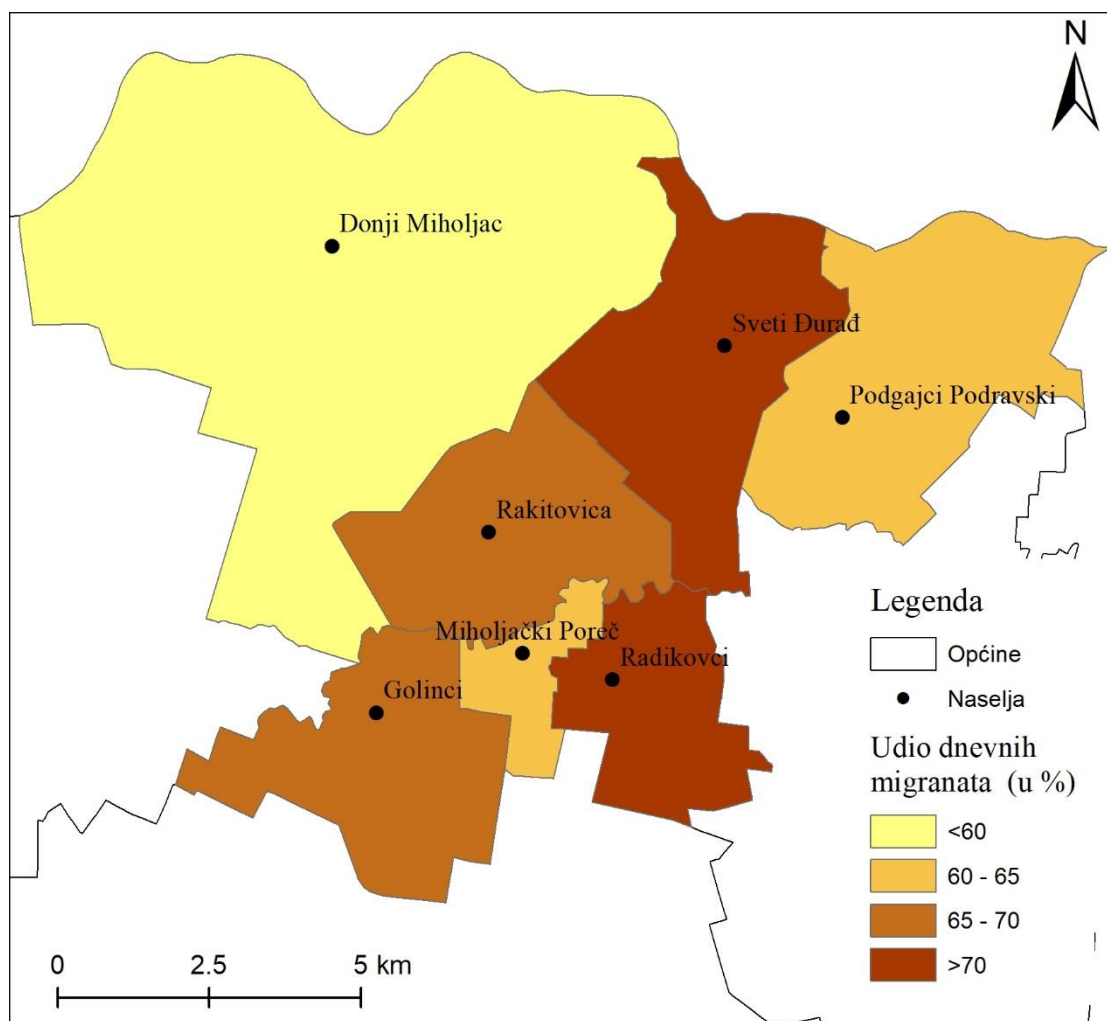
unutar županije. Osim redovitih autobusnih linija ne postoji javni gradski prijevoz na području istraživanja, a osim toga neadekvatna je povezanost sa željezničkim prijevozom i autocestama.

Sl. 8. Udio (u %) aktivnog stanovništva Grada Donjeg Miholjca koje obavlja zanimanje i dnevno cirkulira na rad, prema mjestu rada 2011. godine

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova u Republici Hrvatskoj 2011.: dnevni i tjedni migranti, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2013

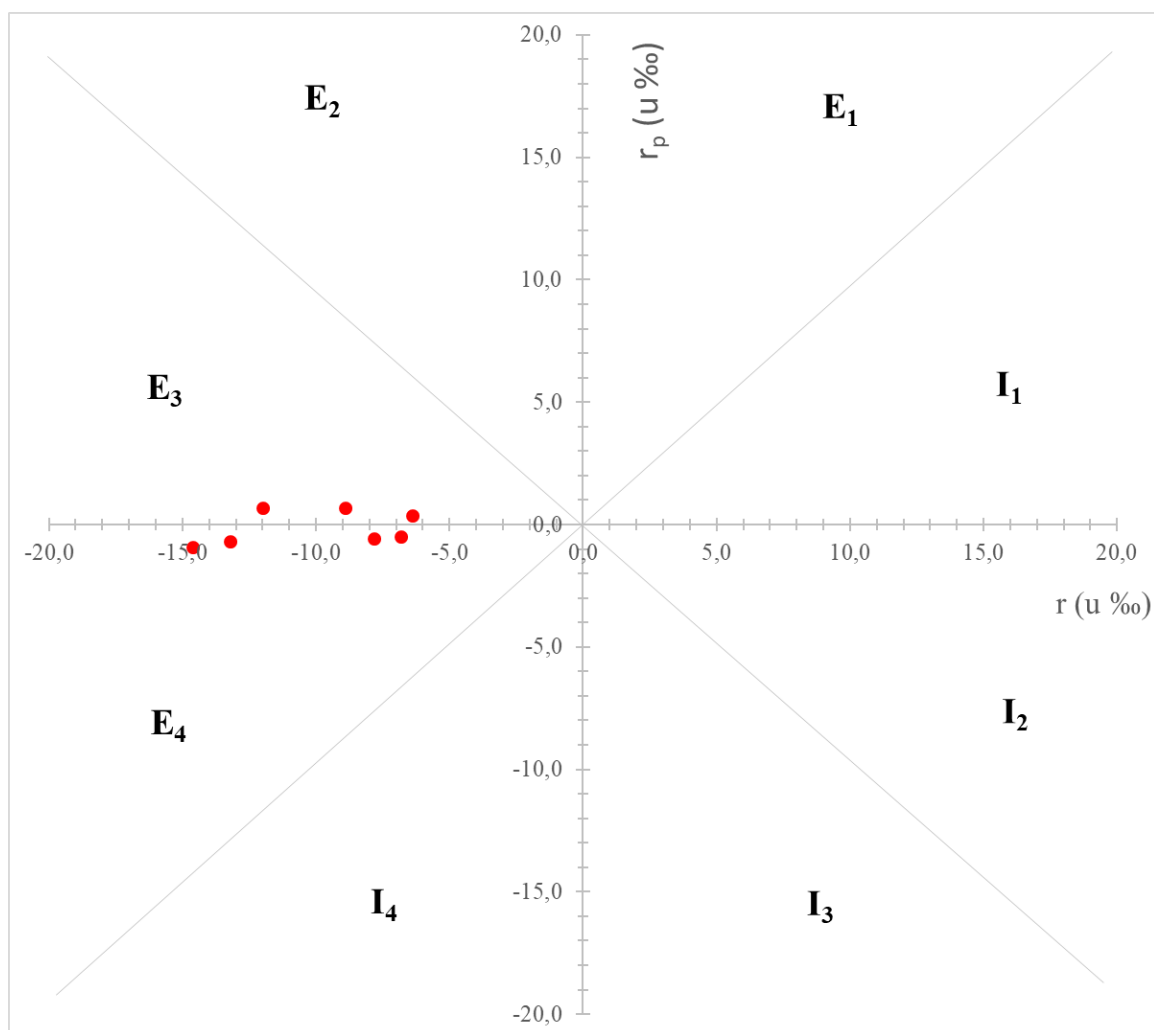
Može se zaključiti da u posljednjem međupopisnom razdoblju, iako malo, raste funkcija rada u Gradu Donjem Miholjcu, ali jača i utjecaj drugih županija u koje stanovništvo cirkulira na posao. Osim toga, izgledno je i da opada funkcija rada u samoj Osječko-baranjskoj županiji sukladno emigraciji. Veliki udio dnevnih migranata, odnosno cirkulanata, u ukupnom zaposlenom stanovništvu u Gradu Donjem Miholjcu 2011. imaju (najmanja) prigradska naselja, što je i logično jer cirkuliraju prema gradu Donjem Miholjcu ili drugim većim naseljima i gradovima gdje je dostupan rad u drugim djelatnostima osim poljoprivrede (Sl. 9.).

Sl. 9. Udio dnevnih migranata u zaposlenom stanovništvu Grada Donjeg Miholjca 2011. godine
 Izvori: Statistički registar prostornih jedinica Hrvatske, DGU, 2005, Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine.: dnevni i tjedni migranti po naseljima, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2013.; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011.: stanovništvo prema aktivnosti i spolu po naseljima, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2013.

5.2.4. Tipovi općeg kretanja stanovništva

Popisima ustanovljeno kretanje stanovništva obuhvaća prirodno kretanje i prostornu pokretljivost stanovništva, a njihov odnos i utjecaj u određenom razdoblju prikazuju se tipovima općeg kretanja stanovništva. Neki prostor može imati jedan od osam tipova općeg kretanja stanovništva, što ovisi o intenzitetu emigracijskog ili imigracijskog obilježja i pozitivnosti ili negativnosti prirodnog kretanja (Nejašmić, 2005). Prema navedenim obilježjima jedinice se svrstavaju u jedan od osam glavnih tipova općeg kretanja stanovništva od kojih su četiri emigracijska: E1 – emigracija, E2 – depopulacija, E3 – izrazita depopulacija, E4 – izumiranje te četiri imigracijska: I1 – porast imigracijom, I2 – obnova imigracijom, I3 – slaba obnova imigracijom, I4 – vrlo slaba obnova imigracijom (Nejašmić, 2005).

Sl. 10. Tipovi općeg kretanja stanovništva po naseljima Grada Donjeg Miholjca 2001. – 2011. godine

Izvor: Vitalna statistika (rođeni i umrli) u razdoblju 2001. – 2011., podaci za pojedine godine, naseljski tablogrami, Državni zavod za statistiku, Zagreb.; Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857. – 2001., Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2005.; Popis stanovništva, kućanstava i stanova u Republici Hrvatskoj 2011.: stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2013

U razdoblju 2001.-2011. godine sva naselja Grada Donjeg Miholjca pripadala su emigracijskim tipovima (Sl. 11.). Naselja Golinci, Miholjački Poreč i Rakitovica pripadaju emigracijskom tipu E_3 , (izrazita depopulacija) što je određeno pozitivnom prirodnom promjenom i negativnim popisom utvrđenim kretanjem, a stopa prirodne promjene bila je manja od stope popisom utvrđenog smanjenja. Ostala naselja pripadaju emigracijskom tipu E_4 (izumiranje) koji obilježava negativna prirodna promjena, popisom utvrđeno smanjenje populacije i stopa prirodnog pada manja od stope popisom utvrđenog smanjenja. Zabrinjavajuće je da tom tipu pripada i grad Donji Miholjac (Tab.5.) koji bi kao najveće gradsko naselje trebao biti nositelj demografskog razvoja.

Tab. 5. Tipovi općeg kretanja stanovništva po naseljima Grada Donjeg Miholjca u razdoblju 2001.-2011. godine

Naselje	Broj stanovnika		Ukupna promjena		Prirodna promjena		Migracijski saldo		Tip općeg kretanja
	2001.	2011.	aps.	%	aps.	%	aps.	%	
Donji Miholjac	6680	6240	-440	-6,8	-34	-0,5	-406	-6,3	E4
Golinci	486	431	-55	-12,0	3	0,7	-58	-12,6	E3
Miholjački Poreč	200	183	-17	-8,9	-2	0,7	-17	-8,9	E3
Podgajci Podravski	743	651	-92	-13,2	-5	-0,7	-87	-12,5	E4
Radikovci	338	292	-46	-14,6	-3	-1,0	-43	-13,7	E4
Rakitovica	925	868	-57	-6,4	3	0,3	-60	-6,7	E3
Sveti Đurađ	893	826	-67	-7,8	-5	-0,6	-62	-7,2	E4

Izvor: Vitalna statistika (rođeni i umrli) u razdoblju 2001. – 2011., podaci za pojedine godine, naseljski tablogrami, Državni zavod za statistiku, Zagreb.; Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857. – 2001., Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2005.; Popis stanovništva, kućanstava i stanova u Republici Hrvatskoj 2011.: stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2013

5.3. Sastav stanovništva prema dobi i spolu

Sastav stanovništva prema spolu i dobi drugim riječima naziva se demografski ili biološki sastav stanovništva. Izravno je uvjetovan prirodnim kretanjem stanovništva, ali je u isto vrijeme i odraz demografske dinamike i socioekonomskog razvoja (Turk i dr., 2017). Dobnom se strukturom očituje mladost, zrelost ili starost neke populacije, a osim toga iz podataka se može proučavati i radni kontingent ili planirati školstvo. Struktura po spolu pokazuje brojčani odnos muškog i ženskog stanovništva (Turk i dr., 2017) te ovisi o spolnoj strukturi živorođene djece, diferencijalnom mortalitetu, migracijama i vanjskim čimbenicima. Kada udio starijih od 65 godina neke populacije dosegne osam posto, smatra se da je populacija počela stariti (Nejašmić, 2005). Struktura stanovništva po dobi i spolu ima dugoročan učinak na opće kretanje stanovništva pa je to čini dobrim indikatorom budućih demografskih trendova, procesa i odnosa u prostoru (Turk i dr., 2017). Starenje kao opći demografski proces bitno je obilježio razvoj stanovništva Republike Hrvatske tijekom posljednja četiri desetljeća; to je rezultat međuovisnosti raznih elemenata koji su utjecali na demografske trendove: smanjenje nataliteta, ruralni egzodus, dugotrajno iseljavanje te posredni i neposredni ratni gubici (Nejašmić, 2008). Proces starenja stanovništva izraženiji je u ruralnom prostoru nego u urbanom zbog migracija stanovništva iz sela u gradove, u kojima najviše sudjeluje stanovništvo

u reproduktivno najpovoljnijoj dobi, što je uostalom i reduciralo demografsko-reproduktivni potencijal ruralnih prostora (Turk i dr., 2017).

U Tab.6. su prikazani podaci o starosnim razredima za područje Grada Donjeg Miholjca, istoimenog naselja, te Osječko-baranjske županije za 2011. godinu. Prema njima, na svim razinama prevladava zrelo stanovništvo. Dobar pokazatelj dobne strukture je koeficijent starosti i koeficijent mladosti. Na razini županije, udio mladih u ukupnom broju stanovnika 2011. godine iznosio je 15,34 %, a udio stanovništva starijeg od 35 godina u ukupnom stanovništvu je 16,89 %. Udio mladog u ukupnom stanovništvu Grada Donjeg Miholjca 2011. godine iznosio je 14,07 %, a je udio starog u ukupnom stanovništvu iznosio 16,06 %. Grad Donji Miholjac ima još nepovoljniji sastav stanovništva prema dobi, a posebno mladih, od prosjeka županije (Tab.6.).

Tab. 6. Usporedba dva popisa iz 2001. i 2011. po postotnoj promjeni i usporedba prema starosnim razredima

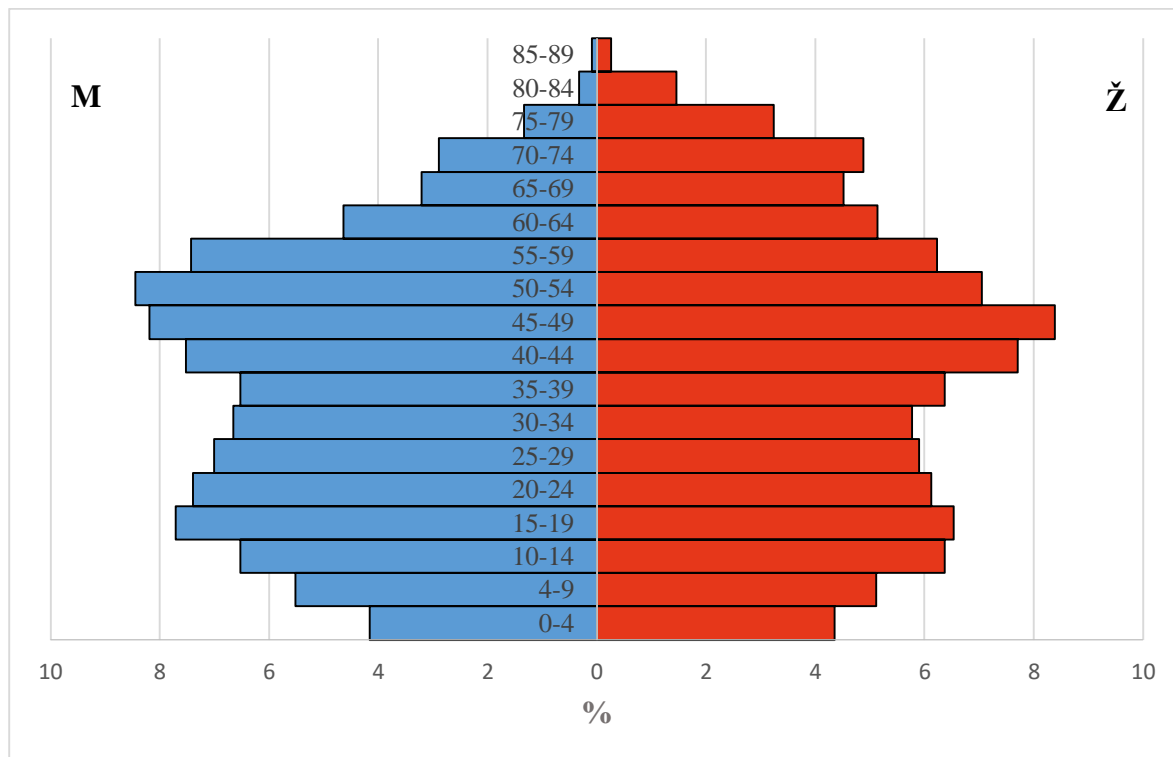
	Popis 2011.				Popis 2001. ukupno	Razlika 2011.-2001.	
	Ukupno	0-15 g.	15-65 g.	65+ g.		Broj	%
Osječko-baranjska županija	305 032	46 806	206 692	51 534	330 506	-25 474	-7,7
Grad Donji Miholjac	9 491	1 336	6 630	1 525	10 265	-774	-7,5
Donji Miholjac	6 240	808	4 456	976	6 680	-440	-6,6

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, popis 2011., DZS, Zagreb, 2013; Popis stanovništva 2001. godine: Stanovništvo prema spolu i starosti, po naseljima, DZS, Zagreb, 2013

Indeks starosti pokazuje omjer broja stanovništva starijeg od 65 godina i mladog stanovništva do 15 godina. Za Grad Donji Miholjac 2011. godine iznosi 114,14, što je nepovoljno s obzirom na to da pokazuje da na 114 starih stanovnika dolazi 100 mladih. Dobar analitički pokazatelj sastava prema dobi i brzine starenja stanovništva jest koeficijent dobne ovisnosti starih, tj. broj starih na sto osoba u radnoj dobi (pokazuje opterećenost radnog kontingenta) (Nejašmić i Toskić, 2013). Koeficijent dobne ovisnosti Prema podacima popisa stanovništva 2011., iznosi 26,4 za Republiku Hrvatsku, za Grad Donji Miholjac 23, što bi značilo da Donji Miholjac ima bolji koeficijent od prosjeka države.

Općenita je zakonitost da se u prosjeku rađa oko 5-6% više muške djece (diferencijalni natalitet), a uobičajeno je više žena u starijim je dobnim skupinama jer imaju manju smrtnost (diferencijalni mortalitet). Ta dva čimbenika najviše utječu na neuravnoteženost sastava prema spolu, a to utječe i na neravnotežu broja osoba po spolu koje pronalaze partnera za bračnu zajednicu. Ako promatramo sastav stanovništva prema spolu, na području Grada živi 4849 žena i 4642 muškarca. Opći koeficijent feminiteta za Grad 2011. godine iznosi 104,5, a prosjek Republike Hrvatske tada je iznosio 107,4. Veći broj žena od muškaraca posljedica je ponajviše opisanim čimbenicima, ali i time što žene u pravilu u suvremeno doba ne rade teže poslove od muškaraca i općenito imaju bolje biološke predispozicije za duži život od muškaraca.

Godine 2011. "dobno-spolna piramida" Grada Donjeg Miholjca ima oblik urne, a *takav oblik ukazuje na staro ili kontraktivno stanovništvo* (Turk i dr., 2017). Prema Sl.11. u Gradu D. Miholjcu najveći udio u ukupnom stanovništvu ima zrelo stanovništvo, a najbrojnija je dobn skupina starosti od 45 do 49 godine, dok su mlade generacije malobrojnije. Zrele dobne skupine koje se ističu po brojnosti na Sl.12. rođene 1950-ih i početkom 1960-ih godina mogu se objasniti djelomično time što pripadaju generaciji kompenzacijskog nataliteta nakon Drugog svjetskog rata. Posebno je loša brojnost najmlađe dobne skupine u odnosu na dobn skupinu 10-14 godina, što ocrta negativne demografske procese tj. smanjenje rodosti.

Sl. 11. Dobno-spolni sastav stanovništva Grada Donjeg Miholjca 2011. godine
Izvori: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011.: stanovništvo prema spolu i starosti po naseljima, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2013

5.4. Društveno-gospodarski sastav stanovništva

5.4.1. Sastav stanovništva prema ekonomskoj aktivnosti i gospodarskoj djelatnosti

Uloga stanovništva u gospodarskom životu nekog područja od velike je važnosti (Lamza i Tokić, 2012). Pod društveno-gospodarskom strukturom stanovnika podrazumijeva se u užem smislu struktura stanovništva prema ekonomskoj aktivnosti, djelatnosti i zanimanju, a u širem smislu prema položaju u zanimanju, sektoru vlasništva, obilježjima kućanstava prema izvorima i veličini prihoda, obrazovnoj strukturi stanovništva i sl. (Lamza i Tokić, 2012). Polaznu osnovu za proučavanje društveno-gospodarskog sastava stanovništva čini ekonomska struktura aktivnog stanovništva (radne snage); veličina kontingenta radne snage ovisi o prirodnom prirastu, dobnoj strukturi ukupnog stanovništva i spolnoj strukturi ukupnog stanovništva (Lamza i Tokić, 2012). Budući da su neaktivne osobe ovisne i uzdržavane od aktivnih članova njihove obitelji ili kućanstva ekonomska struktura ukupnog stanovništva formira se iz ekonomske strukture aktivnog stanovništva (Lamza i Tokić, 2012). Područje Grada Donjeg Miholjca, prema Popisu iz 2011. godine broji 3255 kućanstava, 209 kućanstava manje u odnosu na Popis 2001. godine (Lokalna razvojna strategija, 2016).

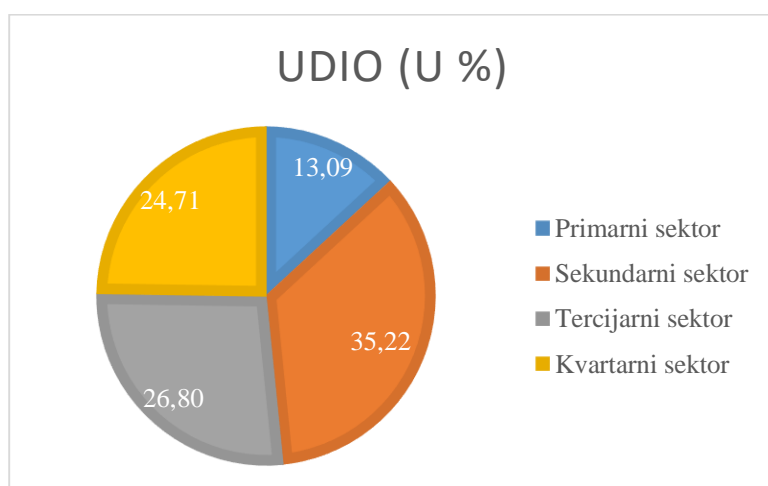
Opća stopa aktivnosti dobiva se stavljanjem u omjer aktivnog stanovništva s ukupnim brojem stanovnika (Nejašmić, 2005), a za Grad Donji Miholjac 2011. godine iznosi 69,85 %. Stopa aktivnosti Republike Hrvatske u cjelini te godine iznosila je značajno manje, oko 40 %. Prema Popisu stanovništva 2011. godine aktivnog stanovništva (osobe između 15 i 64 godine) na području Grada ima 6630 (Tab.6.), dok je 4145 stanovnika ekonomski neaktivno (Tab.7.) (umirovljenici, osobe koje se bave obvezama u kućanstvu). Prema Popisu stanovništva 2011. godine u Gradu D. Miholjcu zaposleno je 3064 stanovnika, a 946 nezaposlenih osoba; prema Lokalnoj razvojnoj strategiji, 2015. godine bilo je 869 nezaposlenih što znači nezaposlenost od ukupno 13,5 %, dok je nezaposlenost na prosječnoj godišnjoj razini 16,1 % (Lokalna razvojna strategija, 2016). Najviše nezaposlenih ima završenu srednju trogodišnju školu. Neuravnotežena ponuda i potražnja poslova i dostupnost odgovarajuće radne snage na prostoru Grada posljedica je neusklađenosti obrazovnih programa koje nude obrazovne institucije na lokalnom području sa stvarnim potrebama odnosno ponudom posla i strukturom industrije (Lokalna razvojna strategija, 2016).

Tab. 7. Stanovništvo staro 15 i više godina prema trenutačnoj aktivnosti, starosti i spolu, Popis 2011. godine

	Ukupno	Zaposleni	Nezaposleni	Ekonomski neaktivni				
				ukupno	umirovljenici	Poslovi u kućanstvu	učenici/ studenti	Ostali
Grad Donji Miholjac	8155	3064	946	4145	2146	771	780	448

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine, Stanovništvo staro 15 i više godina prema trenutačnoj aktivnosti, starosti i spolu, DZS, Zagreb, 2013

Podjela stanovnika prema granama djelatnostima važan je pokazatelj društveno-gospodarske razvijenosti prostora (Nejašmić, 2005). Prema djelatnostima, Popisom 2011. godine utvrđen je najveći udio zaposlenih u prerađivačkoj industriji (21,34 % zaposlenih od ukupnog broja zaposlenih), slijedi poljoprivreda sa 13,1 % zaposlenih dok je treća grupa djelatnosti sa najviše zaposlenih bila trgovina na veliko i malo, popravak motornih vozila i motocikala sa 384 zaposlenika odnosno 12,5 % zaposlenih u ukupnom zaposlenom stanovništvu. U primarni sektor svrstane su poljoprivredne djelatnosti; u sekundarne djelatnosti poput građevinarstva, industrije i energetike; u tercijarni uslužne djelatnosti; te u kvartarni neproizvodne djelatnosti poput školstva i zdravstva. Prema Sl. 12. prevladava sekundarni sektor djelatnosti, slijedi tercijarni, kvartarni te primarni sektor. To je dokaz da sve više stanovništva napušta poljoprivredu kao primarnu djelatnost.

Sl. 12. Zaposleno stanovništvo Grada Donjeg Miholjca prema sektorima djelatnosti 2011. godine

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova Republike Hrvatske 2011. godine: zaposleni prema sektorima djelatnosti, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2013

Prema Popisu stanovništva 2011. godine, od ukupnog broja stanovnika 30,09 % stanovništva ima prihode od stalnog rada (Tab.8.). Zabrinjavajuća je činjenica da je čak 3631

stanovnik, ili 38,26%, bez prihoda. Problem postaje još veći ukoliko se osobama bez prihoda pribroji i 4,26% stanovništva koje živi od socijalne naknade, a koji s obzirom na veličinu prihoda jedva preživljavaju. Prihodi od mirovina čine 19,25% ukupnih prihoda, a s obzirom na visine mirovina u Republici Hrvatskoj stanovništvo s navedenim приходima također karakterizira nizak životni standard (Lokalna razvojna strategija, 2016).

Tab. 8. Stanovništvo prema glavnim izvorima sredstava za život i spolu

	Ukupno	Prihodi od stalnog rada	Prihodi od povremenog rada	Prihodi od poljoprivrede	Starosna mirovina	Ostale mirovine	Prihodi od imovine	Socijalne naknade	Ostali prihodi	Povremena potpora drugih	Bez prihoda
	9491	2856	143	206	1069	1123	15	404	156	58	3631
M	4642	1668	86	150	550	508	11	188	78	33	1479
Ž	4849	1188	57	56	519	615	4	216	78	25	2152

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine, Stanovništvo prema glavnim izvorima sredstava za život i spolu, DZS, Zagreb, 2013

5.4.2. Sastav stanovništva prema obrazovanju

Jedan od ključnih elemenata za poticanje bilo kakvog razvoja je obrazovanje. Na prostoru Grada djeluje vrtić Pinokio koji trenutno radi na proširenju i obnovi infrastrukture, u svom sastavu ima i tri područna vrtića; u Rakitovici, Marijancima i Črnkovicima. Na prostoru Grada nalaze se dvije matične osnovne škole u Donjem Miholjcu i u Podravskim Podgajcima. U Donjem Miholjcu nalazi se jedna ustanova za srednjoškolsko obrazovanje, a to je Srednja škola Donji Miholjac koja omogućuje potencijalnim učenicima tri četverogodišnja programa i osam trogodišnjih programa. Nažalost, smještena je u staroj i neadekvatnoj zgradi i iz godine u godinu smanjuje se broj učenika. Izgradnja nove zgrade srednje škole s pripadajućom sportskom dvoranom i igralištem prijeko je potrebna. Prema Popisu stanovništva 2011. godine u Donjem Miholjcu dominira grupa ljudi sa završenom srednjom školom te je njihov broj 4100; drugim riječima 50,27 % stanovništva starijeg od 15 godina ima završenu srednju školu. Najviše takvih posjeduje diplomu četverogodišnjih škola, poput tehničkih škola, a zatim slijede gimnazijske diplome. Visokoobrazovanih ljudi u gradu je 888 ili 10,89 % (Tab.9.). Nije na odmet spomenuti da gotovo trećina ukupnog stanovništva, točnije 34,3 %, ima završenu

osnovnu školu (Tab.9.). Nešto manje od 100 osoba izjasnilo se da je bez škole, a redom to su sve osobe stare, odnosno treće dobi. Postoji značajan udio osoba bez škole ili sa osnovnom školom što se može objasniti orijentacijom na poljoprivrednu djelatnost, i velikim brojem starog stanovništva. Slici obrazovanosti ne doprinosi činjenica da je za visoko obrazovanje najbliži Grad Osijek, a s obzirom na ponudu mnogi se odlučuju i za udaljenije gradove. S druge strane mnogi bi možda i nastavili visoko obrazovanje, ali nemaju financijske mogućnosti.

Tab. 9. Stanovništvo staro 15 i više godina prema najvišoj završenoj školi

	Ukupno	Bez škole	1-3 razreda osnovne škole	4-7 razreda osnovne škole	Osnovna škola	Srednja škola	Visoko obrazovanje
Grad Donji Miholjac	8155	99	42	221	2802	4100	888

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: Stanovništvo staro 15 i više godina prema najvišoj završenoj školi, obrazovnim područjima i spolu, DZS, Zagreb, 2013

5. Funkcionalna opremljenost i razvijenost infrastrukture

6.1. Naselja prema opremljenosti centralnim funkcijama

Centralne funkcije obuhvaćaju sve djelatnosti u nekom naselju koje služe stanovništvu naselja u široj okolici; prvenstveno su to djelatnosti tercijarnog i kvartarnog sektora djelatnosti (Radeljak Kaufmann, 2015, prema: Malić, 1981; Vrišer, 1968). Zbog različitog stupnja koncentracije centralnih funkcija formira se hijerarhija gravitacijskih područja, koja je povezana s društveno-ekonomskim razvojem te važna za racionalno usmjeravanje regionalnog razvoja (Radeljak Kaufmann, 2015). Prema Lukiću (2012) i Radeljak Kaufmann (2015) naselja se prema opremljenosti centralnim funkcijama dijele u 5 razreda. Naselje Donji Miholjac prema toj podjeli pripada Naselju 3. reda opremljenosti centralnim funkcijama, a pripadanje toj skupini određeno je postojanjem funkcija: osnovne i u pravilu srednje škole; doma zdravlja ili dva i više doktora opće/obiteljske medicine; u pravilu ginekolog i/ili pedijatar; stomatolog; ljekarna; poštanski ured; više prodavaonica, u pravilu jedan ili više supermarketa ili hipermarket; bankomat i poslovnica banke, u pravilu i FINA-e; sjedište grada ili općine; prekršajni i/ili općinski sud (Radeljak Kaufmann, 2015; Lukić, 2012). Sva ostala naselja u sastavu Grada ne pripadaju čak ni najnižem redu opremljenosti, odnosno u grupu Naselja 5. reda opremljenosti, jer imaju samo neke od funkcija: područna ili osnovna škola; doktor; poštanski ured; prodavaonica, a da bi bili svrstani u tu skupinu moraju imati sve navedene funkcije.

Donji Miholjac središte je jedne od šest gradskih regija na području Osječko-baranjske županije. Sva ostala naselja na području Grada ali i naselja susjednih općina - Magadenovac, Viljevo, Moslavina Podravska i Marijanci gravitiraju području Grada koji bi trebao biti centar urbanizacije za šire područje (PPUG Donjeg Miholjca, 2005). Može se reći da Grad posjeduje gotovo sve važnije funkcije koje bi stanovništvu mogle zatrebati da bi obavili osnovne svakodnevne obaveze, no problem je u kvaliteti i distribuciji tih usluga. Od organa državne uprave u Donjem Miholjcu se nalaze: Porezna uprava, Veterinarska inspekcija i Policijska postaja i postaja granične policije. Od sudskih ustanova na području Grada nalazi se Prekršajni sud, ured javnog bilježnika i par odvjetničkih ureda. Nedavno je Općinski sud u Donjem Miholjcu prebačen u funkciju Stalne službe u Donjem Miholjcu u nadležnosti Općinskog suda u Valpovu. Također u ovom gradu nalazi se i Ispostava ureda državne uprave u Osječko-baranjskoj županiji te Ispostava DGU Donji Miholjac. U Donjem Miholjcu, kao sjedištu JLS, nalaze se samoupravna i izvršna tijela Gradske uprave te Mjesni odbor Donji Miholjac, a MO nalaze se i u svim drugim naseljima (PPUG Donjeg Miholjca, 2005). Od ostalih javnih djelatnosti u Donjem Miholjcu nalaze se Ispostava Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje, Ispostava Hrvatskog zavoda za zapošljavanje; Ispostava Zavoda za javno zdravstvo – Služba za epidemiologiju, te Poslovnica FINA-e.

Kao što je već spomenuto i prije, na prostoru Grada postoji jedan dječji vrtić koji u svom sastavu ima i tri područna vrtića. Nadalje, djeca se školuju u dvije matične osnovne škole i jednoj područnoj. Osim toga na prostoru Grada učenicima je dostupna glazbena škola te jedna srednjoškolska ustanova. Treba napomenuti da Grad ima i Narodnu knjižnicu Donjeg Miholjca.

U Gradu dostupne su poslovnice 3 banke, a uz to bankomati 6 raznih banaka.

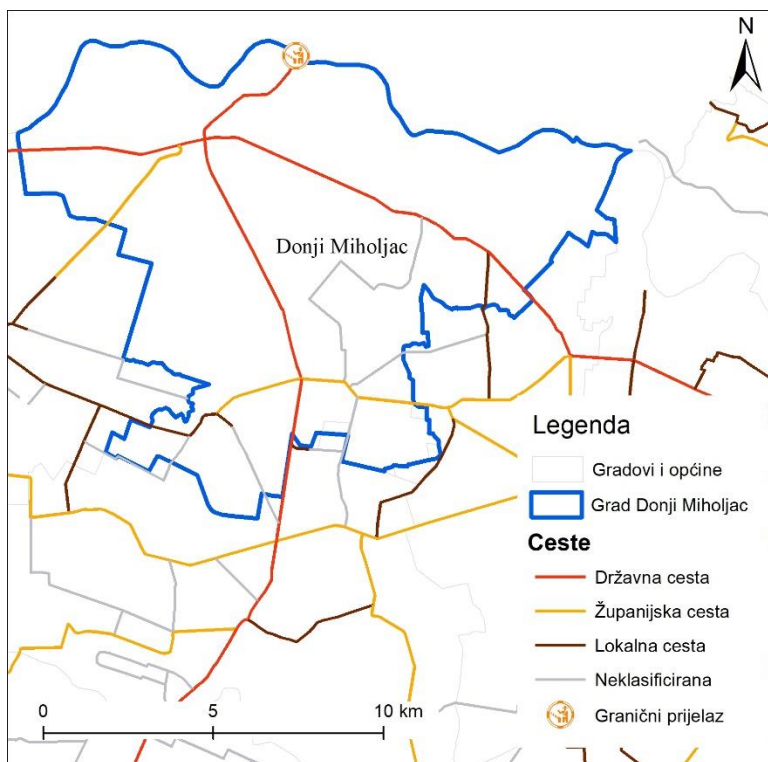
Što se tiče zdravstva, zdravstvena zaštita odvija se na dvije razine; to su primarna zdravstvena zaštita i specijalističko-konzilijarna zdravstvena zaštita.

Sva naselja osim Miholjačkog Poreča imaju barem jednu prodavaonicu, a D. Miholjac i supermarkete. Poštanski ured postoji u D. Miholjcu, Miholjačkom Poreču, Podgajcima Podravskim. Prema navedenom, Grad Donji Miholjac ima neravnomjerno raspoređene centralne funkcije; pojedina naselja nemaju osnovne funkcije. Osim opremljenosti funkcijama, važna je apsolutna i relativna dostupnost funkcija stanovništvu gravitacijskog područja (Radeljak Kaufmann, 2015). Ovo područje nije veliko tako da generalno stanovništvo ima dostupne funkcije. Značajke razmještaja stanovništva, te njima potrebnih centralnih funkcija nisu samo posljedica već i ključan čimbenik društveno-gospodarskog razvoja (Radeljak Kaufmann, 2015). U slučaju depopulacijskih područja, poput ovog, bitno je razmotriti učinke

promjena opremljenosti centralnim funkcijama, uz izbjegavanje nedovoljno promišljene redukcije funkcija koja bi se temeljila isključivo na potrebi za redukcijom troškova u državnom i javnom sektoru (Radeljak Kaufmann, 2015). Slično se dogodilo i dalje se događa i Gradu Donjem Miholjcu; osim što je nekada bilo više obrazovnih ustanova, reduciralo se i sudstvo i neke druge funkcije.

6.2. Infrastruktura

Područjem Grada Donjeg Miholjca prolaze državna cesta D34 na trasi: Slatina - Donji Miholjac – Josipovac te D53 na trasi GP Donji Miholjac [državna granica Republike Mađarske] - Našice - GP Slavonski Brod [državna granica Republike Bosne i Hercegovine] (Lokalna razvojna strategija, 2016). Vezu s ostalim naseljima - Golincima i Radikovcima omogućavaju županijske ceste Ž4046 i Ž4047. Županijska cesta Ž4032 povezuje Donji Miholjac s Ivanovom (Lokalna razvojna strategija, 2016). Područjem Grada prolaze i slijedeće lokalne ceste: - L44013 (Kapelna (Ž4031)- L 44015), - L44015 (Golinci (Ž4046) – Kućanci (Ž4031)) i - L44016 (Podgajci Podravski (D34)- (Ž4047)) (Lokalna razvojna strategija, 2016). Sjeverno od Donjeg Miholjca nalazi se međunarodni cestovni granični prijelaz Donji Miholjac – Dravaszabolcs. Kako je na graničnom prijelazu Donji Miholjac dopušten tranzit nafte i naftnih derivata, na državnoj cesti D53 kao i u centru Donjeg Miholjca prisutan je značajan promet teretnih vozila (Lokalna razvojna strategija, 2016). Za regulaciju prometa, koji se uglavnom odvija kroz središte grada, izgrađena je južna obilaznica Donjeg Miholjca. Postojeća cestovna infrastruktura je zastarjela i potrebna je opsežna sanacija na većini cesta. U posljednje vrijeme provedena je nova regulacija brzine na ovom području, kako bi se usporavanjem vožnje spriječile nesreće zbog loše kvalitete cesta.

Sl. 13. Prometni sustav Grada Donjeg Miholjca

Izvor: Statistički registar prostornih jedinica Hrvatske, DGU, 2005

Pošanski promet na području Grada odvija se putem operativne jedinice Donji Miholjac koja u svom sastavu ima ukupno 9 poštanskih ureda dok se na području Grada nalaze 3 poštanska ureda (Miholjački Poreč, Podravski Podgajci i Donji Miholjac). Pošta se uredno dostavlja pet puta tjedno u svim naseljima na području Grada (Lokalna razvojna strategija, 2016). U pogledu telekomunikacijske infrastrukture, područjem Grada Donjeg Miholjca prolazi međunarodni svjetlovodni kabel na trasi Osijek- Donji Miholjac – Pecs (Lokalna razvojna strategija, 2016). Dostupne su usluge svih operatera u zemlji.

Vodoopskrbni sustav Donjeg Miholjca kao i svih prigradskih naselja sastoji se od zahvata vode na crpilištu "Donji Miholjac", uređaja za preradu vode i magistralnog cjevovoda koji vodi do naselja "Malinovac" na području susjedne Općine Magadenovac i opskrbljuje vodom naselja Rakitovica, Miholjački Poreč (Golinci i Radikovci) te Sveti Đurađ i P.Podgajce (Lokalna razvojna strategija, 2016). Spojnim cjevovodom se pitka voda distribuira i na područje Općine Viljevo. Vodocrpilište u Donjem Miholjcu je izgrađeno 2007. i 2008. godine. Oko 62,30 % kućanstava priključeno je na vodoopskrbni sustav (Lokalna razvojna strategija, 2016). Stanje s kanalizacijskom mrežom je alarmantno budući da naselje Donji Miholjac jedino koje za sada ima provedenu kanalizacijsku mrežu. Zbrinjavanje otpadnih voda rješava se putem septičkih jama, individualnim ispuštanjem u podzemlje, ispuštanjem u postojeće otvorene jarke uz prometnice i na slične načine. Navedeni načini ne zadovoljavaju minimum higijenskih mjera što definira odvodnju i sustav pročišćavanja otpadnih voda strateškim problemom koji zahtjeva potrebu za hitnom intervencijom i rješenjem istog (Lokalna razvojna strategija, 2016).

Teritorijem Grada Donjeg Miholjca, u njegovom jugozapadnom dijelu, u sustavu vledistribucije, prolaze trase magistralnih i regionalnog plinovoda. Magistralni plinovodi su "Budrovac-Donji Miholjac", "Donji Miholjac-Osijek" i "Donji Miholjac-Beničanci". Klasi regionalnih plinovoda pripada plinovod "Donji Miholjac - centralna plinska stanica CPS Bokšić" (Lokalna razvojna strategija, 2016). Plinoopskrbni sustav, čiji je distributer Hrvatska elektroprivreda, na području Grada Donjeg Miholjca obuhvaća mjerno redukcijsku stanicu "MRS Donji Miholjac" te mrežu lokalnih plinovoda (Lokalna razvojna strategija, 2016). Električno energijom područje opslužuje "HEP". Od obnovljivih izvora energije, zanimljivo je da se na prostoru Grada koristi 11 elektrana na sunčevu energiju.

Odlaganje otpada u nadležnosti je tvrtke "Doroslov" koja upravlja jednim jedinim odlagalištem otpada. Sakupljanje otpada organizirano je u svim naseljima.

6.3. Struktura gospodarstva

Poljoprivredni prostor rezultat je međuovisnosti vrste tla, utjecaja klime i reljefa. Poljoprivredne površine na području Grada Donjeg Miholjca obuhvaćaju 72,54 % gradskog teritorija, površine 10.640,90 ha, od čega je 87,25 % obradivih površina (Lokalna razvojna strategija, 2016). Prostor Grada ima 1504 poljoprivredna kućanstva koja ukupno imaju 5031 člana, no poljoprivreda je često tek dopunska djelatnost koju oni dnevno obavljaju samo par sati, a mnogo ih je bez adekvatnog obrazovanja o poljoprivredi (Lokalna razvojna strategija, 2016). Na području Grada registrirano je 809 poljoprivrednih gospodarstava, a u razvoju poljoprivrede veliku ulogu imaju i obiteljska poljoprivredna gospodarstva kojih na području Grada Donjeg Miholjca ima 748 (Lokalna razvojna strategija, 2016). Poljoprivredno gospodarstvo jest oblik proizvodno-gospodarske jedinice koja se bavi u osnovi poljoprivredom, a može djelovati kao obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo ili seljačko gospodarstvo, kao trgovačko društvo, obrt ili zadruga (Lokalna razvojna strategija, 2016). Ipak, problemi s kojima se susreću poljoprivrednici vode prema tome da neće moći 'opstati' ukoliko ne dođe do udruživanja poljoprivrednika te stvaranja prepoznatljivih i konkurentnih lokalnih proizvoda koji se nude između ostalog i na njihovim gospodarstvima. Premda bi to bio dobar početak jačeg razvoja poljoprivrede, u današnjem okruženju 'velikih igrača' i uvoza iz inozemstva poljoprivrednici bi se ipak trebali povezati i s većim subjektima koji im donose nova znanja, iskustva, tehnologije i veličinu potrebne za opstanak na tržištu. Stočarska proizvodnja nije baš zastupljena na ovom prostoru. Ribnjak Donji Miholjac, povezan s rijekom Dravom, predstavlja prirodni sustav ribnjaka za uzgoj i skladištenje šarana na površini većoj od 1000 ha (Lokalna razvojna strategija, 2016). "Poljoprivredno poduzeće Orahovica d.d." trenutno je koncesionar ribnjaka te provodi projekte koji bi spajali ribolov, biciklizam i izletništvo u svrhu dopune turističke ponude.

Prema Lokalnoj razvojnoj strategiji (2016) od mineralnih sirovina najviše se eksploatiraju nafta i zemni plin na polju Kućanci-Kapelna; opekarska glina u Radikovcima i građevinski pijesak iz cijelog korita Drave.

Industrijski razvoj Grada počinje sedamdesetih godina prošlog stoljeća pronalaskom nafte i plina; razvijale su se radno intenzivne drvne, metalne, kemijske i obučarske industrije koje su pružile radna mjesta svom stanovništvu Grada, pa i okolnih naselja sve do Domovinskog rata nakon kojeg su pogoni zatvoreni (Lokalna razvojna strategija, 2016). Prehrambeno-prerađivačka industrija počinje se razvijati od 2005. godine, a danas je tvrtka "Kanaan" među vodećima u proizvodnji snack proizvoda u Republici Hrvatskoj. Kao i

prehrambeno-prerađivačka, i metalna i drvena industrija vodeće su industrije u Gradu, imaju velike mogućnosti razvoja s obzirom na dostupne sirovine te zapošljavaju pretežiti broj radnika (Lokalna razvojna strategija, 2016). Obučarska industrija u Miholjačkom Poreču zapošljava oko 200 radnika. Na teritoriju Grada Donjeg Miholjca djeluje ukupno 363 poslovna subjekt, odnosno 131 trgovačko društvo, 142 obrta, 8 zadruga, 22 osobe s registriranom posebnom djelatnošću te oko 60 gospodarskih subjekata koji posluju na području Grada, sa sjedištem izvan Grada Donjeg Miholjca (Lokalna razvojna strategija, 2016). Prema veličini, 73,3 % tvrtki spadaju u mala poduzeća (Lokalna razvojna strategija, 2016).

Tab. 10. Broj tvrtki u određenim djelatnostima u Gradu D. Miholjcu prema NKD-u

Šifra NKD 2007	Naziv	Broj tvrtki
A	Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	16
C	Prerađivačka industrija	22
F	Građevinarstvo	17
G	Trgovina na veliko i malo; popravak motornih vozila i motocikala	28
H	Prijevoz i skladištenje	6
J	Informacije i komunikacije	5
M	Stručne i tehničke djelatnosti	12

Izvor: Lokalna razvojna strategija, 2016

Prema podacima Udruženja obrtnika D. Miholjac, najveći broj obrtnika bavi se uslužnim djelatnostima (48 subjekata), poljoprivredom (26 subjekata) te proizvodnjom (20 subjekata). Obrti poput lončarstva, staklarstva, košaraštva, postolarske djelatnosti postaju zanemareni i zaboravljeni.

Uz sam Grad, nositelji razvoja poduzetništva su "Miholjački poduzetnički centar LRA d.o.o." i Lokalna akcijska grupa *Karašica*. U Donjem Miholjcu paralelno se razvijaju dvije poslovno – poduzetničke zone; Industrijska zona "Janjevci", smještena na istočnom ulazu u grad iz smjera Osijeka i Poslovna zona "Lanik" smještena na sjevernom ulazu u grad, u blizini granice s Republikom Mađarskom. U Industrijskoj zoni "Janjevci" djeluju 42 tvrtke, koje zapošljavaju oko 700 djelatnika, a poslovna zona tek je u povojima razvoja sukladno dokumentaciji. Tehnološki park u Industrijskoj zoni "Janjevci" projekt je kojem je svrha da u budućnosti povezuje stručnjake i poduzetnike te djeluje kao svojevrsni inkubator znanja, visoke tehnologije, obrazovanja i povezanosti s nacionalnim obrazovnim institucijama (Lokalna razvojna strategija, 2016). Još jedna poduzetnička potporna institucija na prostoru grada je Poduzetnički inkubator "Osvit" koji pomaže poduzetnicima početnicima "stati na noge".

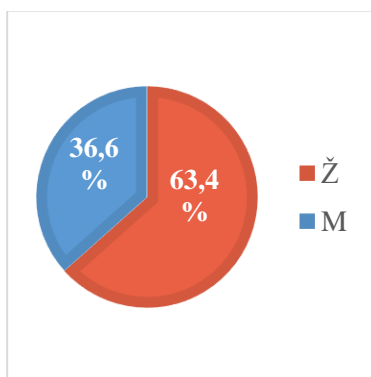
Poduzetnički inkubator Osvit je dobio nagradu za najbolji poduzetnički inkubator Republike Hrvatske u 2010. godini a 2016. je dobio i plaketu te Grb Grada Donjeg Miholjca kao priznanje za dugogodišnje djelovanje na području gospodarstva Grada Donjega Miholjca (PI Osvit, n.d.).

Grad Donji Miholjac biser je Slavonije koji zaslužuje svoje mjesto u svijetu turizma. Turistička ponuda obuhvaća lovni i ribolovni turizam, prirodnu i kulturnu baštinu te izletnički i rekreacijski turizam. Mogućnosti i kulturnih atrakcija je zaista mnogo; od zaštićenog perivoja, ribnjaka, arheoloških nalazišta, izletišta Stara Drava, preko lovnog turizma, biciklističke staze i dvoraca do ostale kulturne baštine. Razvoj novih turističkih atrakcija poput tematskih ili zabavnih parkova, osmišljenih ruta i sl. stagnira, a bez dobre ponude teško je turistički "aktivirati" ovaj dio Republike Hrvatske. Grad Donji Miholjac u 2015. godini raspolagao je sa 60 stalnih ležajeva u registriranim smještajnim objektima, od čega 22 % u hotelima (3*), 68 % u kategoriji kampovi i ostali ugostiteljski objekti za pružanje smještaja i 10 % u kućanstvima (Lokalna razvojna strategija, 2016). Prema broju noćenja u odnosu na 2014. godinu zabilježen je prvi pad broja noćenja od 18 % u kontinuitetu od 2010. godine (2014. siječanj – prosinac 4136 noćenja, 2015. siječanj - prosinac 3360 noćenja) (Lokalna razvojna strategija, 2016).

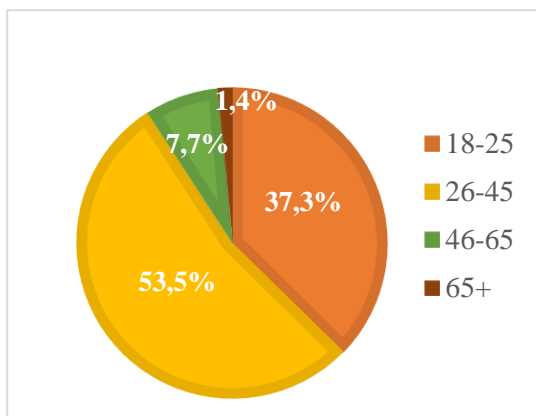
7. Rezultati istraživanja: izazovi i potencijali u prostoru

7.1. Uzorak

Anketnim ispitivanjem obuhvaćeno je stanovništvo starije od 18 godina koje ima stalno prebivalište na području Grada Donjeg Miholjca. Anketnim istraživanjem ispitana su ukupno 142 stanovnika, 90 žena i 52 muškarca. S obzirom na dobnu strukturu, najveći broj ispitanika, njih 76, pripada starosnoj grupi zrelog stanovništva, od 26 do 45 godina. Potom po dobnoj strukturi slijedi mlado stanovništvo od 18 do 25 godina sa 53 ispitanika, te 11 ispitanika starih od 46 do 65 godina. Najmanje je ispitanika, samo 2, bilo starije od 65 godina.

Sl. 14. Udio ispitanika prema spolu
Izvor: Anketno istraživanje, 2019

Sl. 15. Udio ispitanika prema dobnim skupinama

Izvor: Anketno istraživanje, 2019

S obzirom na stupanj obrazovanja, najviše ispitanika (50,7 %) ima završenu srednju školu, 20,4 % ih je završilo višu školu, prvi stupanj fakulteta (preddiplomski) ili stručni studij, te je isti udio ispitanika (20,4 %) završio fakultete, umjetničke akademije ili sveučilišni studij. Od preostalih 8,4 % anketiranih ispitanika 4,2 % ima završen poslijediplomski studij (magisterij znanosti/doktorat), a isti je udio i onih sa završenom osnovnom školom. Najviše ispitanika koji su odgovorili na pitanje o zanimanju radi u tercijarnom i kvartarnom sektoru, te je velik broj nezaposlenih ispitanika (studenti i učenici).

Prema naselju u kojem žive, najviše ispitanika dolazi iz Donjeg Miholjca (80,3 %), zatim iz Golinaca (6,3 %), Radikovaca i Svetog Đurđa (3,5 %), Podravske Podgajaca (2,8 %), Rakitovice (2,1 %) te Miholjačkog Poreča (1,4 %). Budući da u ukupnom broju stanovnika na prostoru Grada Donjeg Miholjca prema Popisu 2011. Miholjčani sudjeluju sa oko 70%, udio ispitanika iz ostalih naselja u provedenoj anketi gotovo je proporcionalan udjelu stanovnika tih naselja u ukupnom stanovništvu Grada. Prema duljini boravka tijekom godine u naselju iz kojeg dolaze, najviše ispitanika provodi 9 ili više mjeseci tijekom godine u svom naselju (69,7 %). Onih koji borave u svom naselju između 3 do 6 mjeseci tijekom godine među anketiranim stanovništvom bilo je 11,3 %. Oko 9,9 % ispitanika tijekom godine provode manje od mjesec dana u svom naselju, a preostalih 9,2 % ispitanika provodi 6 do 9 mjeseci u svom prebivalištu.

7.2. Analiza anketnih pitanja

Anketirano stanovništvo je na skali od 1 do 5 (pri čemu je 1 označavalo izrazito nezadovoljan/a, a 5 izrazito zadovoljan/a) procijenilo u kojoj su mjeri zadovoljni kvalitetom života, konkurentnošću gospodarstva, dostupnošću radnih mjesta, komunalnom i društvenom infrastrukturom, prometnim i odgojno-obrazovnim sustavom, zastupljenošću zelenih površina

i zaštitom okoliša, zdravstvenom skrbi, lokalnom vlasti te zabavnim sadržajima na prostoru Grada Donjeg Miholjca.

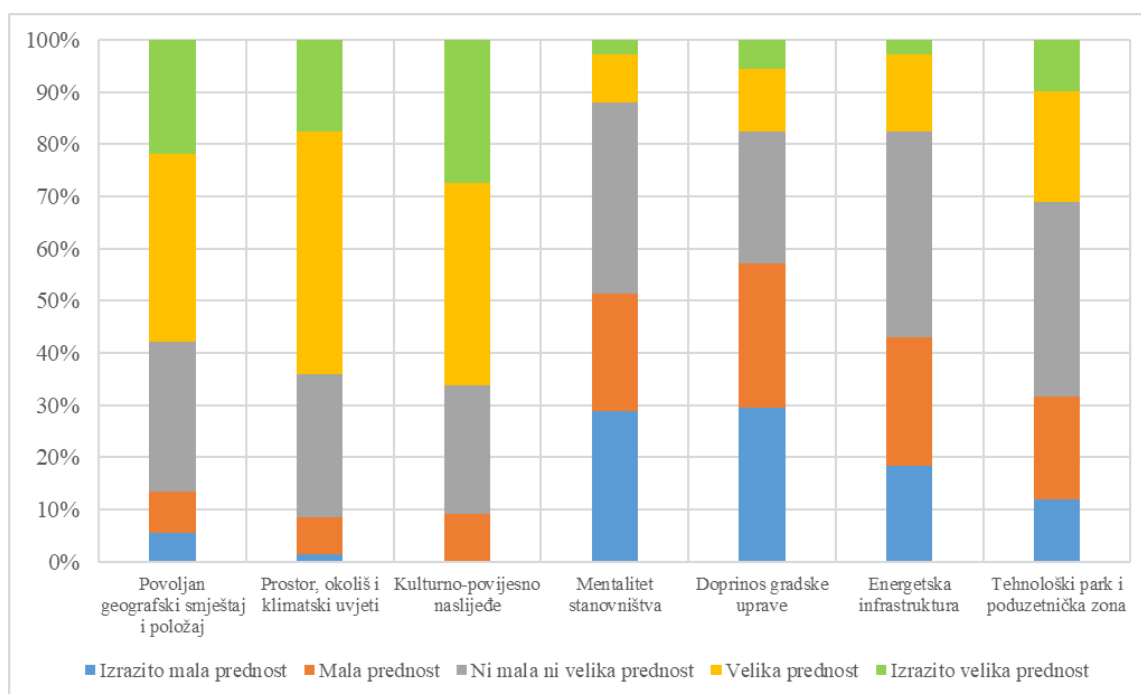
Tab. 11. Zadovoljstvo stanovnika odabranim elementima Grada Donjeg Miholjca

Elementi (u %)	Izrazito nezadovoljan /a	Nezadovoljan /a	Neutralan stav	Zadovoljan /a	Izrazito zadovoljan/a	Prosječna ocjena (apsolutno)
Kvaliteta života	14,8	28,9	30,3	23,2	2,8	2,7
Konkurentnost gospodarstva i dostupnost radnih mjesta	31,0	44,4	18,3	5,6	0,7	2,0
Komunalna infrastruktura	14,1	32,4	34,5	16,2	2,8	2,6
Funkcionalnost prometnog sustava	8,5	22,5	35,2	27,5	6,3	3,0
Društvena infrastruktura	15,5	32,4	41,5	9,2	1,4	2,5
Odgojno-obrazovni sustav	8,5	17,6	31,0	35,2	7,7	3,2
Zastupljenost zelenih površina	2,1	12,7	22,5	42,3	20,4	3,7
Zaštita okoliša	8,5	23,9	35,2	26,8	5,6	3,0
Zdravstvena skrb	7,0	23,2	33,1	31,7	4,9	3,0
Lokalna vlast	26,8	23,2	35,2	9,9	4,9	2,4
Zabavni sadržaji	26,1	40,1	26,8	6,3	0,7	2,2

Izvor: Anketno istraživanje, 2019

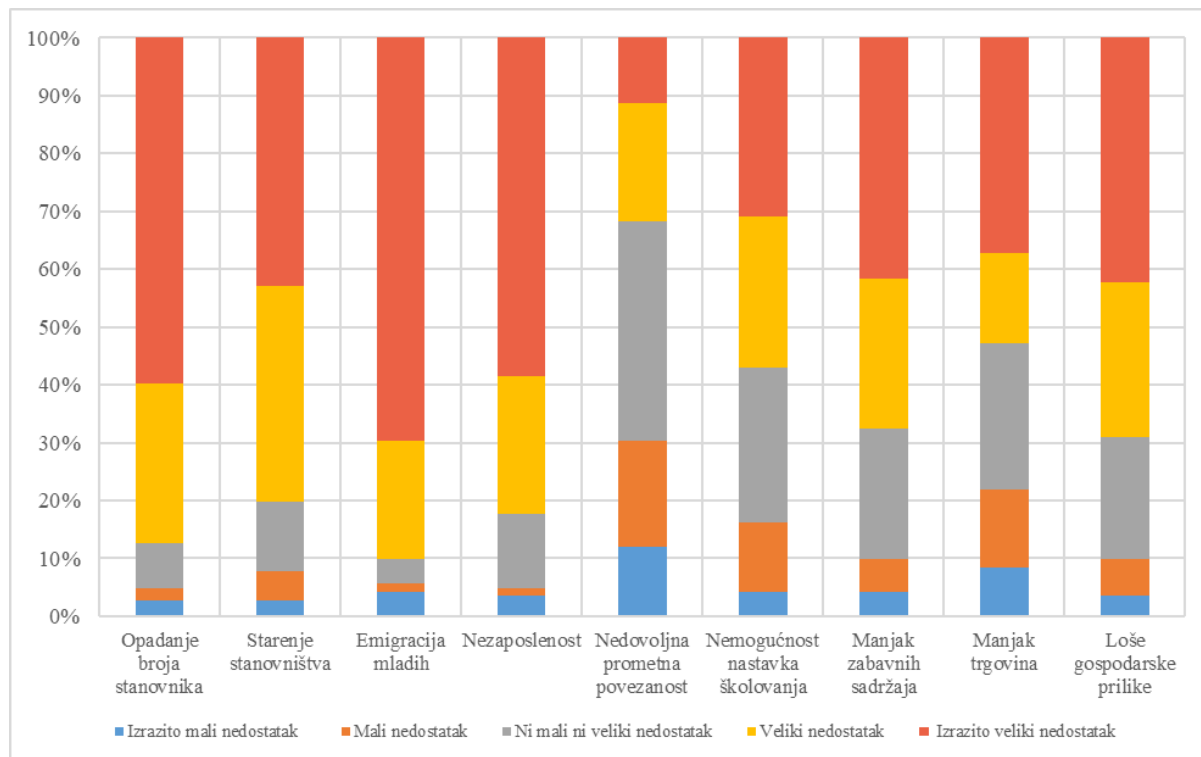
Najveći broj ispitanika, njih 30,3 %, odgovorilo je kako imaju *neutralan stav* prema kvaliteti života na području Grada Donjeg Miholjca, dok je 28,9 % ispitanika odgovorilo kako su *nezadovoljni* kvalitetom života. Prosječna ocjena kvalitete života je 2,7 što je dosta niska ocjena. Od ukupnog broja ispitanika, njih čak 66 ili 44,4 % odgovorilo je kako su *nezadovoljni*, a 31 % ili 44 ispitanika je *izrazito nezadovoljno* konkurentnošću gospodarstva i dostupnošću radnih mjesta, te su toj varijabli dali ukupnu ocjenu 2. S obzirom na prethodne analize u radu, takav odgovor bio je očekivan. Anketirano stanovništvo ima *neutralan stav* prema komunalnoj infrastrukturi (34,5 %), ali ipak ima 46 (32,4 %) *nezadovoljnih* ispitanika. Komunalna infrastruktura obuhvaća vodoopskrbu, odvodnju, energetiku i zbrinjavanje otpada, a pojedina naselja u sastavu Grada nemaju izgrađen kompletan sustav, te je ukupna ocjena ovog elementa 2,6. Prema funkcionalnosti prometnog sustava 35,2 % anketiranih ima neutralan stav, no 27,5 % ih je *zadovoljno* tom varijablom. Prometni sustav uvijek može biti bolji nego što trenutno jest, no postojeći sustav koliko toliko dobro pokriva najveći dio prostora Grada, te je prosječna ocjena ove varijable 3. Kao i prema prethodnim ponuđenim elementima, i prema društvenoj infrastrukturi također najviše ispitanika ima *neutralan stav*, njih 59 (41,5 %), dok ih je 44 ili 32,4 % *nezadovoljnih* tim elementom. Prosječna ocjena za društvenu infrastrukturu je 2,7. Najveći broj ispitanika građana (35,2 %) odgovorilo je da su *zadovoljni* odgojno-obrazovnim sustavom, a 31 % ih ima *neutralan stav* prema tome, što govori da su ukupno ocijenili taj element ocjenom 3,2. Zastupljenost zelenih površina također je element oko kojeg se 60 ispitanika izjasnilo

zadovoljnim (42,3 %), prosječna ocjena je 3,7. Budući da je Donji Miholjac Grad izrazito lijepe i bogate flore, a i nalazi se u ruralnijem području nametnuo se ovakav odgovor. *Neutralan stav* većina ispitanika ima oko zaštite okoliša (35,2 %), zdravstvene skrbi (33,1 %) kao i lokalne vlasti (35,2 %). Ipak, 38 ispitanika (26,8 %) zadovoljno je zaštitom okoliša te ih je 45 (31,7 %) *zadovoljno* zdravstvenom skrbi, dok je 26,8 % ispitanika odgovorilo da je *izrazito nezadovoljno* lokalnom vlašću. Prosječna ocjena zadovoljstva za element zaštite okoliša i zdravstvene skrbi je 3, a za lokalnu vlast 2,4. Zabavni sadržaji posljednji su element u ovom pitanju, a 40,1 % ispitanih odgovorilo je da je *nezadovoljno* tim elementom, a još 37 ispitanih ili 26,1 % je *izrazito nezadovoljno*. Prosječna ocjena zadovoljstva ovim elementom je 2,2. Zabavni sadržaji namijenjeni stanovništvu definitivno manjkaju u gradu D. Miholjcu, koji je nekada vrvio ljudima na ulicama koji su odlazili u gradsku kavanu, ili u kino nakon nedjeljne mise. Bilo je više stanovnika u prošlosti, no bilo je više i zabavnih sadržaja za sve uzraste na koji se velik broj stanovnika odazivao. Jedna od strateških mjera gradske uprave je zatvoriti gradski centar, izolirati ga od prometa i buke, te stvoriti građanima mjesto za druženje, šetanje, odmor i zabavu. Možda je upravo to potrebno ovom Gradu što će potencijalno privući građane svih uzrasta da pokrenu nešto u ovome Gradu, no pitanje je zapravo ima li smisla sada estetski uređivati grad, kada je velik broj žitelja napustio Grad, ili pak treba bolje razmisliti koji su razvojni prioriteti.

Sl. 16. Prednosti Donjeg Miholjca za sadašnji i budući razvoj
Izvor: Anketno istraživanje, 2019

Rezultati anketnog istraživanja pokazali su da su prema mišljenju građana povoljan geografski smještaj i položaj (35,9 %), kao i sam prostor, okoliš i klimatski uvjeti (46,5 %) *velika prednost* za razvoj (Sl.16.). Prostor Grada karakterizira bogata prirodna baština nastala kao posljedica svih tih elemenata, a u kraju su registrirani posebni rezervat, spomenik parkovne arhitekture i zaštićeni kopneni/morski krajobraz. Kulturno-povijesno naslijeđe 55 ili 38,7 % ispitanika označilo je kao *veliku prednost*, a 39 ispitanika ili 27,5 % kao *izrazito veliku prednost*. Više od 950 godina povijesti ovoga Grada zasigurno znači obilje značajnih građevina i kulture. Prema podacima Ministarstva kulture, na području Grada Donjeg Miholjca nalazi se 19 kulturnih dobara, većinom nepokretna kulturna dobra, a to su crkve, dvorci i arheološka nalazišta. Najviše ispitanika, njih 52 (36,6 %) odgovorilo je da mentalitet stanovništva nije *ni mala ni velika prednost*, unatoč tome njih 41 ili 28,9 % ih misli da je to *izrazito mala prednost*. Doprinos gradske uprave većina anketiranih (29,6 %) *smatra izrazito malom prednošću* za razvoj, a još je 27,5 % ispitanika odgovorilo da je to *mala prednost*, što i nije za čuditi s obzirom na iskazano nezadovoljstvo i u prošlim odgovorima. Energetska infrastruktura element je koji 56 ispitanih građana (39,4 %) *smatraju ni malom ni velikom prednošću* za razvoj. Tehnološki i poduzetnički park je prema mišljenju 53 ili 37,3 % ispitanih građana *ni mala ni velika prednost*, ali ih 44 ispitanih ili 31 % *smatra da je to velika ili izrazito velika prednost*.

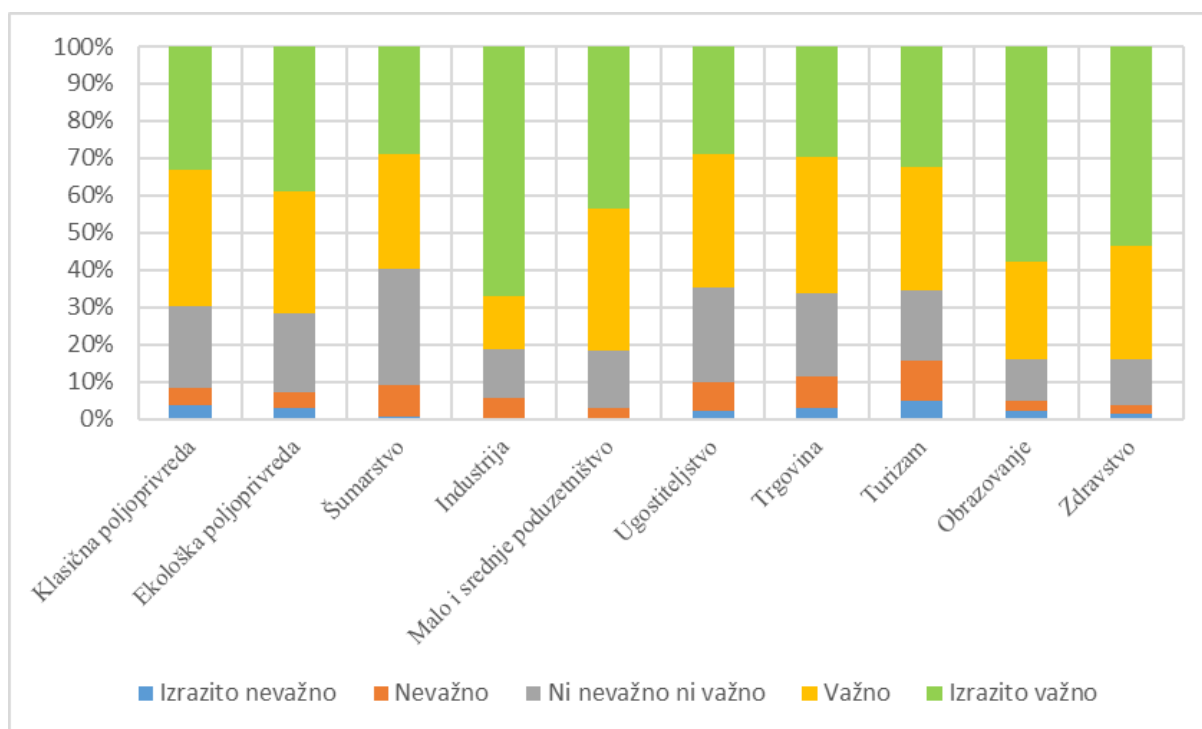

Sl. 17. Nedostaci Grada Donjeg Miholjca za sadašnji i budući razvoj
Izvor: Anketno istraživanje, 2019

Demografski elementi, kao što je i ranije prikazano, nisu baš povoljni za prostor ovoga Grada. Sukladno tome, ispitanici su te elemente prepoznali kao izrazito velike nedostatke za razvoj. Tako 124 ispitanika ili 87,3 % njih smatra da je opadanje broja stanovnika *izrazito veliki ili veliki nedostatak* za razvoj, 80,3 % ili 114 ispitanika smatra da je starenje stanovništva također *izrazito veliki ili veliki nedostatak*, dok je 90,1 % ili 128 ispitanika izrazilo isto mišljenje oko emigracije mladih. Slično mišljenje ispitanici su imali i oko nezaposlenosti, njih 117 ili 82,4 % ih misli da to također predstavlja *izrazito veliki ili veliki nedostatak* za razvoj. Nedovoljna prometna povezanost među naseljima po mišljenju 38 % odnosno 54 ispitanika nije ni mali ni veliki nedostatak, no ipak njih 43 ili 30,3 % ih smatra da je to *izrazito veliki ili veliki nedostatak*. Još bolja prometna povezanost među naseljima, i s ostalom regijom sigurno bi donijela više prostora za napredak i povezala Grad s novim tržištima, olakšala cirkulaciju stanovništva, što bi dugoročno moglo doprinijeti rastu i razvoju gospodarstva i prostora u globalu. Više od pola, odnosno 81 ispitanik tj. 57,1 % njih smatra da je nemogućnost nastavka školovanja *izrazito veliki ili veliki nedostatak*. Počevši od srednjoškolskog školovanja, učenici imaju na izbor samo jednu školu na prostoru Grada, s odabranim programima obrazovanja među kojima nema smjerova koji privlače mlade, a koji se nude u ostalim gradovima pa su primorani otići ukoliko ih takvi smjerovi zanimaju. Fakultetsko obrazovanje također moraju nastaviti u većim gradovima, no postoji šansa da će Sveučilište u Osijeku pokrenuti jedan smjer upravo u Donjem Miholjcu. Park u Donjem Miholjcu izuzetno je vrijedan i ima veliki potencijal za dendrološka proučavanja mladih novih znanstvenika, a uz planiranu renovaciju bivšeg staklenika u parku u kojem se nekada uzgajalo razno tropsko i zimsko bilje, postoje vrlo dobri uvjeti za ostvarenje istog. Manjak zabavnih sadržaja za 67,6 % ili 96 ispitanika predstavlja također *izrazito veliki ili veliki nedostatak*. Na prostoru Grada gotovo jedina mjesta gdje se stanovništvo može okupiti radi zabave su kafići i ostali ugostiteljski obrti, a za kino, klubove ili bilo kakve druge zabavne sadržaje mora se ići u neki od većih gradova. Manjak trgovina također je *izrazito veliki ili veliki nedostatak* za 52,8 % odnosno 75 ispitanika, no 25,4 % ih smatra da to nije *ni mali ni veliki nedostatak*. Loše gospodarske prilike konstantno se provlače kroz cijelu priču, pa očekivano 69 % anketiranih građana, odnosno njih 99, smatra da je to *izrazito veliki ili veliki nedostatak*. Sudeći prema ovim odgovorima, stanovništvo Donjeg Miholjca svjesno je da Grad ima velike ekonomske i demografske probleme.

Anketirano stanovništvo procijenilo je na skali od 1 do 5 (pri čemu je 1 označavalo *izrazito nevažno*, a 5 *izrazito važno*) u kojoj mjeri određene djelatnosti smatraju važnima za budući razvoj Grada Donjeg Miholjca. Za svaku od djelatnosti više od 50 % ispitanika smatra da ju je *važno ili izrazito važno* razvijati u budućnosti. Najveći broj ispitanika, njih 52 (36,6 %)

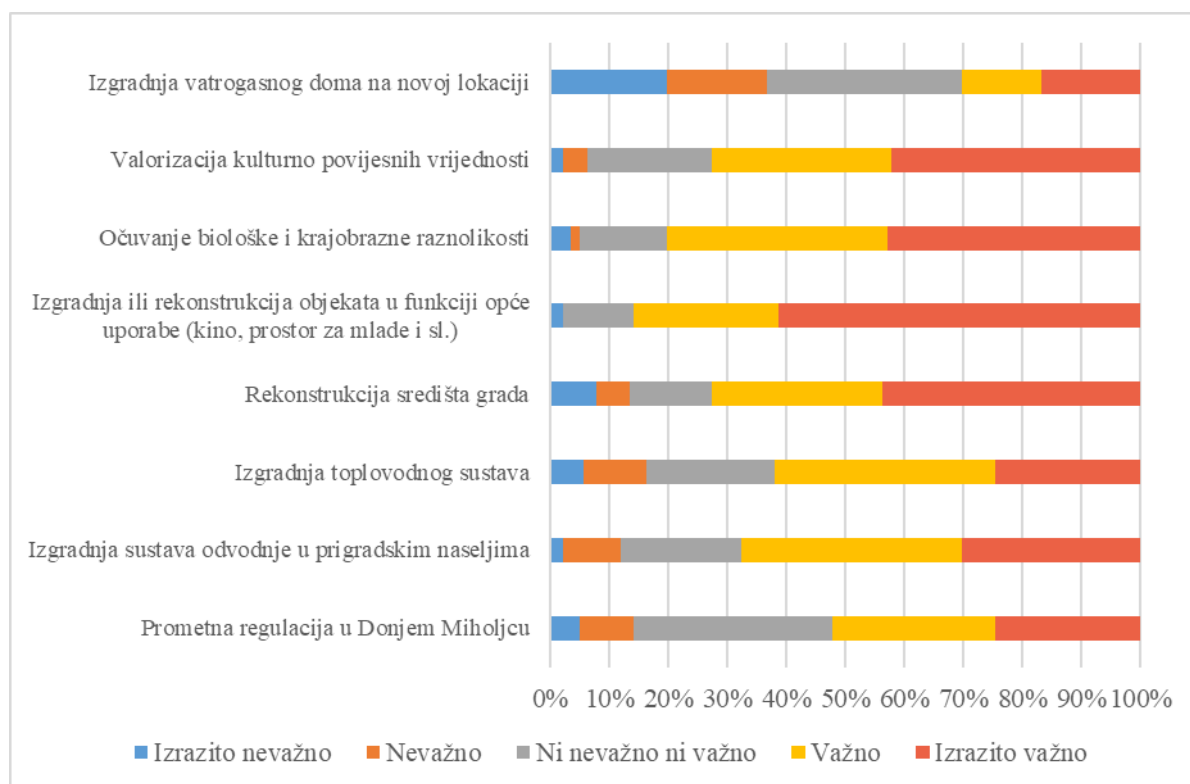
smatra kako je razvoj klasične poljoprivrede *važan* za budući razvoj kraja, a 55 tj. 38,7 % ih smatra da je razvoj ekološke poljoprivrede *izuzetno važan*. Pojam ekološka poljoprivreda podrazumijeva specifični sustav održivog gospodarenja u poljoprivredi s ciljem zadovoljavanja odgovarajućih društvenih i gospodarskih potreba uz očuvanje prirodnog ekosustava i krajolika. Potiče koncept održivog razvoja, pri čemu teži ekološki čistoj i gospodarski isplativoj poljoprivrednoj proizvodnji, i mogla bi biti jedna od mjera spašavanja područja zahvaćenih depopulacijom, način revitalizacije sela, poboljšanja kvalitete života i smanjenja migracija (Pejnović i dr., 2012). Šumarstvo je grana gospodarstva koja ima zaista veliki potencijal na ovom prostoru, a na kojem Hrvatske šume upravljaju sa ukupno 8 665,68 ha šuma. Najviše anketiranih, 59,9 %, odnosno 85 ispitanika smatra da je šumarstvo *važno ili izrazito važno* za razvoj. Od ukupnog broja ispitanika 50 % ili 71 ispitanik smatra da je *izrazito važan* razvoj industrije, koja je nekada bila puno razvijenija u ovom Gradu. Metalna, drva i prehrambeno-prerađivačka industrija imaju značajan potencijal rasta u budućnosti. Malo i srednje poduzetništvo grana je za koju čak 81,7 % tj. 116 ispitanika smatra da je *važno ili izrazito važno* razvijati. Prema provedenim intervjuima koji su obrađeni u nastavku, Gradu Donjem Miholjcu u cilju je ojačati poduzetničku klimu građana i gospodarskih subjekata putem Poduzetničkog centra kako bi se Grad u budućnosti pozicionirao kao poželjan za investicije i poduzetništvo. Trendovi u suvremenom turizmu pokazuju porast potražnje za nematerijalnim aspektima turističke ponude, a doživljaj potrošača je u središtu pozornosti. Ruralna područja u Hrvatskoj suočavaju se sa značajnim demografskim problemima, a ruralni turizam predstavlja jednu od mogućnosti revitalizacije ruralnih područja; doprinosi ekonomskoj diversifikaciji i stvaranju novih radnih mjesta, pogotovo za mlade osobe (Strategija razvoja turizma 2017.-2027. godine, 2018.). Najviše ispitanika, njih 93 (65,5 %) odgovorilo je da je turizam *važna ili izrazito važna* grana gospodarstva koja će možda potaknuti promjene. Od svih djelatnosti najviše ispitanika, njih 82 tj. 57,7 %, smatra da je *izrazito važno* razvijati obrazovanje, a 53,5 % ili 76 ispitanika smatra da je *izrazito važno* razvijati zdravstvo.

Sl. 18. Djelatnosti važne za budući razvoj Grada Donjeg Miholjca
Izvor: Anketno istraživanje, 2019

Anketirano stanovništvo procijenilo je na skali od 1 do 5 (pri čemu je 1 označavalo *izrazito nevažno*, a 5 *izrazito važno*) u kojoj mjeri je važno ostvariti navedene projekte u svrhu održivog korištenja prostora u budućem razvoju (Sl.19.). Izgradnja ili rekonstrukcija objekata u funkciji opće uporabe projekt je za koju 61,3 % tj. 87 ispitanika smatra da je *izrazito važno* ostvariti u budućnosti. Stanovništvu ovoga Grada prijeko je potrebno više prostora za sve dobne skupine, od prostora za mlade, do prostora za one najstarije, koji bi bili mjesta okupljanja i druženja. Pri tome misli se i na igrališta, parkove, šetnice, zatvorene objekte, kupališta i izletišta koja bi bila dostupna i dana na korištenje svima. Osim toga, 43,7 % ili 62 ispitanika smatraju da je rekonstrukcija središta grada Donjeg Miholjca *izuzetno važan* projekt. Osim što bi bila uljepšana estetika grada, to bi otvorilo nove mogućnosti za razvoj, otvorilo nova radna mjesta ako bi se novo središte grada razvilo, privuklo potencijalne turiste, te podiglo opću kvalitetu života. Prema mišljenju ispitanika, sljedeće izuzetno važne mjere su valorizacija kulturno-povijesnih vrijednosti za koju 42,3 % ispitanika smatra da je *izuzetno važna*, kao što to 60 ispitanika smatra i za očuvanje biološke i krajobrazne raznolikosti (43 %). Izgradnja sustava odvodnje u prigradskim naseljima zasigurno je projekt kojeg je prijeko potrebno ostvariti za normalno funkcioniranje života u prigradskim naseljima, a 67,6 % odnosno 96 ispitanika smatra da je to *važno ili izuzetno važno*. Izgradnja vatrogasnog doma na novoj lokaciji projekt je za koji 52 anketiranih građana (36,6 %) smatra da je *izrazito nevažan ili nevažan*. Prosječnom

ocjenom važnosti ističe se Izgradnja ili rekonstrukcija objekata u funkciji opće uporabe koja je ocijenjena sa 4,4 što govori o pomanjkanju takvih objekata odnosno potrebi stanovnika za takvim sadržajima.

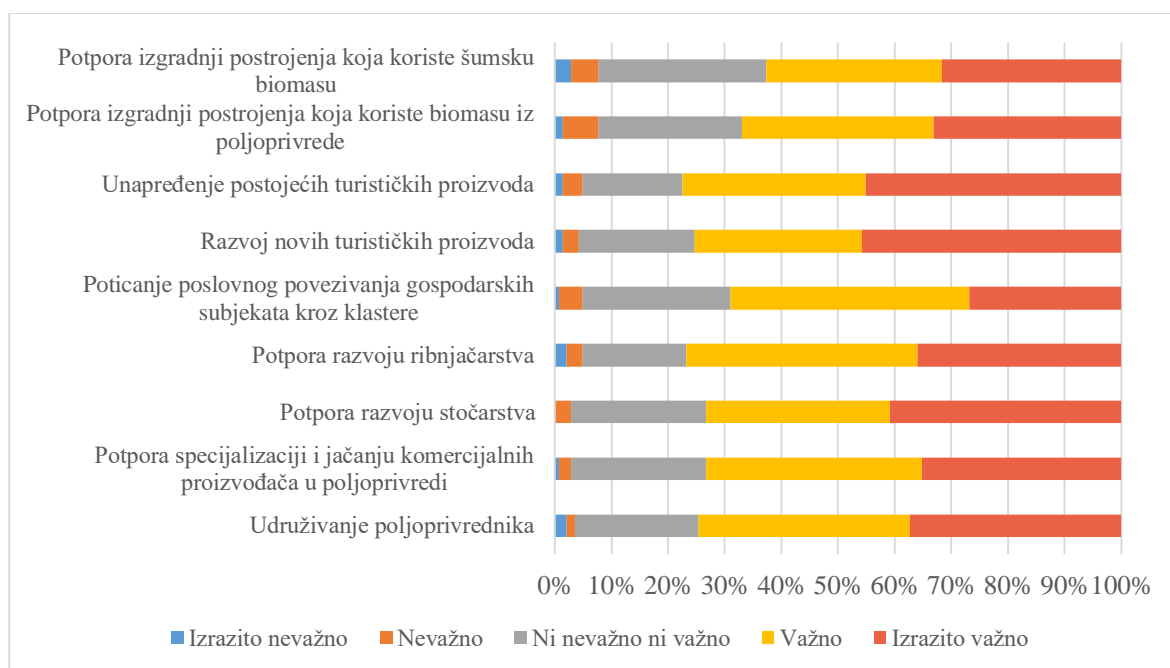

Sl. 19. Važnost odabranih projekata ili mjera za budući održivi razvoj u smislu korištenja prostora

Izvor: Anketno istraživanje, 2019

Anketirano stanovništvo izrazilo je mišljenje ocjenama na skali od 1 do 5 o važnosti odabranih projekata ili mjera za jačanje gospodarstva; pri čemu je 1 označavalo *izrazito nevažno*, 2 – *nevažno*, 3 - *ni nevažno ni važno*, 4 – *važno*, te je ocjena 5 označavala *izrazito važno*. Prema Zakonu o energiji (NN 120/12, 14/14, 95/15, 102/15, 68/18), biomasa je definirana kao biorazgradivi dio proizvoda, odnosno obuhvaća *bio* materijal koji je nastao od živih organizama, ostataka i poljoprivrednih otpadaka, šumarstva i drvne industrije. Gledajući na biomasu kao gorivo, klasificira se pod obnovljive izvore energije koji imaju široku primjenu, pa s obzirom na bogatstvo ovoga prostora takvim materijalima potpora izgradnji postrojenjima koja koriste šumsku/poljoprivrednu biomasu očekivano je velika. Naime, 62,7 % tj. 89 ispitanika smatra da je potpora izgradnji postrojenja koja koriste šumsku biomasu *važna ili izrazito važna*, dok ih 66,9 % smatra da je *važno ili izrazito važno* dati takvu potporu izgradnji postrojenja koje koristi biomasu iz poljoprivrede. Čak 45,1 % odnosno 64 anketiranih ispitanika smatra da je unapređenje postojećih turističkih proizvoda *izrazito važno*. Klaster je oblik strateškog saveza, tj. grupa srodnih poduzeća ili udruženja proizvođača iz jedne grane,

uključujući i proizvođače sirovina (Božić, n.d.). Formiranje istih pomaže u suočavanju s izazovima suvremenih globalizacijskih procesa, odnosno izlasku na tržište, osobito malih i srednjih poduzeća, te često pokreću razvoj na lokalnoj i regionalnoj razini. Poticanje poslovnog povezivanja gospodarskih subjekata kroz klustere mjera je za koju 69 % tj. 98 ispitanika smatra da je *važno ili izrazito važno* ostvariti u budućnosti, kao što ih 74,6 % smatra isto za udruživanje poljoprivrednika. Velik broj ispitanika smatra da treba dati potporu razvoju ribnjačarstva i stočarstva. Čak 76,7 % odnosno 109 ispitanika smatra da je *važno ili izrazito važno* razvijati ribnjačarstvo, a 73,2 % tj. 104 ispitanika ima takvo mišljenje za razvoj stočarstva. Ispitanici, prema prosječnoj ocjeni koju su dali za pojedini element, smatraju da je neophodno okrenuti se turizmu kroz unapređenje postojećih i razvoj novih turističkih proizvoda, budući da su kao prosječnu ocjenu važnosti tim elementima dali 4,2. Osim toga, sljedeća najviša prosječna ocjena važnosti je 4,1 te je ista za mjeru udruživanja poljoprivrednika, te potporu razvoju ribnjačarstva i stočarstva. Očekivanja ispitanika dakle su razvoj poljoprivrede i tradicionalnih djelatnosti, ali i turizma.

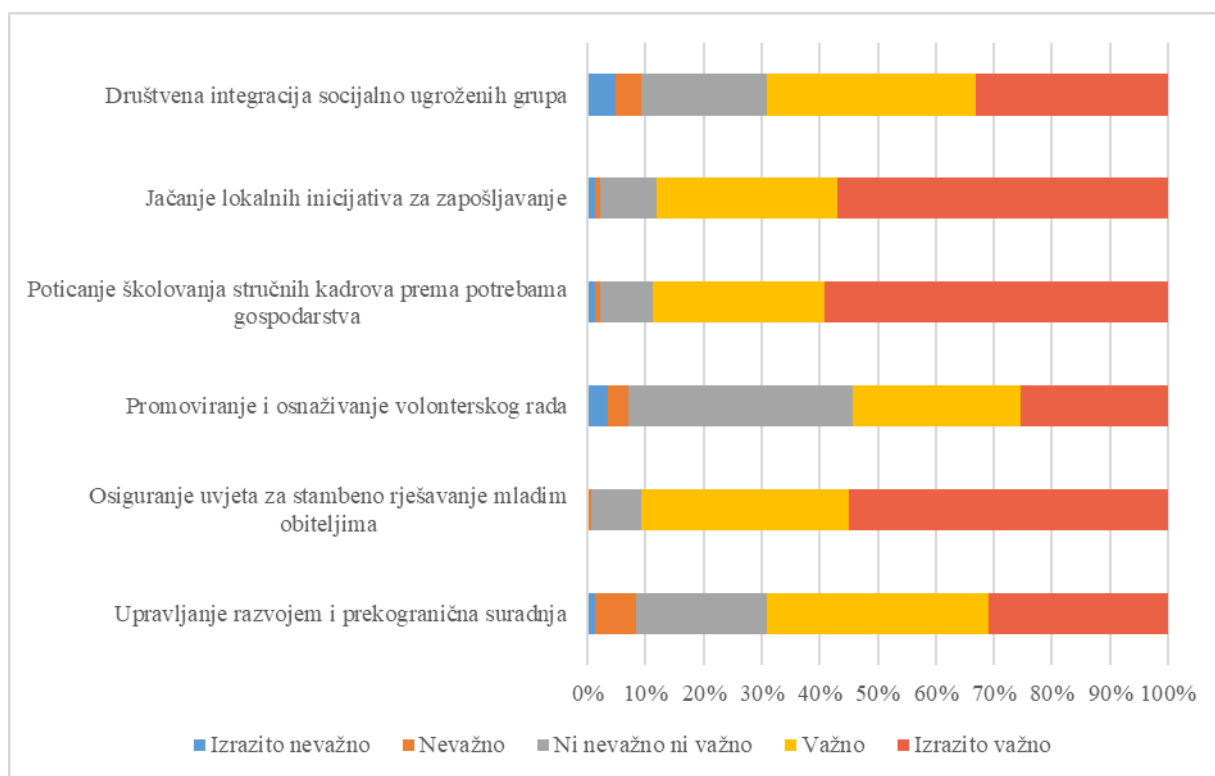

Slika 20. Važnost odabranih projekata i mjera za budući gospodarski razvoj

Izvor: Anketno istraživanje, 2019

Anketirano stanovništvo procijenilo je na skali od 1 do 5 (pri čemu je 1 označavalo *izrazito nevažno*, a 5 *izrazito važno*) u kojoj mjeri je važno ostvariti navedene sadržaje kako bi se povećala kvaliteta života i društveni standard. Anketirano stanovništvo je prepoznalo kako je društvena integracija socijalno ugroženih grupa *važna ili izrazito važna* po procjeni 98 ispitanika (69 %). Kao i za prethodni element, 81 ispitanik misli (57 %) da je jačanje lokalnih

inicijativa za zapošljavanje *izrazito važno*. Iako već postoje takve inicijative, nije na odmet da ih se dodatno učvrsti, razvija i približi široj populaciji. Poticanje školovanja stručnih kadrova prema potrebama gospodarstvo mjera je koja bi svakako pridonijela rastu i razvoju gospodarstva u daljoj budućnosti, a ako se pametno provede i osigura posao mladima nakon školovanja mogla bi biti uspješna. Čak 88,7 % tj. 126 ispitanika smatra da je to *važno ili izrazito važno*. Osiguranje uvjeta za stambeno rješavanje mladim obiteljima još je jedna mjera koja služi poticanju mladih na ostanak u svom Gradu i omogućila bi im lakši početak samostalnog života, a takve mjere posebno su važne ako se u obzir uzmu sadašnje demografske (ne)prilike. Veliki broj ispitanika, njih 129 ili 90,8 %, smatra da je takva mjera *važna ili izrazito važna* u budućnosti. Promoviranje i osnaživanje volonterskog rada jedina je mjera za koju više, odnosno 65 ispitanika (45,8 %) smatra da je *izrazito nevažna, nevažna ili ni nevažna ni važna*. Prosječna ocjena važnosti analiziranih mjera najveća je za osiguranje uvjeta za stambeno rješavanje mladim obiteljima i iznosi 4,5, a dosta visoku ocjenu za važnost, 4,4, dobile su mjere za jačanje lokalnih inicijativa za zapošljavanje te poticanje školovanja stručnih kadrova prema potrebama gospodarstva.

Sl. 21. Važnost odabranih projekata i mjera za povećanje kvalitete života i društvenog standarda
Izvor: Anketno istraživanje, 2019

Na pitanje 'Kako zamišljate naš Grad za 20 godina?' ispitanici su odgovorili zaista raznoliko. Neki od njih su odgovorili *Ne zamišljam, a neki ga zamišljaju u lošijem stanju nego sada: Ako se ništa ne poduzme, smatram da će se većina stanovništva odseliti;*

Bezperspektivna pustoš zbog političkih ideja (bista Stjepana Radića pored koje svi prođu kao pored turskog groblja, izgradnja šetnice po kojoj već sada nema tko prošetati, umjesto betoniranja pojedinih staza, popravljjanje cesta, uređenje parka, uvođenje kulturnih i zabavnih sadržaja...itd.);

Ako se ništa ne poduzme, prazan i napušten.;

S većinom starijih građana, manjim mogućnostima zapošljavanja s nekim normalnim plaćama koje bi ljudima omogućile normalan život. Grad bi mogao postati selo manje od okolnih.;

Zamišljam ga kao selo sa dvorcem.;

Ako ne bude više radnih mjesta za mlade ljude, na kojima će zarađivati pristojnu plaću, a ne minimalac, D.Miholjac će za 20 godina biti poluprazan grad. Većina stanovništva biti će stari ljudi. Miholjac se jedini od gradova u okolici nije razvijao. Prije 40ak godina bio je ljepši od Valpova, Našica i Slatine, a sada izgleda kao malo veće selo, spram njih. Žalosno.;

Staro stanovništvo, propala infrastruktura, loša i slabo plaćena radna mjesta, loša usluga zdravstva, gašenje državnih i županijskih ureda, gubitak statusa grada.;

To već sada nije grad, a ako se ubrzo ne okrupne jedinice lokalne uprave za 20 godina će ovo biti značajno selo sa 3 do 4 tis. Stanovnika. Da bi se išta promijenilo na bolje, za početak bi trebalo okrupniti jedinice lokalne uprave na način da općina ne može imati manje od 25 tis stanovnika. Jedino tako će se optimizirati tokovi kretanja stanovništva, odnosno isti će se ponovo usmjeriti prema manjem broju općinskih središta i tako razvijati ista u male lokalne centre kulture, obrazovanja, industrije, zdravstva itd... bez toga sve nas skupa čeka samo daljnje propadanje... Prema navedenim odgovorima, očigledno je da se kroz razmišljanja ispitanika provlače ustanovljeni problemi u prostoru.

Pojedini ispitanici zamišljaju Donji Miholjac jednako kao i danas prema sljedećim odgovorima: *Isto kao i danas; I dalje isto kao i sada. Prije 30 godina bilo je daleko više sadržaja i posla.;* *Bez puno promjene; Skoro isto kao sada, ne vjerujem da se može nešto drastično promijeniti.*

Neki ispitanici zamišljaju Grad u boljem stanju nego danas, optimistično, prema njihovim odgovorima: *Zamišljam da će se uredit centar, kino, srednja škola. I malo sadržaja za mlade;*

Kao ugodno i razvijeno mjesto za život koje stanovnicima pruža sve potrebno.;

Turisticki razvijeni, napuceniji, ispunjen djecom i mladezi;

Sa svim stanovnicima koji su otišli radi posla;

Iskreno se nadam da za 20 godina nećemo postati grad duhova, nego lijepi mali gradić (kao primjer Belišće). Pod hitno treba urediti centar, oronule zgrade i obogatiti kulturni i javni život; Moderan gradić s razvijenom industrijom i turizmom;

Pomlađen, zelen, sa radnim mjestima, sadržajno obogaćen, promijenjen mentalitet. Prema odgovorima ispitanika na posljednje pitanje, može se zaključiti da je stanovništvo uvelike svjesno trenutnog stanja i da je ogorčeno situacijom u kojoj se Grad nalazi. Usprkos tome, postoji šačica optimista koji gaje nade u to da će doći do razvoja njihovog Grada i da će postati mali razvijen Grad, čiji se razvoj temelji na industriji i turizmu, sa puno mladih ljudi i obitelji kojima bi život u tom gradu bio olakšan i ispunjen raznim društveno-zabavnim sadržajima.

Na pitanje *‘Imate li namjeru trajnog preseljenja iz Donjeg Miholjca?’* 59,9 % ispitanika odgovorilo je s *‘Ne’*, a ostalih 40,1 % ispitanika s *‘Da’*. Sljedeće pitanje glasilo je *‘Ako je odgovor na prethodno pitanje da, što je presudilo u odluci?’*. Generalno, razlozi zbog kojih pojedini ispitanici imaju namjeru trajnog preseljenja su ekonomske prirode; nezaposlenost, nemogućnost pronalaska posla odnosno manjak radnih mjesta, veća financijska zarada. Osim tih razloga ispitanici su kao ostale razloge istaknuli političke strukture, nezadovoljstvo trenutnim stanjem u Gradu općenito, kao i manjak funkcija i sadržaja te mentalitet stanovništva. Probleme većine mladog, visokoobrazovanog stanovništva, zbog kojih sve više iseljavaju iz cijele regije, na neki način generalizira sljedeći odgovor: *Ukoliko kroz koji mjesec ne dobijem posao na neodređeno na području Donjeg Miholjca, vjerujem da ću iz njega iseliti. Ne jer želim, nego jer ću biti prisiljena na to. Mislim da su velikim dijelom za stanje u gradu krive političke strukture koje na sva slobodna radna mjesta dovode sebi podobne ljude. Većina mladih koji su se školovali i ulagali u sebe kako bi jednog dana pronašli normalno i pošteno radno mjesto, ostaje ogorčeno i razočarano te iz tog razloga svoju sreću traži negdje daleko od Miholjca, gdje ipak imaju neke šanse za posao.*

Svrha intervjua uvijek je prikupljanje korisnih informacija koje će unaprijediti znanje o problemu. U ovom slučaju, cilj je bio prikupiti što više informacija o izazovima i razvojnim prednostima na prostoru Grada Donjeg Miholjca i dobiti odgovore na pitanja koja se vežu na to. Prema stavovima i razmišljanjima šest intervjuiranih osoba s područja Grada dobivena je šira slika o razvojnim trendovima, potom su obrađeni rezultati koji su u nastavku uopćeni i grupirani prema ključnoj temi rasprave u pojedinim pitanjima intervjua.

Prema rezultatima intervjua, neke od prednosti u prostoru su prirodni resursi i položaj i smještaj Grada. Donji Miholjac nalazi se na oko 50 km od gradova Osijeka i Pečuha, Slavenskog Broda i Požege, a na udaljenosti od oko 300 km od grada Zagreba, Budimpešte,

Beograda i Sarajeva. Bogata i duga povijest i kulturna baština također su prednost na kojoj treba temeljiti razvoj. Direktor Poduzetničke zone smatra da *su se mogućnosti i potencijali koji postoje u povezivanju ovih prostora, ..., itekako otvorili ulaskom u EU, no Schengenska granica ne dozvoljava da su te interakcije dnevne. Još uvijek postoje neke kontrole, no u gospodarskom smislu ima sve manje prepreka jer nema više carine, pa je prijevoz roba manje podložan administrativnim kontrolama koje su bile dugotrajne.* Potencijal ovoga prostora svakako su i ljudi, ali stanovnike treba poticati na obrazovanje i usavršavanje. Iz prostorno-planerske perspektive prednost su neiskorišteni kapaciteti u Poduzetničkoj zoni kao i općenito dovoljno prostora za razvoj.

Prema podacima iz intervjua, jedan od najvećih izazova u prostoru prvenstveno je značajna emigracija stanovništva i odljev kvalitetne i stručne radne snage. Grad trenutno na Zavodu za zapošljavanje ima manje od 300 prijavljenih osoba, što znači da nedostaje radne snage za jači iskorak. Postavlja se pitanje kako provesti složene planove za razvoj bez ljudi i kvalitetnih kadrova. Osim toga, prema višem stručnom suradniku za prostorno planiranje izazov je i činjenica da *nema sustavnog planiranja struke nego su akcije u prostoru često rezultat pojedinačnih interesa, bilo fizičkih ili pravnih osoba, sukladno kojima se izmjenjuju strateški dokumenti.* Neaktivnost građana i manjak komunikacije i suradnje gradskih vlasti s ostalim institucijama dovela je do sadašnjeg stanja. Jedna od kočnica razvoja je i politika buduća da se vlast mijenja te svaka ima svoju viziju razvoja umjesto da se više koriste razvojne strategije koje su već napravljene, a nisu dosegnuti ciljevi.

Poljoprivreda je tradicionalna djelatnost na ovom prostoru i u nju treba ulagati, a osim toga, na njoj temeljiti i razvoj industrije. IT sektor koji se razvija u Gradu Donjem Miholjcu treba poticati na rast i širenje. Obrazovanje i turizam gospodarske su grane kojima bi se, osim tradicionalnih, trebalo intenzivnije okrenuti u budućnosti. Gradonačelnik smatra da *trebamo ići u tom pravcu jer će razvoj kontinentalnog turizma potaknuti i novu dimenziju obrta i OPG-ova koji će u tome trebati pronaći svoje mjesto pod suncem.*

Kako bi se potaknulo mlade ljude na ostanak u Gradu Donjem Miholjcu, prije svega treba razviti gospodarstvo i stvoriti nova radna mjesta za mlade. Neophodno je uvođenje demografske politike i mjera kojima bi se preostalom stanovništvu podiglo opće zadovoljstvo i privuklo novo stanovništvo. To uključuje sve što je potrebno; preko sufinanciranja stambenog pitanja, olakšanih kredita, besplatnih vrtića, besplatnih školskih knjiga, do uređenja praznih kuća na prostoru grada koje bi se prodavale mladim obiteljima po niskim cijenama i stvaranja većeg broja sadržaja za stanovništvo. Prema direktoru Poduzetničke zone *trebalo bi naći način kako mladima pružiti informaciju što se to planira u Gradu i ohrabriti ih da postanu dionici*

tog razvoja, umjesto da za njih netko drugi priprema planove dok oni pasivno promatraju gdje će se uključiti.

Prema pročelnici Upravnog odjela za komunalne, gospodarske, društvene djelatnosti i stručne poslove, ključne projektne mjere za razvoj su *uređenje kulturno-povijesne baštine Prandau-Mailath kao i razvoj komunalne infrastrukture*. Osim toga, važna mjera je donošenje Strategije razvoja turizma. Povezivanje sa susjednim gradovima moglo bi pridonijeti razvoju, a gradnja nove Srednje škole važan je čimbenik razvoja.

Demografska budućnost i vizija razvoja Grada ovisit će o trendovima u cijeloj državi. Grad Donji Miholjac sam za sebe je premalen, te ima premalo sredstava za provođenje svih potrebnih mjera za razvoj. U današnje vrijeme kad su migracije logične ne treba ih gledati samo negativno, već pronaći način kako migracijske tokove okrenuti prema Gradu Donjem Miholjcu. To su dugotrajni procesi, no čim prije se počne raditi na oporavku demografske slike kao i gospodarskog razvoja, prije se mogu očekivati rezultati.

8. Ciljevi razvoja, razvojne mogućnosti i mjere

Na temelju svih analiziranih podataka u prethodnom dijelu rada, kao i na temelju rezultata ankete i intervjua, uočeni su izazovi u prostoru koji koče razvoj te prednosti koje daju perspektivu za budući razvoj. Dobivena je jasnija slika postojećih razvojnih trendova u prostoru, te je lakše promišljati o mogućim i poželjnim smjerovima budućeg razvoja, te stvoriti viziju budućeg razvoja. Osim toga, metoda scenarija služi postavljanju *kvalitetne osnove za donošenje odluka u prostornom planiranju te razradu strategija i mjera radi postizanja postavljenih planerskih ciljeva* (Radeljak Kaufmann, 2016). Izrada scenarija veže se uz integralni pristup koji se bavi lokalno i regionalno specifičnim temama; kao što su utjecaj turizma na određeno područje, važnost razvoja poljoprivrede u ruralnim područjima ili degradacija zemljišta. Scenariji pomažu pri razmatranju mogućih smjerova razvoja određenog područja iz različitih perspektiva te u odnosu na vrijednosti i očekivanja dionika (Radeljak Kaufmann, 2016). Na temelju provedene analize izdvojeni su faktori koji su bili ključni za razvoj prostora do 2019. godine. Prema istraženom, to su:

1. Nezaposlenost i spor gospodarski rast, manjak poduzetničke inicijative
2. Napuštanje poljoprivrede kao tradicionalne djelatnosti te neiskorištenost potencijala
3. Uspostavljena mreža potpornih poduzetničkih institucija (Poduzetnički inkubator, Razvojna agencija, Tehnološki park, Industrijska zona)
4. Nedovoljno razvijena infrastruktura (odvodnja, ceste, nogostupi, biciklističke staze)
5. Emigracija mladih obrazovanih ljudi i demografsko starenje; manjak svih sadržaja za stanovništvo

6. Neusklađenost obrazovnih programa sa gospodarskim potrebama, derutno stanje srednje škole
7. Nedovoljna valoriziranost turističkih resursa (prirodne osnove, prirodne i kulturno-povijesne baštine).

U nastavku rada obrađena su tri scenarija mogućeg budućeg razvoja Grada Donjeg Miholjca s obzirom na navedene faktore do 2030. godine, pod nazivima: 1. *Grad samo na papiru*, 2. *Od gusjenice do leptira* i 3. *Grad u kojem mladi žele živjeti*.

Tab. 12. Scenariji razvoja s ocjenom faktora razvoja

Faktori	Scenarij		
	<i>Grad samo na papiru</i>	<i>Od gusjenice do leptira</i>	<i>Grad u kojem mladi žele živjeti</i>
1.	-	0/+	+
2.	0	0/+	+
3.	0/+	+	+
4.	-	+	+
5.	-	0/+	+
6.	-	+	+
7.	0/+	+	+

Izvor: autor

* - = negativno; 0 = neutralno; + = pozitivno; 0/+ = obilježja obje ocjene

Prvi scenarij razmatra prevladavajuće faktore za razvoj u neutralnom ili negativnom tonu, on će se potencijalno ostvariti ako postojeći razvojni trendovi u prostoru ostanu isti ili budu još nepovoljniji. Drugi scenarij mogućeg razvoja faktore razmatra u neutralnom ili pozitivnom tonu, te će se ostvariti ukoliko se trendovi u prostoru bar u pojedinim segmentima budu kretali u povoljnijem smjeru. Treći scenarij potencijalnog budućeg razvoja sve faktore razmatra u njihovoj najboljoj perspektivi za razvoj. Vjerojatnost da će doći do takvog razvoja u budućnosti je s obzirom na sadašnje stanje trenutno mala, no ipak postoji, sve dok postoje svi preduvjeti koji daju mogućnost takvog razvoja.

Scenarij 1: Grad samo na papiru

Stagnacija i propadanje gospodarstva u Donjem Miholjcu trend je koji je prisutan dugi niz godina. Turizam u Gradu nije se razvio prema očekivanjima Strategije razvoja turizma Grada Donjeg Miholjca, osim oko biciklističke staze, ali preostali dijelovi biciklističke staze prema jugu nisu dovršeni; međutim i dalje postoji turistička važnost valorizacije dvorca Prandau-Mailath. Posebno se ističe zatvaranje prehrambeno-prerađivačkog industrijskog pogona zbog neisplativosti odnosno premale uloge na tržištu, iako grad i dalje temelji gospodarstvo na industriji i poljoprivredi. Zatvaranje pogona dovelo je do još veće nezaposlenosti, nekoliko

stotina ljudi dobilo je otkaz. Poduzeća propadaju između ostalog i zbog neadekvatne radne snage budući da mladi stručni kadrovi i dalje odlaze u druge gradove i inozemstvo zbog boljih uvjeta. Postoji nedostatak stranih investitora i općenito investitora što je proizašlo iz nedovoljno investiranja u strateški bitna područja za razvoj gospodarstva i dovelo do stagnacije potpornih poduzetničkih institucija. Poljoprivredna proizvodnja opada, sve više je proizvođača samo za osobne potrebe; ili im je poljoprivreda samo dopunska djelatnost uz neku drugu. To dovodi posredno i do usitnjavanja zemljišta, uvoza jeftinijih proizvoda iz drugih država EU; dok se iz Grada izvoze neprerađene sirovine po jeftinim cijenama čija je proizvodnja opstala. Nepovoljan utjecaj klimatskih promjena faktor je koji uvelike mijenja uvjete poljoprivredne proizvodnje u Gradu, a sustav navodnjavanja još nije izgrađen zbog nedostatka novčanih sredstava. Sustav odvodnje otpadnih voda u prigradskim naseljima je djelomično izgrađen, ali i dalje nedovoljno. Kanalizacijska mreža je zastarjela, i u nekim prigradskim naseljima još ne postoji, kao ni ostala komunalna infrastruktura, pri čemu se misli na pješačke staze. Prometna dostupnost je postala lošija nego prije 20 godina s obzirom na derutno stanje u kojem se ceste nalaze, iz čega proizlazi nesigurnost u prometu. Društvene domove u prigradskim naseljima koriste samo još stanovnici Radikovaca i Svetog Đurđa. Iz demografske perspektive prisutno je daljnje iseljavanje stanovništva, no promijenila su se obilježja stanovnika koji odlaze; sve više je starijeg stanovništva koje migrira. Depopulacija sela najizraženija je u Miholjačkom Poreču gdje su najlošiji demografski pokazatelji, dovoljno je reći da najmlađi stanovnik ima 65 godina prema Popisu 2031. godine. Starom stanovništvu još više je ugrožen položaj centralizacijom primarne zdravstvene zaštite u Osijeku, koji je udaljen od Grada oko 40 km. Sve je manje učenika, zatvorile su se područne škole, a osnovne škole u D. Miholjcu i P. Podgajcima imaju ispod 30 učenika u prvim razredima. Srednjoj školi prijeti zatvaranje nekoliko smjerova zbog neadekvatnog prostora izvođenja nastave.

Scenarij 2: Od gusjenice do leptira

Grad Donji Miholjac primjer je rasta i razvoja na prostoru koji je do prije dvadesetak godina bio na rubu propadanja. Poduzetničke institucije imaju vrlo veliku ulogu u razvoju prostora, one educiraju stanovništvo o pokretanju vlastitih tvrtki, smanjuju vrijeme potrebno za osnivanje tvrtki, privlače nove investicije te osiguravaju pozicioniranost na tržištu. Razvoj IT tehnologija na visokoj razini odvija se u Tehnološkom parku koji povezuje razne stručnjake. Oni zajedno rade na imidžu grada kao pametnog grada te potiču inovativnost. Poduzetničke potporne institucije organiziraju konferencije, surađuju s osnovnom i srednjom školom te potiču izgradnju novih tvrtki u prigradskim naseljima i zapošljavanje lokalnog stanovništva. Na prostoru Grada razvijeni su razni oblici kontinentalnog turizma, prvenstveno lovni i ribolovni

turizam. Turističke aktivnosti omogućene su tijekom cijele godine izgradnjom prikladne turističke infrastrukture te dolazi puno gostiju iz regije. Naime, došlo je do prenamjene neiskorištenih objekata u male obiteljske hotele koji svojim ruralnim šarmom privlače istinske zaljubljenike u lov i ribolov, ali i druge. Biciklistički turizam stagnira zbog trajanja radova na biciklističkim stazama, no završetkom radova očekuje se razvoj cikloturizma na visokoj razini. Turizam na seljačkim gospodarstvima široko je razvijen i nudi pravi doživljaj sela. Visoka razina znanja, inovacija i tehnologija potaknula je razvoj industrije koja je nekad postojala u gradu, a to su kemijska industrija i industrija prerade gume. Metaloprerađivačka, prehrambeno-prerađivačka, drvena te obučarska industrija vrlo su jake u široj regiji. Proizvodni industrijski pogoni isključivo koriste visoko razvijene tehnologije bez štetnih utjecaja na okoliš. Raznolikost industrije potiče ostale djelatnosti na razvoj i suradnju, i otvaranje novih malih i srednjih poduzeća koja podižu opću kvalitetu života u prostoru; a osim toga imaju pozitivan utjecaj na smanjenje nezaposlenosti. Razvoj poljoprivrede podupire LAG Karašica koji potiče orijentiranost na visokodohodovne poljoprivredne kulture i tržišnu orijentiranost. Razvija se proizvodnja u kontroliranim uvjetima u staklenicima u naseljima Miholjački Poreč i Radikovci. Korištenjem EU fondova povučena je značajna količina sredstava za izgradnju sustava za navodnjavanje na cijelom prostoru Grada, a sustavom se služe i okolna naselja. Komunalna infrastruktura u prigradskim naseljima je potpuno izgrađena. Sustav odvodnje završen je u svim prigradskim naseljima kao i nova kanalizacijska mreža. Što se tiče prometne infrastrukture, dovršene su ceste i nogostupi u prigradskim naseljima, te se izgradnja biciklističke staze u svim smjerovima svijeta, sa sveukupnom infrastrukturom i pratećim sadržajima očekuje do kraja godine. Brza cesta Belišće-Donji Miholjac omogućila je izostavljanje prometa iz grada, posebice kamiona; čemu je doprinio završetak radova na kompletnoj gradskoj obilaznici. Vodoopskrbnu infrastrukturu Grada Donjeg Miholjca sada koriste susjedna naselja – Magadenovac, Marijanci i Bočkinci. Sudeći po brojnosti stanovnika, napokon se služeno može reći da mladi više ne iseljavaju. Oni koji su otišli se počinju vraćati iz inozemstva, zajedno s obiteljima. Bolje stanje demografskih pokazatelja odražava se u pozitivnom migracijskom saldu. Povećanjem broja stanovnika dolazi do potrebe otvaranja novih specijalističkih ambulanti i dnevne bolnice u gradu Donjem Miholjcu koji su u planu izgradnje. Iako je sve više mladih, i dalje je velik broj starog stanovništva, no na njih se više ne gleda kao na teret. Izgradnjom domova za starije i nemoćne u naseljima Sveti Đurađ i Podgajci Podravski zaposleno je nekoliko desetaka obrazovanih ljudi, koji pružaju vrlo dobru skrb svojim štićenicima. "Više sadržaja za stanovništvo" projekt je koji je već do sada potaknuo velik izbor zabavnih sadržaja za stanovnike, posebice za najmlađe i najstarije uzraste. Sve veći broj djece

potaknuo je ubrzanje izgradnje nove srednje škole i športske dvorane. Nakon pet godina uvedeni su novi srednjoškolski smjerovi okrenuti IT sektoru i interesima mladih. Pokušava se potaknuti specijalizacija u skladu s potrebama gospodarstva edukacijama mladih i suradnjom s Poduzetničkim inkubatorom. Učenicima je dostupan velik broj izvannastavnih aktivnosti, posebno športskih. U bližoj budućnosti se planira osnivanje Centra za istraživanje sadnog materijala pri srednjoj školi, čim se prikupi sva potrebna dokumentacija.

Scenarij 3: Grad u kojem mladi žele živjeti

Snažan razvoj tradicionalnih industrija, snažan informatički sektor te nove tehnologije i inovacije zaslužne su za snažno pozicioniranje na tržištu Grada Donjeg Miholjca. Strana ulaganja u Industrijskoj zoni od 2025. godine omogućila su da gospodarski rast i razvoj teku vrlo brzo i sada se može reći da je prisutno multisektorsko gospodarstvo. Korištenje mjera aktivne politike zapošljavanja, koje su nastale suradnjom udruge "Duga" i Gradske uprave, dovelo je do najniže stope nezaposlenosti ikad zabilježene. Povoljno poticajno institucionalno i poslovno okruženje uključuje smanjenje administrativnih prepreka pri pokretanju novih tvrtki; u novije vrijeme vrlo je uspješno otvaranje *start up* i *spin off* tvrtki. Mreža potpornih poduzetničkih institucija stvorila je izrazito povoljnu poduzetničku klimu u gradu. Poduzetnički inkubator sudjeluje i u razvoju regije i promovira lokalno poduzetništvo. Pokušava se provesti komercijalizacija znanstvenih istraživanja. Poduzetničke institucije daju olakšan pristup kreditima i podupiru sudjelovanje u velikom broju natječaja EU. Na svim područjima promovira se održivi razvoj i zaštita prirode, pa tako i u turizmu. Valorizacija prirodnih atrakcija (perivoji, rijeka Drava, flora i fauna ruralnog prostora) dovela je do razvoja eko-turizma, cruising turizma na Dravi i športsko-rekreacijskog turizma. Stavljanjem kulturno-povijesnih objekata u funkciju turizma razvio se kulturni turizam, s popratnim eno-gastro turizmom, koji je posebno uspješan u sklopu turizma na seljačkim poljoprivrednim gospodarstvima. Njega pak odlikuju kvalitetni smještajni i ugostiteljski kapaciteti, s 4 i 5* i visoka razina popunjenosti tih kapaciteta. Kvaliteta okoliša (izvornost krajolika, biološka raznolikost, čist zrak) i velika ponuda popratnih sadržaja očito su bili dobitna kombinacija za razvoj turizma kakav je priželjkivan dugo godina. Nova emitivna tržišta stvaraju priliku za privlačenje stranih investitora u turizam. Sljedeći ciljevi u razvoju nove turističke ponude vezani su za promociju tradicionalnih zanata, razvoj turističkih staza i brendiranje autohtonih sadržaja. Osnovani klaster poljoprivrednika na prostoru Grada zaslužan je za visok stupanj modernizacije i specijalizacije u poljoprivredi. Klaster je izvozno orijentiran na tržištu, na kojem nastupa s visokim udjelom kontrolirane stakleničke i plasteničke proizvodnje. Potiče se proizvodnja

bazirana na domaćim sortama i pasminama olakšana modernim sustavom navodnjavanja. Izgradnja postrojenja koja koriste biomasu iz poljoprivrede i šumsku biomasu je u tijeku i zaposlit će veliki broj stručnjaka. Što se tiče stočarstva uzgoj slavonske crne svinje je u rastu, a komercijalno ribnjačarstvo toliko je uspješno da je okarakterizirano kao jedno od uspješnijih uzgajališta šarana u regiji. Moderna infrastruktura koja 'čuva' okoliš izvrsno se uklopila uz obnovljenu gradsku jezgru s uređenom šetnicom. Adekvatna prometna povezanost s autocestom i korištenje plovnog puta rijeke Drave za transport nalaze se u nizu mjera optimalnog korištenja prostora na svim razinama. Većina stanovnika se vratila iz inozemstva, što potvrđuje veći broj stanovnika nego na Popisu 2001. godine - 10 265 st., na Popisu 2031. godine očekuje se nešto više od 15 000 stanovnika, a na sljedećem Popisu 2041. godine broj stanovnika Grada preko 20 000. Pozitivna prirodna promjena i povećanje broja mladih konačno su obrnuli trend kretanja demografskih elemenata. Obnova i rad kina u Donjem Miholjcu, pomoć pri rješavanju stambenog pitanja mladim obiteljima i novi kapaciteti vrtića koji je besplatan za svu djecu na prostoru Grada zasigurno su projekti koji su uvelike privukli interes velikog broja mladog stanovništva. Moderni sportski objekti dovršeni nakon 2030. godine – kuglana, teniski tereni i nogometni tereni sa svom infrastrukturom bili su pokretač razvoja športsko-rekreacijskog turizma. Uvođenje dodatne zdravstvene skrbi u prigradskim naseljima novi je korak pri širenju mreže zdravstvene infrastrukture. Prostori za udruge i kulturne ustanove u tijeku su obnove fasada. Velik broj djece i učenika novu srednju školu učinilo je centrom budućeg razvoja. Srednja škola nudi razne smjerove koji su privukli velik broj mladih, odnedavno postoji mogućnost usavršavanja mladih srednjoškolaca tehničkih struka u suradnji s Tehnološkim parkom, a izgrađena je i nova športska dvorana samo za potrebe Srednje škole. Uskoro se obilježava godišnjica osnivanja Centra za botaniku i biotehnologiju koji je povezan sa poljoprivrednim smjerom Srednje škole. Povezivanje i suradnja sa Sveučilištem u Osijeku, točnije Fakultetom agrobiotehničkih znanosti, velik je napredak u obrazovanju. Taj fakultet ima odsjek u D. Miholjcu i uz puno napora osnovan je Centar za dendrologiju u suradnji s fakultetom, jedini takav u Republici Hrvatskoj. Botanički vrt zadnji je u planu izgradnje u sljedećem periodu čime se zaokružuje priča o važnosti flore ovoga prostora.

Različite varijante mogućeg razvoja predstavljene su u prethodnim scenarijima, a vrijeme će pokazati kojem od ovih scenarija će u budućnosti razvoj biti najbliži. Na temelju dosadašnjih metoda korištenih u radu postavljeni su ciljevi razvoja općenito, a potom dane mjere koje bi bile važne za razvoj prostora u budućnosti. Primarni cilj budućeg razvoja svakako je jačanje gospodarstva i ulaganje u razvoj gospodarstva. Mjere koje bi do toga dovele su:

poticanje povoljne poduzetničke klime; privlačenje investitora u Grad; akumulacija znanja i inovacija; razvoj novih industrija i osnaživanje tradicionalnih industrija; unaprjeđenje i razvoj poljoprivrede kao tradicionalne djelatnosti; razvoj gospodarstva ruralnih područja kroz poljoprivredu i ruralni turizam i ohrabrivanje OPG-ova da se posvete agroturističkoj ponudi; poticanje vertikalnog i horizontalnog povezivanja i suradnje s gradskim tijelima; razvoj turizma u svim segmentima – stavljanje kulturno-povijesnih objekata u funkciju turizma sigurno može doprinijeti razvoju turizma u dvorcu Prandau-Mailath, kao i popratnih oblika turizma, razvoj cikloturizma i stvaranje turističkih ruta; poticanje na udruživanje u klastere, te na koncu održivi i ekološki osviješten razvoj. Prema proračunu Grada Donjeg Miholjca za 2019. godinu za razvoj gospodarstva predviđeno je nešto više od 300 000 kn, a za ruralni razvoj više od 5 000 000 kn.

Drugi cilj je razvoj kompletne gradske infrastrukture na prostoru Grada Donjeg Miholjca. Pri tome se misli i na društvenu komponentu infrastrukture. Velik problem u prostoru je nedovršena ili nepostojeća komunalna infrastruktura u prigradskim naseljima. Svakako postoji potreba za mjerom kojom će se ubrzati izgradnja kanalizacijske mreže u prigradskim naseljima. Mjera koja je također vrlo bitna je rješavanje pitanja odlagališta otpada i izgradnja prostora za recikliranje u Donjem Miholjcu. Izgradnja biciklističkih staza mjera je koja sa sobom donosi puno pozitivnih mogućnosti za razvoj, te je zasigurno mjera koja je važna. Prema istraženom, stanovništvo Grada nikako nije zadovoljno trenutnom kvalitetom njihovog života. Infrastrukturne mjere kojima bi se to moglo promijeniti svakako su izgradnja ili adaptacija dječjih igrališta, uređenje gradskog sportskog kompleksa i izgradnja sportskog sadržaja u prigradskim naseljima, poticanje izgradnje nove srednje škole te uređenje prostora za sve dobne uzraste u svim naseljima. Iako su radovi na dvorcu Mailath-Prandau u nekim manjim segmentima obavljeni, potrebno je napraviti opsežne radove na restauraciji cijelog kompleksa dvoraca, parka i staklenika kako bi obnova infrastrukture stvorila preduvjete za razvoj turizma. Mjera koja bi dodatno mogla potaknuti razvoj turizma je prenamjena dijela područja oko Stare Drave iz poljoprivrednog u građevinsko što bi uz eno-gastro turizam moglo potaknuti i ponudu turističkih smještaja. Vrlo važna mjera za opće zadovoljstvo stanovništva svakako je rekonstrukcija i adaptacija kino dvorane, te ponovno pokretanje kina. Budući da trenutno lokalno kulturno-umjetničko društvo koristi taj prostor, još jedna mjera koja se nameće je povećanje prostora za udruge i poticanje razvoja istih u gradu. Jedna od mjera mogućeg razvoja svakako istraživanje izvora termalne vode na prostoru Grada i stvaranje preduvjeta za izgradnju Donjomiholjačkih toplica. Mjera koja bi također svakako bila korisna je pronaći i privući investitore za izgradnju šoping centra s naglaskom na trgovine odjeće i obuće, sportske odjeće

i opreme te trgovine za djecu. Prema Proračunu Grada Donjeg Miholjca za održavanje komunalne infrastrukture predviđeno je ukupno oko 12 000 000 kn.

Kao treći cilj razvoja može se postaviti demografska obnova prostora Grada uz podizanje opće kvalitete života stanovništva. Mjere potrebne za postizanje ovog cilja su razvoj obrazovanja i razvoj zdravstva, koje su uz zadržavanje stanovništva, posebno mladog i obrazovanog, izuzetno važne mjere za budući razvoj. Sve gore navedene mjere nisu održive ukoliko nema stanovništva za kojeg se one provode. Izuzetno je važno otvoriti nova radna mjesta i podići uvjete rada kako bi stanovništvo imalo riješene egzistencijalne uvjete i sigurnost.

9. Usporedba s Prostornim planovima i regionalnim planovima

Prostorni plan uređenja Grada Donjeg Miholjca izrađen je u skladu sa Zakonom o prostornom uređenju (153/13, 65/17, 114/18, 39/19), odnosno u skladu sa prostornim planom višeg reda - Prostornim planom Osječko-baranjske županije. Prvi PPUG Donjeg Miholjca je donijelo Gradsko vijeće Grada Donjeg Miholjca 2005. godine. Izmjene i dopune PPUG-a Donjeg Miholjca iz 2012. godine odnosile su se isključivo na korekciju najviše dozvoljene visine višestambenih građevina, a izmjene i dopune PPUG-a Donjeg Miholjca iz 2015. godine izrađene su u svrhu ostvarenja preduvjeta za realizaciju pojedinih gospodarskih i razvojnih projekata Grada Donjeg Miholjca, te usklađenja sa u međuvremenu donesenim zakonima i propisima te dokumentima prostornog uređenja šireg područja. Iz sličnih razloga Gradsko vijeće Grada Donjeg Miholjca je 2018. godine donijelo odluku o izradi III. izmjena i dopuna Prostornog plana uređenja Grada Donjeg Miholjca (PPUG Donjeg Miholjca, 2019). Aktualno usklađenje Prostornog plana uređenja Grada Donjeg Miholjca sa Prostornim planom Osječko-baranjske županije obuhvaća: usklađivanje uvjeta za gradnju poljoprivrednih gospodarstava za obavljanje intenzivne poljoprivredne proizvodnje izvan građevinskog područja; kategorizaciju vodnog puta Dravom na razini III. međunarodne klase; usklađen je koncept odvodnje i zbrinjavanja otpadnih voda; u međuvremenu izgrađen magistralni vodoopskrbni cjevovod evidentiran je kao izveden i drugo (PPUG Donjeg Miholjca, 2019). *III. izmjenama i dopunama PPUG-a Donjeg Miholjca povećava se udio izgrađenog i uređenog dijela građevinskog područja naselja Donji Miholjac, čime se omogućava racionalnije korištenje uređenog dijela građevinskog područja naselja* (PPUG Donjeg Miholjca, 2019). Prema PP-u; površine građevinskih područja naselja ukupno zauzimaju 1 137,28 ha ili 8,44 % ukupne površine Grada Donjeg Miholjca, od čega se na izgrađeni dio odnosi 904,01 ha ili 79,5 %, a 233,27 ha ili 20,5 % je neizgrađeni dio. Najveći dio prostora grada Donjeg Miholjca PPUG-om je rezerviran za

poljoprivredne (53,25 %) i šumske površine (13,76 %), a važan gospodarski resurs su i površine ribnjaka (6,72 %). Najveći dio proizvodnih djelatnosti na području Grada Donjeg Miholjca planski se usmjerava u Industrijsku zonu Janjevci, dok se djelatnosti koje ne narušavaju stanovanje i okoliš planiraju u građevinskim područjima naselja. U tijeku su III. izmjene i dopune UPU-a naselja Donji Miholjac koje se prvenstveno odnose na određivanje uvjeta gradnje novog staklenika u sjevernom dijelu parka uz dvorac Mailath i prenamjenu dijela zone športsko rekreacijske namjene.

Grad Donji Miholjac je prema PPU Osječko-baranjske županije svrstan pod područje primjene posebnih razvojnih i drugih mjera. Takva područja su pogranična područja koja obuhvaćaju gradove. Prema PPU Osječko-baranjske županije *u ovom području treba poticati gospodarski razvoj te unaprjeđivati društveni standard i infrastrukturnu opremljenost, s ciljem revitalizacije naselja i gospodarstva te je nužna primjena poticajnih ekonomskih mjera razvoja.*

Što se tiče usporedbe rezultata istraživanja s prostornim planom, može se reći da je veliki dio problematičnih elemenata prostora obuhvaćeno u prostornom planu. Izmjenama i dopunama omogućeno je bolje iskorištavanje prostora koje je potencijalno bilo otežano zbog odrednica PPUG-a. Veliki dio mjera za razvoj prostora izdvojenih prema autorici već je sadržan u dijelovima regionalnog i lokalnog plana. Npr. na poljoprivrednim površinama mogu se graditi plastenici i staklenici u funkciji uzgoja povrća, voća, cvijeća i sl. U sklopu gospodarskog kompleksa ili uz građevine za obavljanje intenzivne poljoprivredne proizvodnje moguća je gradnja postrojenja za proizvodnju električne i/ili toplinske energije koja kao resurs koriste obnovljive izvore.

Strategijom prostornog razvoja Republike Hrvatske i Prostornim planom Osječko - baranjske županije na području Grada Donjeg Miholjca planirana je izgradnja brze ceste. U cilju analize koridora izrađena je *studija: Evaluacija koridora brze ceste: Našice - Donji Miholjac - granica R. Mađarske*. Rezultati tog istraživanja pokazuju da nije neophodno planiranje brze ceste na ovom prostoru jer prometne potrebe ovog područja zadovoljava postojeća državna cesta D53 uz izgradnju obilaznica naseljenih mjesta; ali za sve državne, županijske i lokalne ceste na području Grada Donjeg Miholjca utvrđena je potreba dogradnje, rekonstrukcije i održavanja u funkciji unapređenja prometnih uvjeta (PPUG Donjeg Miholjca, 2019). U III. izmjene i dopune PPUG-a Donjeg Miholjca, u skladu s Operativnim planom razvoja cikloturizma Osječko-baranjske županije, ugrađene su trase postojećih i planiranih biciklističkih ruta državnog, županijskog i lokalnog značenja, a ako se u dogledno vrijeme zaista i završe sve planirane trase biciklističke staze, ovaj Grad imati će dobru priliku za razvijanje ovog oblika turizma. Što se tiče prometne infrastrukture za riječni promet, prema

PPU Osječko-baranjske županije plovni put rijekom Dravom planirano je podići na razinu plovnog puta IV. kategorije do Donjeg Miholjca. To znači novi potencijal za gradnju luke ili pristaništa odnosno sudjelovanje u riječnom prometu kao plovni put za brodove velike težine, duljine i širine. Naravno, iste će se graditi sukladno gospodarskim potrebama u budućem razdoblju. Prema Županijskoj razvojnoj strategiji Osječko-baranjske županije predviđa se gradnja hidrotehničkih sustava Donji Miholjac i Osijek za višenamjensko korištenje voda rijeke Drave, kojima se ostvaruje i cjelovita zaštita od štetnog djelovanja voda na području Županije. Nadalje, što se infrastrukture tiče, planirana je izgradnja magistralnog plinovoda Donji Miholjac - Belišće za koji je izdana građevinska dozvola i koji je ucrtan u III. izmjenama i dopunama PPUG-a Donjeg Miholjca. Za proizvodnju električne energije na području OBŽ planirana je izgradnja nekoliko raznih elektrana, između kojih i HE Donji Miholjac. Izgradnja te HE se spominjala još i u Prostornom planu uređenja Grada Donjeg Miholjca 2005. godine, no upitna je vjerojatnost da će ikada biti realizirana zbog uvjeta gradnje; naime, prema informacijama dobivenim u intervjuu dosta velike površine Grada, čak i naseljene, trebale bi biti potopljene za ostvarenje ovog projekta. Hrvatske vode i Osječko-baranjska županija izradile su projektnu dokumentaciju za tri podsustava navodnjavanja u okviru Sustava navodnjavanja Karašica. Izrađeni su Idejni projekti za sustave navodnjavanja Miholjac - Viljevo, Miholjački Poreč i Kapelna. Realizacija je usporena zbog usklađivanja prostorno-planerske dokumentacije, no III. izmjenama i dopunama PPUG-a Donjeg Miholjca uređena su ograničenja za gradnju sustava navodnjavanja. Takav sustav zasigurno će podići razinu poljoprivrede i otvoriti nove mogućnosti proizvodnje. Posljednjim Izmjenama i dopunama u prigradskim naseljima određene su površine za razvoj i uređenje. Posebno su to gospodarsko-poslovne namjene ili športsko-rekreacijska namjena.

Sudeći po analiziranim planskim i razvojnim dokumentima, postoji svijest o problemima i potencijalnim prostorima, radi se na poboljšanju uvjeta razvoja, no svi ti dokumenti možda bi trebali biti bolje usklađeni. Pojedini projekti su ograničeni planskom dokumentacijom. Posebno se to odnosi na usklađenost suradnje između prostorno-planskih dokumenata i lokalne razvojne strategije. Lokalnom razvojnom strategijom vrlo je dobro analiziran prostor, no uz premalo interesa o demografskim problemima. Iz analize stanja u prostoru mogu se donijeti zaključci o potrebnim aktivnostima Grada Donjeg Miholjca koji su vezane za prostorno planiranje, a koje se neposredno odnose na daljnji razvoj Grada. Za područje Grada Donjeg Miholjca izrađeno je osim PPUG Donjeg Miholjca nekoliko prostornih planova za pojedina uža područja (UPU

naselja Donji Miholjac i UPU Industrijske zone) koje je potrebno kontinuirano i sustavno analizirati i pratiti u svrhu donošenja zaključaka o prioritetima i mogućnostima daljnjeg razvoja.

10. Rasprava

Rezultati istraživanja osvijetlili su probleme razvoja i prednosti u prostoru, a naposljetku je dobivena kompletna slika o razvojnim trendovima i viziji razvoja Grada Donjeg Miholjca. Prema viziji Grada Donjeg Miholjca iznesenoj u Lokalnoj razvojnoj strategiji koja predstavlja Grad kao: *Mjesto poželjno za život, koji svoju budućnost temelji na znanju, novim tehnologijama te prirodnoj i kulturnoj baštini* može se zaključiti da postoje tendencije razvoja i stvaranja povoljnog razvojnog utjecaja na čitavom gradskom prostoru, a to je sukladno viziji optimističnih ispitanika anketnog upitnika.

Nažalost, potvrđeno je, prema rezultatima istraživanja, da je ovaj Gradić u pograničnom području snašla sudbina koja je zadesila i mnogo drugih gradova u Republici Hrvatskoj. Napuštanje poljoprivrede; starenje stanovništva; stagnacija gospodarstva, emigracije; depopulacija; samo su neki od razvojnih trendova u Gradu Donjem Miholjcu. Takvi rezultati potvrđuju pretpostavke autorice i slažu se s već poznatim činjenicama o prostoru istraživanja. Sličnim istraživanjem bavila se Višković 2015. godine, u diplomskom radu pod nazivom *Izazovi i razvojne mogućnosti Labinštine* također se radi o industrijskom prostoru koji svoje potencijale nastoji iskoristiti u turizmu i razvoju poljoprivrede, a izazovi su najviše povezani sa smanjenjem broja stanovnika i starenjem stanovništva. Osim toga, u oba rada provedeno je anketno istraživanje s uključenim pitanjima o zadovoljstvu pojedinim elementima u prostoru, te je prostor Labinštine ipak puno povoljniji od Grada Donjeg Miholjca, prema mišljenjima ispitanika u ta dva istraživanja. Još jedan primjer istraživala je Harjač u diplomskom radu *Primjena metode scenarija: Primjer Grada Ivanca* gdje je izradom 3 scenarija razvoja obuhvatila specifične teme u lokalnom razvoju. Grad Ivanec ima još sličnije razvojne trendove onima Grada Donjeg Miholjca, budući da je brojem stanovnika sličniji. Unatoč raznim strategijama i mjerama razvoja; svi ovi gradovi trenutno se nalaze u teškoj situaciji, a stizanje do značajnijih rezultata dugotrajan je proces. Upravo zbog toga potrebno je proučavati kojim metodama se razvojni tokovi mogu okrenuti u korist ovakvih gradova. Razvoj ovakvih prostora izuzetno je važan jer, figurativno rečeno, *ekipa je jaka koliko je jak njezin najslabiji član*, pa je tako i iznimno važan jednak razvoj svih dijelova Republike Hrvatske.

11. Zaključak

Analizom svih podataka i procesa u skladu s ciljevima istraživanja hipoteze koje su na početku postavljene u nastavku su potvrđene ili odbačene.

Prema rezultatima istraživanja, hipoteza H1: *Budući da više od polovice površine Grada Donjeg Miholjca otpada na obradivo poljoprivredno zemljište, revitalizacija i modernizacija poljoprivrede imaju primarnu važnost.*, je djelomično potvrđena. Djelomično zbog toga što je prema rezultatima anketnog istraživanja, ankete i cjelokupnih ciljeva razvoja poljoprivreda djelatnost koja ima velike neiskorištene potencijale na ovom prostoru i velike mogućnosti razvoja, no s druge strane djelatnost je koja se sve više napušta u ovom prostoru i za koju nema stručne radne snage. Iako poljoprivreda može imati veliki značaj za razvoj ovoga prostora, ne može se reći da ima primarnu važnost sve dok ne dođe do udruživanja i većeg iskoraka na tržište, kao i educiranja radne snage. Stanovništvo je vrlo važan faktor razvojnih trendova općenito i bez stanovništva nema ni mogućnosti za napredak. Negativni demografski trendovi koji obilježavaju ovaj prostor najveći su izazov koji koči razvoj te je potvrđena hipoteza H2: *Demografski problemi su osnovni pokretač destabilizacijskih procesa na području Grada.* Hipoteza H3: *Odlazak mlade radne snage u inozemstvo predstavlja izazov koji koči razvoj.*, također je potvrđena. Nepovoljan migracijski saldo, kao i nesklad između ponude radnih mjesta i kvalifikacija radne snage dovele su do toga da mlado, educirano stanovništvo svoju budućnost gradi u većim gradovima koji pružaju bolje uvjete za posao i bolju kvalitetu života općenito. Mnogo razvojnih mogućnosti proizlazi upravo iz valoriziranja i iskorištavanja prometnog sustava. Jedna od takvih je i povezivanje sa susjednim gradovima i općinama kao način vrednovanja povoljnog položaja i smještaja u prostoru. Prema svemu tome i rezultatima istraživanja potvrđena je hipoteza H4: *Valorizacija povoljnog geoprometnog položaja jedan je od ključnih faktora za uključivanje u suvremene razvojne tokove.* Posljednja hipoteza H5: *Poticanje daljnjeg razvoja tehnološkog parka i poduzetničkog inkubatora ključni su pokretači gospodarstva i privlačan faktor mladima za ostanak.*, je potvrđena. Poduzetničke potporne institucije Grada Donjeg Miholjca imaju veliku ulogu u razvoju prostora i centar su znanja. Svojim radom doprinose stvaranju povoljne poduzetničke klime, educiraju stanovništvo i pružaju informacije o razvoju. Međutim, treba ih dodatno razvijati i poticati na veće iskorake olakšavanjem administrativnih prepreka i omogućavanjem adekvatnih sredstava i infrastrukture.

Unatoč svim problemima i izazovima koji postoje u prostoru, postoji i *plodno tlo* za budući razvoj. Razvojnih mogućnosti je mnogo, no bitno je poboljšati horizontalnu i vertikalnu suradnju, počevši od razine države. Bez dobro proučenih smjernica razvoja i zajedničke strategije i rada teško će se promijeniti situacija. Ipak, za velike rezultate potrebno je i puno vremena i truda, a rezultat će ovisiti i o mnoštvu drugih vanjskih faktora.

12. Popis literature i izvora

1. Akrap, A., 2005: Demografsko stanje, trendovi, perspektive i nužnost provođenja populacijske politike u Republici Hrvatskoj, *Hrvatski časopis za javno zdravstvo* 1 (2), 2-12
2. Božić, M., n.d., Klasteri – udruživanjem do uspjeha, <http://hcpm.agr.hr/biznis/klasteri.php> (25.05.2019.)
3. Brandić, M., Grdiša-Asić, M., Čipin, I., 2009: Stanovništvo Donjeg Miholjca (1870-1880): predtranzicijsko doba, *Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku* (47) 91-114 (16.05.2019.)
4. Crkvenčić, I., 1974: *Geografija SR Hrvatske* 1-7, knjiga 3, Školska knjiga, Zagreb.
5. Čupović, N., 2016: *Regionalizacija Republike Hrvatske*, Završni rad, Veleučilište u Šibeniku, <https://zir.nsk.hr/islandora/object/vus%3A521> (14.05.2019.)
6. Ham, J., 1997: *Upoznajte Donji Miholjac*, Centar za kulturu, Donji Miholjac
7. Harjač, D., 2018: *Primjena metode scenarija: primjer Grada Ivanca*, Diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet, <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:217:929552> (05.06.2019.)
<https://donjimiholjac.hr/sites/default/files/Lokalna%20razvojna%20strategija%20D.%20Miholjac.pdf> (01.06.2019.)
8. *Izješće o stanju u prostoru Grada Donjeg Miholjca*, Grad Donji Miholjac, 2018, <https://donjimiholjac.hr/sites/default/files/Sluz%CC%8Cbeni%20glasnik%2014-18.pdf> (01.04.2019.)
9. Jukić, M., Turk, I., 2010: Dinamičke demografske determinante ruralno-urbane polarizacije Osječko-baranjske županije (1971.-2001.), *Društvena istraživanja*, 19(6(110)), 1139-1162
10. Koprić, I., 2010: Karakteristike sustava lokalne samouprave u Hrvatskoj, *Hrvatska i komparativna javna uprava* 10(2), 371-385
11. Lamza Maronić, M., Tokić, I., 2012: Utjecaj demografskih čimbenika na društveno – ekonomski razvoj Hrvatske, *Ekonomski vjesnik* XXV(2), 263-270
12. *Lokalna razvojna strategija Grada Donjeg Miholjca 2015.-2020. godine*, Grad Donji Miholjac, 2016,
13. Lozina, D., 2018: Refleksije o lokalnoj hrvatskoj samoupravi, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu* 55(3), 683-695

14. Lukić, A., 2012: *Mozaik izvan grada – tipologija ruralnih i urbaniziranih naselja Hrvatske*, Meridijani, Samobor
15. Magaš, D., 2013: *Geografija Hrvatske*, Meridijani, Zagreb
16. Maroslavac, S., 2007: *Donji Miholjac kroz stoljeća*, Župa sv. Mihaela arkandela, Đakovo
17. *Master plan razvoja turizma Osječko-baranjske županije*, Osječko-baranjska županija, 2017,
http://www.obz.hr/hr/pdf/savjetovanje_sa_zainteresiranom_javnoscju/2017/201701_10_mp_obz_final_korekcije_z_javnu_raspravu_za_web.pdf
18. Milas, G., 2005: *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*, Naklada Slap, Jastrebarsko
19. Nejašmić, I., Toskić, A., 2013: Starenje stanovništva u Hrvatskoj – sadašnje stanje i perspektive, *Hrvatski geografski glasnik* 75.(1.), 89-110
20. Nejašmić, I., 2005: *Demogeografija: stanovništvo u prostornim odnosima i procesima*, Školska knjiga, Zagreb
21. Pejnović, D., Ciganović, A., Valjak, V., 2012: Ekološka poljoprivreda Hrvatske: problemi i mogućnosti razvoja, *Hrvatski geografski glasnik* 74 (1), 141-159
22. *Prijedlog nove NUTS 2 klasifikacije u Republici Hrvatskoj*, Institut za razvoj i međunarodne odnose, 2019, https://razvoj.gov.hr/UserDocsImages//Vijesti%20-%20dokumenti//NUTS2_final.pdf (01.06.2019.)
23. *Prostorni plan uređenja Grada Donji Miholjac*, Grad Donji Miholjac, 2005, https://donjimiholjac.hr/sites/default/files/PPUG_Donji_Miholjac_tekstualni_dio.pdf (15.05.2019.)
24. *Prostorni plan uređenja Osječko-baranjske županije*, Osječko-baranjska županija, 2002,
<http://www.prostorobz.hr/dokumenti/OBZ/PPOBZ%202002/usvojeni%20plan/tekst/TEKST%20PLANA.pdf>
25. Radeljak Kaufmann, P., 2015: Opremljenost centralnim funkcijama naselja Dalmacije, *Godišnjak Titius* 8(8), 83-101
26. Radeljak Kaufmann, P., 2016: Metoda scenarija u istraživanju i planiranju prostora, *Hrvatski geografski glasnik* 78 (1), 45-71
27. Radeljak, Kaufmann, P., 2017: Izrada i analiza scenarija u prostornom planiranju: scenariji prostornog razvoja Dalmacije do 2031. godine, *Annales – Anali za Istrske in Mediteranske Študije – Series Historia et Sociologia* 27 (3), 581-598

28. *Strategija razvoja općine Bol od 2014. do 2020. Godine*, Općina Bol, 2014, <https://www.opcinabol.hr/pdf/strategija2014.pdf> (15.04.2019.)
29. *Strategija regionalnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje do kraja 2020. godine*, Vlada Republike Hrvatske, 2017, https://razvoj.gov.hr/UserDocsImages/O%20ministarstvu/Regionalni%20razvoj/razvojne%20strategije/Strategija%20regionalnog%20razvoja%20Republike%20Hrvatske%20za%20razdoblje%20do%20kraja%202020._HS.pdf
30. *Studija zaštite prezentacijskog potencijala kompleksa Dvorca Mailath u D. Miholjcu*, Centar za poduzetništvo, Grad Donji Miholjac, 2018
31. Šegota, T., Filipčić, A., 1996: *Klimatologija za geografe*, Školska knjiga, Zagreb
32. Šterc, S., Komušanac, M., 2011: Neizvjesna demografska budućnost hrvatske – izumiranje i supstitucija stanovništva ili populacijska revitalizacija...?, *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja* 21 (3), 693-713
33. Tolušić, E., 2011: Regionalni Razvoj Republike Hrvatske s posebnim osvrtom na Virovitičko-Podravsku županiju, *Praktični menadžment* 2(1), 92-97
34. Turk, I., i Jovanić, M., 2017: Starenje stanovništva u srednjim gradovima u Hrvatskoj, 1971.-2011., *Političke analize* 8(31), 33-40
35. *Urbanistički plan uređenja naselja Donji Miholjac*, Grad Donji Miholjac, 2006, https://donjimiholjac.hr/sites/default/files/UPU_naselja_D.Miholjac_-_II_.pdf (15.04.2019.)
36. Vidaković, M., Wershansky, S., 2008: *Donji Miholjac*, TZ Donji Miholjac
37. Višković, I., 2015: *Izazovi i razvojne mogućnosti Labinštine*, Diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet, <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:217:114791> (05.06.2019.)
38. Wertheimer-Baletić, A., 1999: *Stanovništvo i razvoj*, Mate, Zagreb
39. Wertheimer-Baletić, A., 2004: Depopulacija i starenje stanovništva – temeljni demografski procesi u Hrvatskoj, *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja* 13 (4-5), 631-651
40. Zakon o energiji, *Narodne novine*, 120/12, 14/14, 95/15, 102/15, 68/18
41. Zakon o prostornom uređenju, *Narodne novine*, 153/13, 65/17, 114/18, 39/19
42. Zakon o regionalnom razvoju Republike Hrvatske, *Narodne novine*, 147/14, 123/17, 118/18
43. *Županijska razvojna strategija Osječko-baranjske županije*, Osječko-baranjska županija, 2018, http://www.obz.hr/hr/images/ZRS_OBZ_2020_final.pdf

Izvori

1. *Indeks razvijenosti*, Ministarstvo regionalnog razvoj i europskih fondova, 2019, <https://razvoj.gov.hr/o-ministarstvu/regionalni-razvoj/indeks-razvijenosti/112> (14.05.2019.)
2. *Migracija stanovništva Republike Hrvatske 2001.-2017., Priopćenje 7.1.2.*, Državni zavod za statistiku, Zagreb, n.d.
3. Miholjački poduzetnički centar, <http://www.mpc-miholjac.hr/industrijska-zona/detaljnije/> (07.01.2019.)
4. *Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857.-2001.*, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2005
5. *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: stanovništvo prema glavnim izvorima sredstava za život i spolu*, DZS, Zagreb, 2013
6. *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011.: metodološka objašnjenja*, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2013
7. *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011.: stanovništvo prema spolu i starosti, po naseljima*, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2013.
8. *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011.: stanovništvo prema migracijskim obilježjima i spolu, po gradovima/općinama*, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2013.
9. *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011.: stanovništvo staro 15 i više godina prema najvišoj završenoj školi, obrazovnim područjima i spolu, po općinama/gradovima*, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2013.
10. *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011.: stanovništvo staro 15 i više godina prema trenutačnoj aktivnosti, starosti i spolu, po gradovima/općinama*, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2013.
11. *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 31. ožujka 2001.: dnevni i tjedni migranti, po naseljima*, CD-ROM, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2003.
12. *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima*, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2013
13. *Regionalni razvoj*, <http://regionalni.weebly.com>, n.d.
14. Službene stranice Grada Donjeg Miholjca, <https://donjimiholjac.hr/>

15. *Srednje mjesečne i godišnje temperature zraka za razdoblje od 1981. do 2010. godine; Mjesečne i godišnje količine oborine za razdoblje od 1981. do 2010. godine za postaju Donji Miholjac*, Državni hidrometeorološki zavod, Zagreb, 2016
16. *Statistički ljetopis 2018. godine*, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2018
https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/ljetopis/2018/sljh2018.pdf
17. *Statistički registar prostornih jedinica Hrvatske*, Državna geodetska uprava, Zagreb, 2005
18. *Vitalna statistika (rođeni i umrli) u razdoblju 1964.–2015.*, podaci za pojedine godine, Naseljski tablogrami, Državni zavod za statistiku, Zagreb, n.d.

13. Prilozi

Grafički prilozi

Sl. 1. Geografski položaj i smještaj Grada Donjeg Miholjca	10
Sl. 2. Klimadijagram za klimatološku postaju Donji Miholjac za razdoblje 1981. – 2010. godine Izvor: DHMZ	13
Sl. 3. Naselja Grada Donjeg Miholjca prema broju stanovnika 2011. godine.....	166
Sl. 4. Ukupno (opće) kretanje stanovništva Grada Donjeg Miholjca 1857. – 2011. godine	18
Sl. 5. Sastavnice prirodnog kretanja stanovništva Grada Donjeg Miholjca 1964. – 2016.	20
Sl. 6. Doseljeni na područje Grada Donjeg Miholjca (u %) prema mjestu prethodnog boravka 2011. godine.....	22
Sl. 7. Udio doseljenih u ukupnom stanovništvu po naseljima Grada Donjeg Miholjca 2011. godine	23
Sl. 8. Udio aktivnog stanovništva Grada Donjeg Miholjca koje obavlja zanimanje i dnevno cirkulira na rad, prema mjestu rada 2011. godine	25
Sl. 9. Udio dnevnih migranata u zaposlenom stanovništvu Grada Donjeg Miholjca 2011. godine	26
Sl. 10. Tipovi općeg kretanja stanovništva po naseljima Grada Donjeg Miholjca 2001. – 2011. godine	27
Sl. 11. Dobno-spolni sastav stanovništva Grada Donjeg Miholjca 2011. godine.....	30
Sl. 12. Zaposleno stanovništvo Grada Donjeg Miholjca prema sektorima djelatnosti 2011. Godine.....	32
Sl. 13. Prometni sustav Grada Donjeg Miholjca	37
Sl. 14. Udio ispitanika prema spolu	41
Sl. 15. Udio ispitanika prema dobnim skupinama	42
Sl. 16. Prednosti Donjeg Miholjca za sadašnji i budući razvoj.....	44
Sl. 17. Nedostaci Grada Donjeg Miholjca za sadašnji i budući razvoj	45
Sl. 18. Djelatnosti važne za budući razvoj Grada Donjeg Miholjca	48
Sl. 19. Važnost odabranih projekata ili mjera za budući održivi razvoj u smislu korištenja prostora	49
Sl. 20. Važnost odabranih projekata i mjera za budući gospodarski razvoj	50
Sl. 21. Važnost odabranih projekata i mjera za povećanje kvalitete života i društvenog standarda	51

Tablični prilozi

Tab. 1. Ukupno ili opće kretanje Grada Donjeg Miholjca od 1857. do 2011. godine	18
Tab. 2. Kretanje broja stanovnika Grada Donjeg Miholjca od Popisa 2011. do 2016. godine	19
Tab. 3. Prirodno kretanje stanovništva u odabranim godinama u Gradu Donjem Miholjcu	21
Tab. 4. Migracijsko saldo Grada Donjeg Miholjca 2001.-2017. godine	24
Tab. 5. Tipovi općeg kretanja stanovništva po naseljima Grada Donjeg Miholjca u razdoblju 2001.-2011. godine	28
Tab. 6. Usporedba dva popisa iz 2001. i 2011. po postotnoj promjeni i usporedba prema starosnim razredima.....	29
Tab. 7. Stanovništvo staro 15 i više godina prema trenutačnoj aktivnosti, starosti i spolu	31
Tab. 8. Stanovništvo prema glavnim izvorima sredstava za život i spolu.....	33
Tab. 9. Stanovništvo staro 15 i više godina prema najvišoj završenoj školi	34
Tab. 10. Broj tvrtki u određenim djelatnostima u Gradu D. Miholjcu prema NKD-u.....	40
Tab. 11. Zadovoljstvo stanovnika odabranim elementima Grada Donjeg Miholjca	43
Tab. 12. Scenariji razvoja s ocjenom faktora razvoja	56

Anketa

Poštovani/a,

studentica sam 5. godine studija Geografije (diplomski smjer: Prostorno planiranje i regionalni razvoj) Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu te za potrebe diplomskog rada pod nazivom *'Izazovi i mogućnosti razvoja prostora Grada Donjeg Miholjca s naglaskom na demografski aspekt'* provodim istraživanje o mišljenjima građana o stanju pojedinih gradskih funkcija te općenito prednostima i nedostacima u prostoru. Kako bi se potvrdile pretpostavke o problemima i stvarnom stanju prostora Grada, te utvrdio željeni pristup problemu i vizija razvoja potrebno je ispitati stavove lokalnog stanovništva ovim putem.

Molim Vas da iskreno odgovorite na postavljena pitanja i tako doprinesete ovom istraživanju. Anketa je potpuno anonimna i traje maksimalno 10 minuta. Napominjem da ovaj upitnik mogu ispuniti samo osobe starije od 18 godina, s prebivalištem na području Grada Donjeg Miholjca (Donji Miholjac, Golinci, Miholjački Poreč, Podgajci Podravski, Radikovci, Rakitovica i Sveti Đurađ). Rezultati anketnog istraživanja bit će statistički obrađeni i prikazani diplomskom radu. Unaprijed se zahvaljujem na sudjelovanju.

Molim Vas da u sljedećim pitanjima ocijenite navedene sadržaje ocjenama od 1 do 5.

1. **Ocijenite svoje zadovoljstvo određenim sadržajima u Gradu Donjem Miholjcu.**

1-izrazito nezadovoljan; 2-nezadovoljan; 3-neutralan stav; 4-zadovoljan; 5-izrazito zadovoljan

	Izrazito nezadovoljan/a	Nezadovoljan/a	Neutralan stav	Zadovoljan/a	Izrazito zadovoljan/a
Kvaliteta života					
Konkurentnost gospodarstva i dostupnost radnih mjesta					
Komunalna infrastruktura					
Funkcionalnost prometnog sustava					
Društvena infrastruktura					
Odgojno-obrazovni sustav					
Zastupljenost zelenih površina					
Zaštita okoliša					
Zdravstvena skrb					
Lokalna vlast					
Zabavni sadržaji					

2. U kojoj mjeri navedena obilježja smatrate prednostima za razvoj ovoga Grada?

1-izrazito mala prednost; 2-mala prednost; 3-ni mala ni velika prednost; 4-velika prednost; 5-izrazito velika prednost

	Izrazito mala prednost	Mala prednost	Ni mala ni velika prednost	Velika prednost	Izrazito velika prednost
Povoljan geografski smještaj i položaj					
Prostor, okoliš i klimatski uvjeti					
Kulturno-povijesno naslijeđe					
Mentalitet stanovništva					
Doprinos gradske uprave					
Energetska infrastruktura					
Tehnološki park i poduzetnička zona					

3. U kojoj mjeri navedena obilježja smatrate nedostatkom za razvoj ovoga Grada?

1-izrazito mali nedostatak; 2-mali nedostatak; 3-ni mali ni veliki nedostatak; 4-veliki nedostatak; 5-izrazito veliki nedostatak

	Izrazito mali nedostatak	Mali nedostatak	Ni mali ni veliki nedostatak	Veliki nedostatak	Izrazito veliki nedostatak
Opadanje broja stanovnika					
Starenje stanovništva					
Emigracija mladih					
Nezaposlenost					
Nedovoljna prometna povezanost					
Nemogućnost nastavka školovanja					
Manjak zabavnih sadržaja					
Manjak trgovina					
Loše gospodarske prilike					

4. U kojoj mjeri navedene djelatnosti smatrate važnima za budući razvoj?

1-izrazito nevažno; 2-nevažno; 3-ni nevažno ni važno; 4-važno; 5-izrazito važno

	Izrazito nevažno	Nevažno	Ni nevažno ni važno	Važno	Izrazito važno
Klasična poljoprivreda					
Ekološka poljoprivreda					
Šumarstvo					
Industrija					
Malo i srednje poduzetništvo					
Ugostiteljstvo					
Trgovina					
Turizam					
Obrazovanje					
Zdravstvo					

5. U kojoj mjeri je važno ostvariti navedene projekte u svrhu održivog korištenja prostora u budućem razvoju?

1-izrazito nevažno; 2-nevažno; 3-ni nevažno ni važno; 4-važno; 5-izrazito važno

	Izrazito nevažno	Nevažno	Ni nevažno ni važno	Važno	Izrazito važno
Prometna regulacija u Donjem Miholjcu					
Izgradnja sustava odvodnje u prigradskim naseljima					
Izgradnja toplovodnog sustava					
Rekonstrukcija središta grada					
Izgradnja ili rekonstrukcija objekata u funkciji opće uporabe (kino, prostor za mlade i sl.)					
Očuvanje biološke i krajobrazne raznolikosti					
Valorizacija kulturno povijesnih vrijednosti					
Izgradnja vatrogasnog doma na novoj lokaciji					

6. U kojoj mjeri je važno ostvariti navedene projekte u svrhu jačanja gospodarstva?

1-izrazito nevažno; 2-nevažno; 3-ni nevažno ni važno; 4-važno; 5-izrazito važno

	Izrazito nevažno	Nevažno	Ni nevažno ni važno	Važno	Izrazito važno
Udruživanje poljoprivrednika					
Potpora specijalizaciji i jačanju komercijalnih proizvođača u poljoprivredi					
Potpora razvoju stočarstva					
Potpora razvoju ribnjačarstva					
Poticanje poslovnog povezivanja gospodarskih subjekata kroz klustere					
Razvoj novih turističkih proizvoda					
Unapređenje postojećih turističkih proizvoda					
Potpora izgradnji postrojenja koja koriste biomasu iz poljoprivrede					
Potpora izgradnji postrojenja koja koriste šumsku biomasu					

7. Koliko je važno ostvariti navedeni sadržaj da bi se povećala kvaliteta života i društveni standard?

1-izrazito nevažno; 2-nevažno; 3-ni nevažno ni važno; 4-važno; 5-izrazito važno

	Izrazito nevažno	Nevažno	Ni nevažno ni važno	Važno	Izrazito važno
Upravljanje razvojem i prekogranična suradnja					
Osiguranje uvjeta za stambeno rješavanje mladim obiteljima					
Promoviranje i osnaživanje volonterskog rada					
Poticanje školovanja stručnih kadrova prema potrebama gospodarstva					
Jačanje lokalnih inicijativa za zapošljavanje					
Društvena integracija socijalno ugroženih grupa					

Drugi dio

Molim Vas da odgovorite na neka opća pitanja o sebi, a potom date iskreno mišljenje u sljedećim pitanjima.

8. Spol: a) Muško
b) Žensko
9. Dob: a) 18-25 godina
b) 26-45 godina
c) 46-65 godina
d) 65+ godina
10. Naselje u kojem živite: a) Donji Miholjac
b) Podgajci Podravski
c) Rakitovica
d) Sveti Đurađ
e) Golinci
f) Miholjački Poreč
g) Radikovci
11. Najviša završena škola: a) Bez završene škole
b) Osnovna škola
c) Srednja škola
d) Viša škola, prvi stupanj fakulteta (preddiplomski) ili stručni studij
e) Fakulteti, umjetničke akademije, sveučilišni studiji
f) Poslijediplomski studij (magisterij znanosti/doktorat)
12. Zanimanje:
-
13. Koliko često boravite u Donjem Miholjcu (ili Golinci, Miholjački Poreč, Podgajci Podravski, Radikovci, Rakitovica i Sveti Đurađ, ovisno o prebivalištu) tijekom godine:
a) 9 ili više mjeseci
b) 6 ili više mjeseci
c) 3 ili više mjeseca
d) Manje od mjesec dana
14. Imate li namjeru trajnog preseljenja iz Donjeg Miholjca?
a) Da
b) Ne

15. Ako je odgovor na prethodno pitanje da, što je presudilo u odluci?

19. Kako zamišljate naš Grad za 20 godina?

Intervju

1. Što bi izdvojili kao najveće razvojne potencijale ovog prostora?
2. Koji su, prema Vašem mišljenju, najveći izazovi koji usporavaju razvoj ili na neki način djeluju destruktivno u prostoru?
3. U koje djelatnosti treba najviše ulagati? Koja je potencijalno perspektivna ili inovativna grana gospodarstva za koju smatrate da bi mogla postati pokretač razvoja ovoga grada?
4. Što je po vašem mišljenju ključno promovirati kako bi se mlade ljude potaknulo na ostanak o ovom gradu?
5. Koje projekte i mjere ističete kao primarne, od iznimne važnosti za razvoj prostora?
6. Kakva je, prema Vašem mišljenju, demografska budućnost i vizija budućeg razvoja Grada Donjeg Miholjca?